

SEANCES DU VENDREDI 9 DECEMBRE 1983
VERGADERINGEN VAN VRIJDAG 9 DECEMBER 1983ASSEMBLEE
PLENAIRE VERGADERINGSEANCE DE L'APRES-MIDI
NAMIDDAGVERGADERING

SOMMAIRE:

CONGES:

Page 512.

MESSAGES:

Chambre des représentants, p. 512.

COMMUNICATIONS:

Page 513.

1. Pouvoirs spéciaux;
2. Dépenses en marge du budget;
3. Parlement européen;
4. Assemblée de l'Union de l'Europe occidentale;
5. Fonds belgo-congolais d'amortissement et de gestion.

PROJETS DE LOI (Discussion):

Projet de loi contenant le budget du ministère des Affaires étrangères, du Commerce extérieur et de la Coopération au Développement de l'année budgétaire 1983 (Crédits: Affaires étrangères).

Projet de loi ajustant le budget du ministère des Affaires étrangères, du Commerce extérieur et de la Coopération au Développement de l'année budgétaire 1982 (Crédits: Affaires étrangères).

Ann. parl. Sénat — Session ordinaire 1983-1984
Parlem. Hand. Senaat — Gewone zitting 1983-1984

INHOUDSOPGAVE:

VERLOF:

Bladzijde 512.

BOODSCHAPPEN:

Kamer van volksvertegenwoordigers, blz. 512.

MEDEDELINGEN:

Bladzijde 513.

1. Bijzondere machten;
2. Uitgaven buiten de begroting;
3. Europees Parlement;
4. Assemblée van de Westeuropese Unie;
5. Belgisch-Kongolees Fonds voor delging en beheer.

ONTWERPEN VAN WET (Bespreking):

Ontwerp van wet houdende de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking voor het begrotingsjaar 1983 (Kredieten: Buitenlandse Zaken).

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking voor het begrotingsjaar 1982 (Kredieten: Buitenlandse Zaken).

Interpellation jointe de M. Humblet au ministre des Relations extérieures sur « le régime linguistique des coupe-file pour parlementaires européens à l'aéroport de Bruxelles-National, les refus répétés du ministre de répondre à des questions écrites posées à ce sujet et l'incidence de ce problème sur l'avenir de Bruxelles en qualité de capitale unique des Communautés européennes ».

Discussion générale. — *Orateurs*: MM. Chabert, rapporteur, Wyninckx (*motion d'ordre*), M. le Président, M. Tindemans, ministre des Relations extérieures, MM. Delmotte, Geldolf, Close, Mmes De Backer-Van Ocken, Hanquet, MM. de Bruyne, M. Toussaint, p. 513.

PROJET DE LOI (Dépôt):

Page 537.

Le gouvernement. — Projet de loi portant approbation de l'Accord portant création du Fonds commun pour les produits de base, et des Annexes, faits à Genève le 27 juin 1980.

Toegevoegde interpellatie van de heer Humblet tot de minister van Buitenlandse Betrekkingen over « de taalregeling van de voorrangskarten voor Europese parlementsleden op het vliegveld van Brussel-Nationaal, het herhaald weigeren van de minister om te antwoorden op desbetreffende schriftelijke vragen en de weerslag van dit probleem op de toekomst van Brussel als enige hoofdstad van de Europese Gemeenschappen ».

Algemene bespreking. — *Sprekers*: de heren Chabert, rapporteur, Wyninckx (*motie van orde*), de Voorzitter, de heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen, de heren Delmotte, Geldolf, Close, de dames De Backer-Van Ocken, Hanquet, de heren de Bruyne, M. Toussaint, blz. 513.

ONTWERP VAN WET (Indiening):

Bladzijde 537.

De regering. — Ontwerp van wet houdende goedkeuring van de Overeenkomst tot instelling van het Gemeenschappelijk Fonds voor grondstoffen, en van de Bijlagen, opgemaakt te Genève op 27 juni 1980.

PRESIDENCE DE M. LEEMANS, PRESIDENT

VOORZITTERSCHAP VAN DE HEER LEEMANS, VOORZITTER

M. Coen, secrétaire, prend place au bureau.

De heer Coen, secretaris, neemt plaats aan het bureau.

Le procès-verbal de la dernière séance est déposé sur le bureau.

De notulen van de jongste vergadering worden ter tafel gelegd.

La séance est ouverte à 14 h 10 m.

De vergadering wordt geopend te 14 u. 10 m.

CONGES — VERLOF

Mme Jortay-Lemaire et M. Van der Elst, pour raison de santé; MM. Rutten, Goossens et J. Wathelet, pour d'autres devoirs; Gijs, pour des raisons familiales, demandent d'excuser leur absence à la réunion de cet après-midi.

Afwezig met bericht van verhindering: mevrouw Jortay-Lemaire en de heer Van der Elst, om gezondheidsredenen; de heren Rutten, Goossens en J. Wathelet, wegens andere plichten; Gijs, om familieredenen.

— Pris pour information.

Voor kennisgeving.

MESSAGES — BOODSCHAPPEN

M. le Président. — Par messages du 8 décembre 1983, la Chambre des représentants transmet au Sénat, tels qu'ils ont été adoptés en sa séance de ce jour, les projets de loi:

1° Modifiant l'article 103 de la loi communale;

Bij boodschappen van 8 december 1983 zendt de Kamer van volksvertegenwoordigers aan de Senaat, zoals zij ter vergadering van die dag werden aangenomen, de ontwerpen van wet:

1° Tot wijziging van artikel 103 van de gemeentewet;

— Renvoi à la commission de l'Intérieur.

Verwezen naar de commissie voor de Binnenlandse Aangelegenheden.

2° Ouvrant des crédits provisoires à valoir sur les budgets de l'année budgétaire 1984 et destinés à assurer la marche des services publics durant les mois de janvier, février et mars;

2° Waarbij voorlopige kredieten worden geopend welke in mindering komen van de begrotingen voor het begrotingsjaar 1984 en die bestemd zijn om tijdens de maanden januari, februari en maart de werking van de openbare diensten te waarborgen;

— Renvoi à la commission des Finances.

Verwezen naar de commissie voor de Financiën.

3° Fixant pour l'année 1984 le contingent de l'armée;

3° Tot vaststelling van de legersterkte voor het jaar 1984;

— Renvoi à la commission de la Défense.

Verwezen naar de commissie voor de Defensie.

4° Portant approbation de la Convention entre le royaume de Belgique et la république socialiste de Roumanie sur la reconnaissance des décisions relatives au divorce, signée à Bruxelles le 6 novembre 1980;

4° Houdende goedkeuring van de Overeenkomst tussen het koninkrijk België en de Socialistische Republiek Roemenië betreffende de erkenning van beslissingen inzake echtscheiding, ondertekend te Brussel op 6 november 1980;

— Renvoi à la commission des Relations extérieures.

Verwezen naar de commissie voor de Buitenlandse Betrekkingen.

5° Modifiant la loi relative à la police de la circulation routière, coordonnée le 16 mars 1968;

5° Tot wijziging van de wet betreffende de politie over het wegverkeer, gecoördineerd op 16 maart 1968;

6° Relatif aux conditions techniques auxquelles doivent répondre tout véhicule de transport par terre, ses éléments ainsi que les accessoires de sécurité;

6° Betreffende de technische eisen waaraan elk voertuig te land, de onderdelen ervan, evenals het veiligheidstoebehoren moeten voldoen;

— Renvoi à la commission de l'Infrastructure.

Verwezen naar de commissie voor de Infrastructuur.

7° Modifiant l'article 345 du Code civil;

7° Tot wijziging van artikel 345 van het Burgerlijk Wetboek;

8° Modifiant les articles 10 et 13 de la loi du 17 avril 1878 contenant le titre préliminaire du Code de la procédure pénale;

8° Tot wijziging van artikelen 10 en 13 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering;

9° Abrogeant les alinéas 3 et 4 de l'article 396 du Code pénal;

9° Tot opheffing van de leden 3 en 4 van artikel 396 van het Strafwetboek;

— Renvoi à la commission de la Justice.

Verwezen naar de commissie voor de Justitie.

Par messages du même jour, la même assemblée fait connaître qu'elle a adopté, tels qu'ils lui ont été transmis par le Sénat, les projets de loi:

1° Portant approbation de la Convention sur la conservation de la faune et de la flore marines de l'Antarctique, et de l'Annexe, faites à Canberra le 20 mai 1980;

Bij boodschappen van dezelfde dag deelt de Kamer mede dat zij heeft aangenomen, zoals zij haar door de Senaat werden overgezonden, de ontwerpen van wet:

1° Houdende goedkeuring van de Overeenkomst inzake de instandhouding van de levende rijkdommen in de Antarctische wateren, en van de Bijlage, opgemaakt te Canberra op 20 mei 1980;

2° Portant approbation des Actes internationaux suivants:

a) Convention internationale de 1973 pour la prévention de la pollution par les navires et Annexes, faites à Londres le 2 novembre 1973;

b) Protocole de 1978 relatif à la Convention internationale de 1973 pour la prévention de la pollution par les navires, et Annexe, faites à Londres le 17 février 1978;

2° Houdende goedkeuring van volgende Internationale Akten:

a) Internationaal Verdrag van 1973 ter voorkoming van verontreiniging door schepen, en Bijlagen, opgemaakt te Londen op 2 november 1973.

b) Protocol van 1978 bij het Internationaal Verdrag van 1973 ter voorkoming van verontreiniging door schepen, en Bijlage, opgemaakt te Londen op 17 februari 1978.

— Pris pour notification.

Voor kennisgeving aangenomen.

COMMUNICATIONS — MEDEDELINGEN

Arrêtés royaux — Koninklijke besluiten

M. le Président. — Par lettre du 8 décembre 1983, le Premier ministre a transmis au Sénat, en exécution de l'article 2, § 3, de la loi du 6 juillet 1983 attribuant certains pouvoirs spéciaux au Roi, une copie de quatre arrêtés royaux datés du 7 décembre 1983 et numérotés de 223 à 226.

Bij schrijven van 8 december 1983 zendt de Eerste minister aan de Senaat, ter uitvoering van artikel 2, § 3, van de wet van 6 juli 1983 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning, een afschrift van vier koninklijke besluiten gedagtekend van 7 december 1983 en die genummerd zijn van 223 tot 226.

— Dépôt au greffe.

Ter inzage in de griffie.

Dépenses en marge du budget — Uitgaven buiten de begroting

M. le Président. — En application de l'article 24, alinéa 2, de la loi du 28 juin 1963 modifiant et complétant les lois sur la comptabilité de l'Etat, le Premier ministre a donné connaissance au Sénat, par dépêche du 5 décembre 1983, de la délibération (n° 2888), prise par le Conseil des ministres et relative à des dépenses faites en marge du budget.

Overeenkomstig artikel 24, 2e lid, van de wet van 28 juni 1963 tot wijziging en aanvulling van de wetten op de rijkscomptabiliteit heeft de Eerste minister, bij dienstbrief van 5 december 1983, aan de Senaat kennis gegeven van de beraadslaging (nr. 2888), door de Ministerraad getroffen betreffende uitgaven gedaan buiten de begroting.

— Renvoi à la commission des Finances.

Verwezen naar de commissie voor de Financiën.

M. le Président. — Il est donné acte de cette communication au Premier ministre.

Van deze mededeling wordt aan de Eerste minister akte gegeven.

Parlement européen — Europees Parlement

M. le Président. — Par lettre du 1^{er} décembre 1983, le président du Parlement européen a transmis au Sénat une résolution sur l'harmonisation fiscale dans la Communauté.

Bij brief van 1 december 1983 heeft de voorzitter van het Europees Parlement aan de Senaat overgezonden, een resolutie over de belastingharmonisatie in de Gemeenschap.

— Renvoi à la commission des Relations extérieures et, pour information, à la commission des Finances.

Verwezen naar de commissie voor de Buitenlandse Betrekkingen en, ter kennisgeving, naar de commissie voor de Financiën.

Assemblée de l'Union de l'Europe occidentale

Assemblée van de Westeuropese Unie

M. le Président. — Le président de l'Assemblée de l'Union de l'Europe occidentale a transmis au Sénat, conformément à l'article V(a) de la Charte de ladite assemblée, le texte de deux Recommandations (n°s 396 et 398) adoptées par l'assemblée au cours de la deuxième partie de la vingt-neuvième session ordinaire, qui s'est tenue à Paris du 28 novembre au 1^{er} décembre 1983.

De voorzitter van de Assemblée van de Westeuropese Unie heeft aan de Senaat gezonden, overeenkomstig artikel V(a) van het Handvest van gezegde assemblée, de tekst van de Aanbevelingen (nrs. 396 en 398), aangenomen door de assemblée tijdens het tweede gedeelte van de negentwintigste gewone zitting, die werd gehouden te Parijs van 28 november tot 1 december 1983.

— Renvoi à la commission des Relations extérieures et, pour information, à la commission de la Défense.

Verwezen naar de commissie voor de Buitenlandse Betrekkingen en, ter kennisgeving, naar de commissie voor de Defensie.

Fonds belgo-congolais d'amortissement et de gestion

Belgisch-Kongolees Fonds voor delging en beheer

M. le Président. — Par lettre du 5 décembre 1983, le président du Fonds belgo-congolais d'amortissement et de gestion a transmis au Sénat le rapport annuel 1982-1983 de ce fonds.

Bij brief van 5 december 1983 heeft de voorzitter van het Belgisch-Kongolees Fonds voor delging en beheer aan de Senaat overgezonden, het jaarverslag 1982-1983 van dit fonds.

— Dépôt au greffe.

Neergelegd ter griffie.

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN HET MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983 (KREDIETEN: BUITENLANDSE ZAKEN)

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN HET MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1982 (KREDIETEN: BUITENLANDSE ZAKEN)

Algemene beraadslaging

TOEGEVOEGDE INTERPELLATIE VAN DE HEER HUMBLET TOT DE MINISTER VAN BUITENLANDSE BETREKKINGEN OVER «DE TAALREGELING VAN DE VOORRANGSKAARTEN VOOR EUROPESE PARLEMENTSLEDEN OP HET VLEGVELD VAN BRUSSEL-NATIONAAL, HET HERHAALD WEIGEREN VAN DE MINISTER OM TE ANTWOORDEN OP DESBETREFFENDE SCHRIFTELIJKE VRAGEN EN DE WEERSLAG VAN DIT PROBLEEM OP DE TOEKOMST VAN BRUSSEL ALS ENIGE HOOFDSTAD VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN»

PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DU MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, DU COMMERCE EXTERIEUR ET DE LA COOPERATION AU DEVELOPPEMENT DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1983 (CREDITS: AFFAIRES ETRANGERES)

PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DU MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, DU COMMERCE EXTERIEUR ET DE LA COOPERATION AU DEVELOPPEMENT DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1982 (CREDITS: AFFAIRES ETRANGERES)

Discussion générale

INTERPELLATION JOINTE DE M. HUMBLET AU MINISTRE DES RELATIONS EXTERIEURES SUR «LE REGIME LINGUISTIQUE DES COUPE-FILE POUR PARLEMENTAIRES EUROPEENS A L'AEROPORT DE BRUXELLES-NATIONAL, LES REFUS REPETES DU MINISTRE DE REPONDRE A DES QUESTIONS ECRITES POSEES A CE SUJET ET L'INCIDENCE DE CE PROBLEME SUR L'AVENIR DE BRUXELLES EN QUALITE DE CAPITALE UNIQUE DES COMMUNAUTES EUROPEENNES»

De Voorzitter. — Aan de orde is de behandeling van de ontwerpen van wet betreffende de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, kredieten Buitenlandse Zaken, met de daaraan toegevoegde interpellatie van de heer Humblet tot de minister van Buitenlandse Betrekkingen over de taalregeling van de voorrangskaarten voor Europese parlementsleden op het vliegveld van Brussel-Nationaal.

Nous abordons la discussion des projets de loi relatifs au budget du ministère des Affaires étrangères, du Commerce extérieur et de la Coopération au Développement, crédits Affaires étrangères, à laquelle a été jointe l'interpellation de M. Humblet au ministre des Relations extérieures sur le régime linguistique des coupe-file pour parlementaires européens à l'aéroport de Bruxelles-National.

Het woord is aan de rapporteur.

De heer Chabert, rapporteur. — Mijnheer de Voorzitter, mijnheer de minister, geachte collega's, de Senaat zal het mij zeker niet kwalijk nemen dat ik als rapporteur van deze begroting de begane paden enigszins wil verlaten.

Mijn uiteenzetting zal geen mondelinge herhaling zijn van wat in het geschreven verslag reeds werd vermeld. Dit zou tijdverlies betekenen, de voorbije dagen en nachten hangen nog in de kleren, en de minister van Buitenlandse Betrekkingen heeft reeds door zijn veelvuldige, langdurige en aandachtige aanwezigheid blijk gegeven van zijn waardering voor de Senaat.

Wij hebben acht commissievergaderingen gewijd aan de bespreking van deze begroting. Naar mijn mening van het goede te veel. Maar dit is wellicht te wijten aan de onderbreking ingevolge het reces. Ik doe meteen een voorstel tot modernisering van onze werkmethode.

Verdient het geen aanbeveling dat wij de besprekingen van de begrotingen zouden afwerken zonder onderbrekingen, liefst in één en dezelfde week, tot de finish? Dat bevordert het debat en vermijdt herhalingen. Daarenboven zouden de begrotingen dan vroeger kunnen worden goedgekeurd en niet meer als vijgen na Allerheiligen.

Doorheen gans het rapport loopt een rode draad, en hij is niet rooskleurig. Op alle fronten verslechtert de toestand. Wat het Midden-Oosten betreft, zijn de laatste berichten, die ik daarnet op de telex kon lezen, zeker niet bemoedigend. Denken wij aan Centraal-Amerika, Afrika, de Oost-Westverhoudingen, de Europese eenmaking. Ik ontwaar daar weinig positieve evoluties.

De wereld geraakt in een klimaat van overspanning. Wij leven in een permanente, psychologische koude zenuwoorlog. Er wordt niet meer onderhandeld en de dialoog is stilgevallen. Er is steeds meer geld voor bewapening, minder vrede, meer honger, en alle dagen zien wij op ons televisiescherm *la bête humaine* langs zijn slechtste kant. Wanneer krijgt het betere in de maatschappij wat meer aandacht?

Na dit summiere verslag wil ik verder in dit korte betoog niet het debat heropenen over de kernraketten. U hebt eergisteren, mijnheer de minister, indrukwekkend, met een diepe overtuiging en met een grote dossierkennis gepleit voor een goede zaak.

De heer Wyninckx. — Is het de taak van de rapporteur een appreciatie te geven over een debat dat achter de rug is of is het zijn taak verslag uit te brengen over wat tijdens de commissiebesprekingen werd gezegd?

De heer Chabert. — Mijnheer Wyninckx, ik heb daarnet gezegd dat ik de begane paden zou verlaten en dat ik niet opnieuw een verslag zou voorlezen waarvan ik zeker ben dat u het gelezen hebt. Ik spreek dus verder als woordvoerder van de fractie.

De heer Wyninckx. — Dan spreekt u als gemandateerd spreker namens uw partij en niet als rapporteur.

De heer Chabert. — Ik spreek in beide hoedanigheden.

De heer Wyninckx. — Wij nemen daarvan akte. Dat is inderdaad een nieuwe procedure. Dat kan echter niet.

De heer Chabert. — Wat belang hebt u er nu bij dat ik eerst als rapporteur spreek, dat ik naar mijn plaats ga en opnieuw op de tribune plaats neem om verder te spreken?

De heer Wyninckx. — Mijnheer Chabert, wij hebben er alle belang bij te weten of een rapporteur ontslagen wordt van zijn taak om verslag uit te brengen en onmiddellijk kan optreden als gemandateerd spreker van zijn fractie. Voor mij niet gelaten. Als dat de situatie is, nemen wij daarvan akte. De commissiewerkzaamheden hebben dan echter tot weinig gediend. Wat mij betreft, kunt u verder spreken, wij weten nu dat u niet spreekt als rapporteur.

De heer Chabert. — Ik heb zojuist het woord gevoerd als rapporteur en ik spreek nu namens mijn fractie.

De heer Luyten. — Misschien spreekt de heer Chabert als toekomstig Eerste minister.

De heer Wyninckx. — Dat is belachelijk, mijnheer Luyten.

De heer Chabert. — Mijnheer de minister, ik herhaal dat u eergisteren indrukwekkend, met een diepe overtuiging en een grote dossierkennis gepleit hebt voor een goede zaak. U is vastberaden, zoals uw eminente voorganger de heer Harmel, maar u staat ook in het offensief voor de vrede. Om wijlen President Kennedy te parafraseren, zou ik zeggen: niet bevreesd voor onderhandelingen, maar ook geen onderhandelingen uit vrees of onmacht.

Inmiddels werden de Start-onderhandelingen gisteren abrupt onderbroken.

De heer Wyninckx. — Dat is niet juist!

De heer Chabert. — Dit is betreurenswaardig. Is het mogelijk ons daarover meer inlichtingen te verstrekken?

Wij verwachten ook dat de Belgische regering op de meest geëigende wijze een groot dynamisme zal vertonen bij de voorbereiding van de conferentie van Stockholm. Misschien is deze vraag voorbarig maar het zou ons toch bijzonder interesseren te vernemen welke vertrouwenwekkende maatregelen u zich voorneemt te suggereren.

Ik wil mij vandaag beperken tot de Europese problematiek. De Europese Gemeenschap kreeg te Athene een zware opdoffer, maar ik denk dat het voorbarig is daaruit af te leiden, dat West-Europa daarom — om een boksterm te gebruiken — *knock-out* en definitief uitgeteld zou zijn. Wellicht was het barsten van de etterbuil op langere termijn heilzaam.

« Te zachte heelmesters maken stinkende wonden » is een oud Vlaams spreekwoord. Het kon niet blijven duren dat men van toponverleg tot toponverleg deze kruisweg verder zette. De regeringsleiders werden opgesloten in een strak onderhandelingspakket dat zo versleten en rigide was en zoveel koppelingen bevatte, dat er geen ruimte meer overbleef voor een nieuwe en creatieve aanpak.

Iedereen is zich nu wel bewust van het feit dat Europa zonder schoktherapie verder zal afglijden en verschrompelen tot een eigen-belanggemeenschap, waar iedereen het laken naar zich toehaalt, zich verdoken afschermt, de andere verantwoordelijk verklaart voor zijn eigen tekortkomingen, met andere woorden, de optelsom van tien egoïsmen, in plaats van een solidair Europa, met visie op de toekomst.

Wat wij vandaag meemaken, moet ons verontrusten, maar mag ons niet ontmoedigen. Er is inderdaad geen alternatief voor de Europese Gemeenschap. Het Verenigd Europa kan echter niet sterker zijn dan de samenstellende delen. De Gemeenschap heeft zich opgesloten in een straatje zonder einde en moet rechtsomkeer maken. Eerst en vooral moet in eigen huis, in de tien landen waaruit zij is samengesteld, een toekomstgericht soberheidsbeleid worden gevoerd. De Europese ketting zal breken als ze is samengesteld uit te veel zwakke schakels. Een Europese munt met tien verschillende economische of budgettaire belevingsvormen is zinloos.

In communautair verband zijn ook grootscheepse koerswijzigingen nodig. Is het redelijk dat twee derde van de communautaire begroting wordt aangewend om overproductie te beschermen in één bepaalde sector en er veel te weinig middelen overblijven voor een politiek van industriële reconversie, die erop gericht moet zijn onze technologische achterstand te doen inlopen. Besteedt Europa niet te veel aandacht en veel te veel geld aan het beschermen van verouderde industrietakken?

Het moet ons toch, tot welke partij wij ook behoren, doen nadenken of de ingeslagen weg wel de goede is. De Verenigde Staten van Amerika creëerden de jongste tien jaar 13 miljoen nieuwe arbeidsplaatsen; wij in West-Europa, met nog meer inwoners, verliezen er meer dan 3 miljoen in de privé-sector. Het wordt tijd dat West-Europa ontwaakt en vooral handelt, zoniet — om professor Albert te citeren — « beleven we de laatste gouden dagen van een koude herfst. »

Er is meer dan het economische. Ook sociaal heeft Europa een reeks van rigiditeiten en beschermingsmechanismen, die verlamd werken. Vele maatregelen beantwoorden niet meer aan hun sociale doeltreffendheid en hebben arbeidsplaatsvernietiging tot gevolg gehad.

Ook politiek hebben de Europese instellingen dringend behoefte aan een *aggiornamento*. De werking van de Europese instellingen is zeer gebrekkig. Het intergouvernementeel overleg, om de zes maanden, met hoge verwachtingen en veel televisiecamera's, evenals steeds wekerende frustraties nadien, werkt verlamd. Hoe kan men elders de EEG nog *au sérieux* nemen? Deze werkmethode heeft haar ondeugdelijkheid bewezen.

Daarenboven — en dit is misschien de meest fundamentele kwestie — vraag ik mij af of Europa zal kunnen overleven indien wij niet spoedig afstappen van de unanimiteitsregel die thans, tegen de bedoelingen van de vaders van Europa in, voor alle belangrijke beslissingen noodzakelijk is.

Deze unanimiteitsregel draagt de kiemen van de ontbinding in zich want iedere partner kan te allen tijde zijn veto uitspreken en de Europese integratie zal steeds afhankelijk zijn van de goede of de slechte wil van de meest weerbarstige. Zeker in perioden van economische crisis is een verdere integratie volgens de huidige methode ondenkbaar.

Laten wij dus de ingeslagen weg verlaten. Europa moet de Europeanen een nieuw alternatief bieden: één grote gemeenschappelijke markt, open voor technologische reconversie die onze industrieën op een schaal laat werken die het hun mogelijk maakt te concurreren met het Verre Oosten en de Verenigde Staten van Amerika.

Een groot sociaal Europa, waarin de regionale welvaartsverschillen worden weggewerkt, met nieuwe prioriteiten, dat de creativiteit bevordert en zeker beloont, de werknemers meer betreft bij het economisch gebeuren en de zwakken degelijk beschermt.

Een Europa dat de crisis beantwoordt door een nieuw elan en een groeiende werkelijke inzet voor de derde en de vierde wereld. Een gemeenschap van mensen die zoals weleer de terugkeer van de oorlog willen vermijden, die vandaag de verdere aftakeling en teloorgang willen tegengaan en die met hun eigen identiteit en solidair met de Noordatlantische Alliantie zich bewust zijn van de Europese rol die zij in de wereld kunnen spelen.

Wij zijn vragende partij. Dat degenen, die deze Europese idealen niet langer willen delen, voor zichzelf daaruit de conclusies trekken.

Mijnheer de minister van Buitenlandse Betrekkingen, het rapport dat u destijds hebt gemaakt, blijft voor ons de goede leidraad. Onze fractie zal de begroting goedkeuren omdat wij weten dat de buitenlandse politiek die de regering en u zelf voeren, beantwoordt aan onze verwachtingen en omdat u in deze uiterst moeilijke tijd voor uw moeilijke opdracht op onze volledige steun kan rekenen. (*Applaus op de banken van de meerderheid.*)

De heer Wyninckx. — Ik vraag het woord voor een motie van orde, mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Wyninckx.

De heer Wyninckx (*motie van orde*). — Mijnheer de Voorzitter, mijnheer de minister, ik betreur de wijze waarop dit debat is begonnen. Het komt mij hoogst merkwaardig voor — en het gebeurt zelden in deze vergadering — dat de rapporteur zijn verslag veronachtzaamt en onmiddellijk het woord voert namens zijn fractie. Op zichzelf is dit reeds een incident waard.

De heer Van Ooteghem. — De heer Chabert is dus polyvalent.

De heer Wyninckx. — Ik betreur dat nog meer na de mislukte Europese top. En vóór wij een verklaring hebben gekregen van de minister van Buitenlandse Betrekkingen over de voorbije top in Eever wordt hier ingepikt op de verklaring die minister Tindemans hier heeft afgelegd — ongevraagd en naar mijn gevoel terecht, waarvoor ik mijn waardering heb uitgesproken —, om een aantal dingen te poneren die wij bij de aanvang van dit debat onmogelijk kunnen aanvaarden vanwege de verslaggever.

Ik vraag mij af waarom men nu plots, na de mislukking van de Europese top, een aantal dingen verklaart waarvan wij niet eens weten of de minister van Buitenlandse Betrekkingen het daarmee eens is.

Ik vraag mij ook of het niet te maken heeft met het feit dat in een deel van Europa, meer bepaald in Zuid-Europa, linkse regeringen of door linksen geleide regeringen zijn aangetreden die misschien niet altijd op de door sommigen verwachte wijze handelen.

Ik betreur dat de heer Chabert nu reeds heeft geponeerd, zonder te weten welke de reactie zal zijn van de oppositie ten opzichte van de mislukte Europese top, dat degenen die met zijn conclusies niet eens akkoord gaan en veronderstellende dat deze conclusies worden gedeeld door de minister van Buitenlandse Betrekkingen — wat we nog niet hebben vernomen —, niet langer zouden willen delen in een gemeenschap van inzichten wat betreft de trouw aan een aantal internationale overeenkomsten.

Dit betekent, mijnheer de Voorzitter, mijnheer de minister van Buitenlandse Betrekkingen, geachte collega's, dat degenen die straks de begroting niet zouden goedkeuren, niet trouw zouden zijn aan een aantal grondbeginselen die we in Atlantisch en in Europees verband hebben aangeaan.

Ik vind het betreurenswaardig dat de rapporteur op deze wijze het debat heeft geopend. We zullen het alleszins in die geest niet voeren. (*Applaus op de socialistische banken.*)

De Voorzitter. — Ik wens toch op te merken, mijnheer Wyninckx, dat het vaak voorkomt dat een rapporteur eerst zijn verslag toelicht en dan verklaart dat hij vervolgens verder spreekt voor zich persoonlijk. Dat is hier op deze tribune herhaaldelijk gebeurd.

Het woord is aan de rapporteur.

De heer Chabert, rapporteur. — Mijnheer de Voorzitter, ik ben u dankbaar voor deze rechtzetting.

Onlangs heeft de heer Lallemand net hetzelfde gedaan. Ik heb alleen gezegd dat ik eerst sprak als rapporteur en dat ik daarna overging tot wat onze opvatting was als woordvoerder van de fractie. Ik heb nooit beweerd dat dit het verslag was van de commissievergadering.

De heer Wyninckx kan mij toch niet beletten hier op deze tribune te zeggen wat mijn fundamentele opvattingen zijn zelfs al ben ik rapporteur. Het staat hem volledig vrij die opvattingen niet te delen. Ik heb ze trouwens nooit in zijn schoenen geschoven.

De heer Wyninckx. — Met dit verschil dat u begonnen bent met te zeggen dat u niet wenst te dialogeren met degenen die uw mening niet delen. Bij de aanvang hebt u ons ervan beschuldigd tegen Europa en tegen de Navo te zijn.

De heer Chabert, rapporteur. — Dat heb ik niet gezegd. Ik heb gezegd dat ik betreurt dat de dialoog tussen de grote mogendheden is stilgevalven.

De Voorzitter. — Het woord is aan minister Tindemans.

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — Mijnheer de Voorzitter, dames en heren, alvorens het eigenlijke debat over de begroting van Buitenlandse Zaken begint, wil ik aan de Senaat een kort verslag uitbrengen over de vergadering van de Noordatlantische verdragsorganisatie die gisteren en vandaag in Brussel heeft plaatsgehad.

Ik kan daarover geen document mededelen. Enkele ogenblikken geleden was ik nog in Evere.

De vergadering van de Navo van gisteren en vandaag kan ik karakteriseren met één uitdrukking: het was een vruchtbare en goede bijeenkomst. Er wordt deze namiddag een vrij uitvoerig communiqué verspreid over de werkzaamheden, maar daarnaast zal een verklaring worden gepubliceerd die de naam draagt: «Verklaring van Brussel.»

Vandaar de betekenis die ook ik daaraan hecht. Zoals men vorig jaar bepaalde standpunten duidelijk heeft gedefinieerd ter gelegenheid van de bijeenkomst van de ministers van Buitenlandse Zaken van de Navo-landen in Bonn en men nadien dit besluit de «Verklaring van Bonn» heeft genoemd, zo is nu besloten voortaan te spreken van de «Verklaring van Brussel.»

Wij hebben die verklaring opgevat als een boodschap aan de leiders in Moskou. Er werd uitdrukkelijk gesteld dat wij ons richten tot de landen van het pact van Warschau opdat zij duidelijk zouden vernemen welke onze standpunten zijn op dit kritisch ogenblik.

De vergadering van de ministers van Buitenlandse Zaken is, zoals u dit verwacht, overgegaan tot een onderzoek, een evaluatie — om een modewoord te gebruiken — van de toestand op het ogenblik, meer in het bijzonder in de sectoren van de middellange-afstandsraketten maar ook van de besprekingen over de strategische nucleaire wapens, die eveneens in Genève plaatsvinden, de zogenaamde Start-onderhandelingen en waarbij zich gisteren een nieuw feit heeft voorgedaan.

Wij hebben ook gesproken over de toestand in verband met de conventionele wapens. Daarover wordt minder gesproken maar die zogenaamde MBFR-onderhandelingen in Wenen zijn niet minder belangrijk voor de ontspanning in de wereld, voor de verlaging van de bewapeningsdrempel en voor de vrede in het algemeen.

De toestand werd onderzocht wat de houding van de Navo-landen betreft en van de Navo in het algemeen, in verband met de middellange-afstandsraketten. Die toestand werd nog meer van nabij bekeken toen gisterenmiddag bekend werd dat de sovjetonderhandelaars de vergadering van de Start-onderhandelingen hadden verlaten, zonder dat een datum voor een nieuwe bijeenkomst was vastgesteld.

Voor degenen die het niet mochten weten, de Start-onderhandelingen zijn de voortzetting van Salt-I en Salt-II. Salt is de afkorting van *Strategic arms limitation talks*, onderhandelingen over de beperking van strategische kernwapens. Het gaat om het vreselijkste wapen dat sinds 1945 bestaat. Daarover werd ook hier gisteren gesproken zonder dat altijd het onderscheid werd gemaakt tussen de middellange-afstandsraketten en dat nucleaire wapen.

De onderhandelingen die in het kader van Start, zoals men nu die voortgezette besprekingen noemt en niet Salt-III, gebeuren niet tussen de Navo-landen en de landen van het pact van Warschau, of de Navo-landen en de Sovjetunie, maar zijn rechtstreekse onderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie. Wij zijn daar dus niet als partners bij betrokken. Vanzelfsprekend is het ook voor ons van buitengewoon belang indien tussen de Sovjetunie en de Verenigde Staten akkoorden kunnen worden gesloten over de beperking en eventueel de vermindering van die wapens. De sovjetonderhandelaars hebben dus gisterenmorgen ook die vergadering in Genève verlaten. Het was het einde van een onderhandelingsronde.

De onderhandelingen zouden worden voortgezet begin februari, na een onderbreking van twee maanden. De sovjetonderhandelaars zijn echter weggegaan en hebben gezegd dat zij geen datum voor een terugkeer konden bepalen. Op zichzelf is dit wel een veeg teken. Het is de tweede maal dat de onderhandelingen worden stopgezet. De eerste maal over

de INF en nu over de strategische wapens. Ten tweede male kunnen wij niet zeggen of dit nu voorgoed is en of de deur is dichtgeklapt, dan wel of het om politieke of tactische redenen is gebeurd, en of de sovjetonderhandelaars zullen terugkomen in februari van volgend jaar. Er doen wel geruchten de ronde maar u weet hoe gevaarlijk het is in de politiek en zeker in de internationale politiek, op geruchten voort te gaan.

In de Navo werd die situatie besproken en wij zijn tot de vaststelling gekomen, zonder te polemiseren, dat de signalen die wij hier op het ogenblik opvangen uit Oost-Europa contradictorisch zijn en vaak in strijd met elkaar, zodat het onmogelijk is momenteel een juist beeld te vormen van de houding van de Sovjetunie of van het pact van Warschau.

Ik wil twee voorbeelden geven. Inzake de onderhandelingen over de raketten heeft de hoofdonderhandelaar, Kvitsinsky, verklaard dat zij de onderhandelingsstafel verlieten voor die onderhandelingsronden, *to discontinue*.

Hij sprak dus van een onderbreking maar niet van een breuk. Dat liet veronderstellen dat zij ten eerste, voor de volgende ronde konden terugkomen en ten tweede, dat het weliswaar om een onderbreking ging maar niet om een breuk, dat ze dus bereid waren om terug te komen.

U weet dat de verklaringen die nadien door de heer Andropov werden afgelegd, harder klinken. Dat was ook het geval met een artikel in de *Pravda*. Wat momenteel juist de houding is weten wij niet. Het is voor ons nog een raadsel. U kunt zich wel indenken dat ik mij hier uiterst voorzichtig uitdruk. U kunt van mij niet verwachten dat ik over zulke ernstige problemen zou spreken zoals wij dat «tussen pot en pint» zouden doen.

Men heeft echter de indruk dat in Moskou een zekere verlamming aanwezig is, dat wil zeggen dat het moeilijk is ter plaatse. Indien dit juist is, dan weten wij niet om welke redenen er moeilijkheden zijn om tot een juiste gemeenschappelijke gedragslijn te komen. Er zijn vraagtekens. Wij hebben echter geen antwoorden en ook geen duidelijke verklaringen.

In ieder geval zijn de deuren niet definitief dichtgeklapt. Dat is duidelijk. Vandaar dat de Navo-Lid-Staten uitdrukkelijk hebben verklaard dat voor hen de deur openblijft en dat zij dus bereid blijven te onderhandelen, de dialoog verder te zetten en zelfs te verbeteren. Wij hebben uitdrukkelijk verklaard dat inzake de Cruiserraketten, het de beste oplossing zou zijn dat er zich geen middellange-afstandsraketten op Europese bodem zouden bevinden. Niet aan de zijde van het Oosten en niet aan de zijde van het Westen. Het blijft de ideale verzuiching dat dergelijke wapens op ons continent niet zouden aanwezig zijn, en dat in elk geval, alles wat bewapening betreft, op het laagst mogelijke niveau zou worden gehouden. Dat is uitdrukkelijk gezegd. Daarbij hebben wij duidelijk twee initiatieven voorgesteld.

U weet dat op de Conferentie over samenwerking en veiligheid in Europa, zoals de conferentie in Helsinki was genoemd en te Madrid dit jaar met goed resultaat voortgezet, een conferentie werd gepland over de ontwapening in Europa. De voorbereiding daarvan heeft in november en begin december in Helsinki plaatsgevonden. De werkzaamheden zijn goed verlopen en op 17 januari zal de Europese Conferentie voor Ontwapening in Stockholm beginnen.

Deze conferentie werd uitstekend voorbereid. Deze voorbereiding gaat verder onder onze experts van Navo. Dat is momenteel uiterst belangrijk. U zult dat duidelijk inzien. Wij hebben beslist bij de opening van die conferentie op 17 januari te Stockholm aanwezig te zijn op ministerieel niveau.

Op de vooravond van die conferentie zullen wij samenkomen om onder de ministers van Buitenlandse Zaken van de Navo-Lid-Staten nog eens goed na te gaan, welke voorstellen wij daar gemeenschappelijk zullen doen, hoe wij ons zo positief en constructief mogelijk zullen opstellen. Ik zeg wel op het niveau van ministers. Dit betekent dus ook dat de Amerikaanse staatssecretaris zal aanwezig zijn bij de opening van de conferentie. De heer Shultz heeft dat uitdrukkelijk bevestigd.

Indien men nu een soortgelijke beslissing zou treffen aan de kant van de landen van het pact van Warschau, dan zou in Stockholm een ontmoeting Shultz-Gromyko mogelijk worden. Uit dergelijke besprekingen zou wellicht een beter klimaat in de huidige omstandigheden kunnen groeien. Ik meen dat dat niet zonder betekenis is.

Ten tweede, hebben wij ter gelegenheid van de conferentie een voorstel gedaan. Ik ben blij dat ik u daarover kan spreken en dit is geen ijdelheid. U kent de zogenaamde Harmel-doctrine. In de jaren zestig had men besloten een document op te stellen dat zou handelen over de toekomstige taken van de Navo, die oorspronkelijk was opgericht voor een periode van twintig jaar.

Het verdrag van Washington werd getekend in 1949 en liep dus ten einde in 1969. In de jaren 1966-1967, de periode van *détente*, stelde men de vraag of deze instelling verder moest blijven bestaan en, zo ja, welke taken zij moest vervullen. Onze toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, de heer Harmel, was auteur van het rapport dat in december 1967 werd gepubliceerd onder de titel «De toekomstige taken van de Alliantie».

In dat document wordt duidelijk gezegd dat de houding van de Navo moet gebaseerd zijn op twee beginselen: ten eerste, de vastberadenheid met betrekking tot onze veiligheid en onze verdediging en, ten tweede, de openheid tot dialoog. Iedere goede gelegenheid om gesprekken te voeren die kunnen leiden tot een verbetering van het klimaat tussen Oost en West en tot een betere wapenbeheersing en ontwapening, moeten worden aangegrepen. Deze twee elementen vormen de Harmel-doctrine.

Waar de laatste tijd beslissingen dienden te worden genomen ten einde onze verdediging zo geloofwaardig mogelijk te maken, willen wij nu een aantal voorstellen gemeenschappelijk uitwerken opdat ook het tweede luik van het rapport, dat handelt over de openheid tot dialoog, in de huidige moeilijke context zou worden geconcretiseerd en ter zake tot positieve en constructieve voorstellen zou worden gekomen.

Het Belgisch voorstel werd aanvaard. U zult er sporen van terugvinden in het communiqué. Van begin januari 1984 af zal op het verruimd niveau van ambassadeurs en experts, dus op het niveau van de permanente vertegenwoordigers zoals een directeur van het politiek bureau voor Buitenlandse Zaken voor het ene land of een vertrouwensman van de president voor het andere land, begonnen worden met de werkzaamheden.

Er moet een eerste voorlopig verslag worden voorgelegd aan de Raad van ministers, die in de lente van volgend jaar opnieuw samenkomt. Op basis van dit verslag zullen politieke conclusies worden getrokken, beslissingen genomen en eventueel zal er een voortzetting van het rapport worden gevraagd.

De poging om nu tot groter overleg tussen alle Lid-Statens te komen ten einde positieve maatregelen ter verbetering van het klimaat te bewerkstelligen, werd dus aanvaard. Ik geloof hiermede te hebben beantwoord aan wat met een overgrote meerderheid hier in de Senaat werd goedgekeurd, namelijk de vraag dat België met de kleine Navo-Lid-Statens zou pogen tot initiatieven te komen waardoor de onderhandelingen over ontwapening zouden kunnen hervatten. Hopelijk kent ons voorstel positieve resultaten.

Tijdens de jongste vergadering hebben wij ook de conclusie getrokken uit wat in de Navo zelf is gebeurd gedurende de vorige jaren. Er werd besloten dat de contacten met de neutrale en niet-gebonden landen beter dan op heden moeten worden behartigd. Ook met de neutrale en niet-gebonden landen in Europa, zoals Zweden, Zwitserland, Oostenrijk en Joegoslavië, moeten de best mogelijk relaties worden opgebouwd. In conferenties zoals die van Madrid of die van Stockholm over de samenwerking en de veiligheid in Europa is de stem van die landen buitengewoon belangrijk. Zij spelen vaak een bemiddelende rol tussen Oost en West die, zoals in Madrid, tot successen heeft geleid.

Daar hebben wij wel vastgesteld dat men in Moskou een verkeerde voorstelling had of een verkeerde inschatting van de mogelijkheid om in een westerse parlementaire democratie maatregelen te nemen ter verdediging van de vrede en de vrijheid. De betrokken Lid-Statens van de Navo hebben maatregelen goedgekeurd die zij noodzakelijk achten voor de veiligheid in Europa. Wij hopen dat daardoor alsmede door betere contacten en de vergadering in Stockholm, een beter begrip wordt bereikt in Oost-Europa over onze vredelievende instelling. Wij hopen aldus tot betere onderhandelingen te kunnen komen en tot een verbetering van de Oost-Westverhoudingen.

Tenslotte werd in Evere ook de eenheid van de Navo bevestigd in antwoord op de twijfels die in sommige publicaties en redevoeringen waren gerezen. Sommigen vroegen zich af of de Noordatlantische verdragsorganisatie wel zo'n deugdelijke organisatie is als sommigen dat voorhouden. Tot daar in beknopte vorm het verslag van deze tweedaagse samenkomst van de Navo-bondgenoten.

Ik zou thans ook de rapporteur, de heer Chabert, willen danken voor zijn originele inleiding.

De heer Wyninckx. — Dat alleszins.

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — Het komt mij niet toe, mijnheer Wyninckx, te oordelen over de activiteiten van de Senaat. Dat behoort tot de volkomen autonomie van de Senaat.

Ik heb niet het voorrecht tot de Senaat te behoren, u begrijpt dus mijn reserve.

De heer Wyninckx. — Dat kan nog komen. U bent welkom.

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — Dank u zeer. Dat is een compliment.

Het verslag dat ik eergisteren op deze tribune over Athene heb uitgebracht, was heet van de naald. Ik kan hierover nu iets meer zeggen, zonder er echter zeer diep op in te gaan want van Franse zijde wil men — nu vooral onder het Franse voorzitterschap — grote pogingen ondernemen om de schade te beperken, om toch tot successen te komen. Ik zou het mezelf kwalijk nemen mocht ik door een onvertogen woord deze pogingen bemoeilijken.

Toch dit. Wij dienen ernstig na te denken over de instellingen zelf die wij in Europa hebben opgericht. Het verdrag van Rome is een meesterwerk, maar het Europese Huis is onvoldoende gebleven. Dat is de dubbelzinnigheid van de situatie waarin wij leven. De mogelijkheden van het verdrag van Rome — ik zal even zwijgen over het verdrag van Parijs over de EGKS — zijn niet volledig benut geworden. Om dit Europees gebouw af te werken moet men echter weten wat men wil.

Om het met een geleerd woord te zeggen, men moet weten wat de finaliteit van de Europese constructie is. Daarover zijn de geesten zo verdeeld. Zij kunnen zich niet oriënteren. Het werk is dus maar half af. Ik zeg dit eigenlijk om te kunnen wijzen op de rol van de Commissie.

Het verdrag van Rome is zoals gezegd een meesterwerk. De geniale trek van het verdrag van Rome is de samenwerking tussen de Commissie enerzijds en de Raad van ministers anderzijds. Ik vergelijk dit vaak met het wapen dat u kent: de adelaar met de twee koppen. Dit is het eigenlijke beeld van het verdrag van Rome. De ene kop is de Commissie, de andere is de Raad van ministers. Volgens het verdrag doet de Commissie voorstellen, want zij heeft als roeping te waken over het Europees belang. De Raad van ministers daarentegen is per definitie samengesteld uit nationale ministers die politiek verantwoordelijk zijn voor hun nationaal parlement. Aldus verdedigen deze ministers nationale belangen.

Op grond van dit samenspel tussen de Commissie die het Europees belang voorstaat en voorstellen doet, en de Raad van ministers die beslissingen, voorgesteld door de Commissie uitvoert, zijn tot nog toe nooit geziene mogelijkheden voor Europa geschapen geworden.

Ik stel vast dat er pogingen zijn, bewust of onbewust, om de rol van de Commissie te verminderen. Hoewel ik weet dat het delicaat is, zeg ik toch te betreuren dat men in verband met de zo grote onderhandeling te Athene, waartoe in Stuttgart werd beslist, gesproken heeft over een nieuw «Messina». In de jaren vijftig, toen de staatslieden in Messina zijn bijeengekomen, was er nog geen verdrag van Rome en waren er ook geen Europese instellingen. Nu bestaan die wel.

Inzake de conferentie van Athene werd eerst door sommigen voorgesteld louter intergouvernementele onderhandelingen te voeren. Anderen waren van oordeel dat het, overeenkomstig de verdragen, de rol was van de Commissie, voorstellen te doen. Toen werd er gezegd dat de Commissie dat ook mocht doen, maar ik heb vastgesteld dat wij hebben gewerkt op basis van documenten opgesteld door het voorzitterschap en niet door de Commissie. Volgens mij heeft dat de zaken bemoeilijkt en was het zeker niet conform de verdragen hoewel het voorzitterschap vanzelfsprekend in zulke conferenties ook documenten ter tafel mag leggen. Daarom werden de besprekingen gevoerd, tussen de Tien en de Commissie, en niet tussen de Commissie en de Raad, zoals dat overeenkomstig de verdragen eigenlijk had moeten gebeuren.

De heer de Bruyne. — Excuseer mij dat ik u onderbreek; dat is niet mijn gewoonte. Ik wil u een vraag stellen. Heeft de Commissie zich voldoende ingespannen om voorstellen voor te leggen?

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — U neemt mij de woorden uit de mond. Ik wilde eraan toevoegen: op voorwaarde dat de Commissie zich zelf voldoende zou waarmaken en verdedigen. Bij vele waarnemers bestaat de indruk dat de Commissie de laatste jaren niet meer het gezag heeft, of niet meer die stem spreekt zoals ten tijde van de voorzitter Hallstein of Rey. Ik sluit geen andere namen uit. Ik wil alleen iets situeren en illustreren.

Wij moeten erop rekenen dat de Commissie haar rol ten volle zou waarmaken en voorstellen doen, ook in moeilijke domeinen, en zich niet te sterk zou laten beïnvloeden door een of andere ongunstige nationale reactie zodat zij geen voorstellen meer doet.

De Raad van ministers moet uiteraard ook de moed hebben om de knoop door te hakken en te beslissen. Ik ga daar nu niet verder op in.

Vermits hier over dat onderwerp werd gesproken, wil ik even wijzen op wat er gebeurd is in januari 1966, nadat Frankrijk de tweede helft van 1965 de politiek van de lege stoel had beoefend, en niet naar de vergaderingen was gekomen. In januari 1966, in Luxemburg, werd de mogelijkheid geschapen om de normale werking van de Gemeenschap te hervatten. Wat men het compromis van Luxemburg noemt, was eigenlijk geen compromis, het was een protocol.

Wij waren toen nog met zijn zessen, en er werd vastgesteld dat vijf Lid-Staten een bepaalde opvatting hadden over het verdrag dat voorziet, in, het hangt af van het artikel, stemmingen met gewone meerderheid, met gekwalificeerde meerderheid en in bepaalde gevallen met unanimiteit. Daar werd gezegd dat, wanneer een vitaal belang van een Lid-Staat op het spel stond, die Lid-Staat dat kon inroepen en dat unanimiteit dan noodzakelijk was om een beslissing te treffen.

Inderdaad, sindsdien werkt dat verlamdend op de Europese Gemeenschap.

In januari 1966 was de verhouding nog vijf voor de orthodoxie van de verdragen en één Lid-Staat die er anders over dacht. In juni van dit jaar, in Stuttgart, toen wij ons hebben moeten uitspreken over de zogenaamde Genscher-Colombovoorstellen waarin een poging werd gedaan om die moeilijkheid uit de weg te ruimen en terug tot de orthodoxie te komen, werden de voorstellen niet aanvaard. Nu was de verhouding niet meer vijf tegen één, zoals in 1966, maar vijf tegen vijf, aangezien wij nu met tien zijn. U begrijpt wel dat ik dat ten zeerste betreurt. De echte Europese geest en de besluitvaardigheid zijn er niet op vooruitgegaan en hebben zich door die houding niet kunnen doorzetten.

De heer Chabert. — Dat is een veeg teken, mijnheer de minister.

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — Inderdaad.

Ik wil ook het Europese Parlement vermelden. Wellicht heeft het zich te veel beziggehouden met zaken die niet rechtstreeks de Europese Gemeenschap betreffen zoals de uitbouw van de Gemeenschap, het organiseren van één grote interne markt en het ontwikkelen van nieuwe politieke. Daardoor is het uit het oog verloren dat de Raad van ministers zich meer en meer in een andere richting is gaan opstellen. Het Parlement heeft dan plots moeten vaststellen dat wij in een crisis zijn terechtgekomen.

Ik wil ook nog even stilstaan bij de rol van de Europese Raad. U weet dat in december 1974 te Parijs werd voorgesteld de tot dan toe op onregelmatige tijdstippen en in dramatische omstandigheden samengeroepen topconferenties om te vormen in een Europese Raad die drie keer per jaar zou samenkomen. De rol van deze Raad werd echter nooit duidelijk gedefinieerd. Ik heb daartoe een poging ondernomen in het zogenaamd rapport-Tindemans over de Europese Unie.

Vermits de precieze opdracht van die raad nergens in de verdragen wordt bepaald, is in Athene een zekere dubbelzinnigheid ontstaan. Is die raad geroepen om beslissingen te treffen ook in zeer technische aangelegenheden, of is het een raad die de politieke oriëntatie moet geven en moet stimuleren, die de Raad van ministers richtlijnen moet geven wanneer hij beslissingen moet treffen? Dat ongewisse en die dubbelzinnigheid zal nog wel enige tijd blijven bestaan.

Nieuwe voorstellen werden geformuleerd in verband met de interne markt en het monetair probleem. Er is geen vaste bodem meer in de wereldeconomie sedert de instorting van het stelsel van Bretton-Woods. Specialisten menen dat men zou kunnen beginnen met het scheppen van een samenwerking tussen de dollarzone, de yenzone en de Europese zone, zijnde de drie grote economische centra in de wereld. Aldus zouden wij ten minste daar reeds meer vertrouwen kunnen wekken, wat de bestrijding van de economische crisis zou ten goede komen.

Er bestaat echter nog geen Europese monetaire zone. België heeft ter zake voorstellen gedaan maar men is aan de minimalistische kant gebleven. Sommige Lid-Staten willen nog niet weten van een grotere monetaire samenwerking of discipline.

Ook de voorstellen in andere sectoren zoals het wetenschapsbeleid en het transport konden niet worden aanvaard. Zal het in Parijs gebeuren? Ik weet het niet.

Onnodig u te zeggen dat het probleem van de Britse bijdrage tot de begroting van de Gemeenschap dat sedert 1980 bestaat, verlamdend werkt op alle vergaderingen van de Ministerraad van de Gemeenschap.

Een laatste punt, waarover wij ons gelukkig vandaag niet moeten uitspreken, betreft de eigen middelen van de Gemeenschap. Wij hebben een plafond bereikt. Indien Portugal en Spanje toetreden, beschikken wij niet eens meer over de middelen om een normale politiek met hen te voeren.

Zijn wij bereid iets meer dan één percent van de opbrengst van de BTW af te dragen aan de Europese Gemeenschap? In Athene kon ook hierop geen antwoord gegeven.

Mijnheer de Voorzitter, dames en heren, tot zover de huidige situatie in de Navo en in Europa. Ik wens ook nog iets te zeggen over de jongste gebeurtenissen inzake wapenbeheersing en ontwapening. Wij hebben hier niet eens gesproken over de middellange-afstandsraketten, maar wat ik nu wil zeggen omvat meer.

Permettez-moi de vous dire que l'année 1983 restera probablement dans les mémoires, en Europe, comme l'année des missiles.

La grande controverse publique qui a fait rage autour de ce problème, soutenue par une intense campagne de propagande soviétique, a eu le mérite, d'une part, de stimuler la réflexion politique et stratégique des gouvernements des pays membres au sujet de leur sécurité et, d'autre part, d'étendre cette réflexion à une large partie de l'opinion publique.

Jamais il ne fut débattu avec autant de passion et de pertinence du poids, de la nécessité et des mérites respectifs de la défense et de la détente, ces deux volets essentiels de notre sécurité.

Le déploiement des Cruise et des Pershing touchait principalement à notre capacité de défense et de dissuasion et à notre volonté politique de rester fermes, face à la menace et à l'intimidation.

Cet effort d'armement nous a été imposé par la situation de déséquilibre inacceptable dans laquelle l'Union soviétique nous a placés. Nous aurions, en effet, préféré voir ce problème réglé par la négociation. De fait, nous préférons toujours le désarmement à l'armement, chaque fois que notre sécurité le permet. C'est pourquoi nous avons assorti notre décision de 1979 de moderniser l'arsenal INF de l'Otan d'une offre de négociation avec l'Union soviétique la réduction de ce type d'armement au niveau le plus bas possible. L'Union soviétique n'a pas fait ce genre d'offre avant d'installer ses SS-20.

Si nous avons ainsi démontré notre volonté d'assurer une défense crédible, il n'en reste pas moins que nous nous devons de poursuivre inlassablement nos efforts en faveur de la réduction des tensions et de l'établissement d'un ordre international stable et juste.

Ces conditions sont indispensables au succès de toute entreprise de désarmement, ainsi que je l'ai exposé dans le discours que j'ai prononcé lors de la session spéciale de l'Onu sur le désarmement, en juin de l'année dernière.

L'établissement avec les pays de l'Est de relations basées sur le droit international et sur les principes de bon voisinage et humanitaires généralement reconnus, sur une coopération et des contacts au niveau des gouvernements et des personnes, sur une diminution des tensions en Europe, tel est le but de la Conférence sur la sécurité et la coopération en Europe, processus lancé par l'Otan, en 1968, à Reykjavik et codifié en 1975, à Helsinki.

Les 7, 8 et 9 septembre 1983, au terme de laborieuses négociations qui se sont déroulées à Madrid, durant trois années, les trente-cinq Etats participant à la Conférence sur la sécurité et la coopération ont formellement accepté le document de clôture et se sont déclarés prêts à en assurer la mise en application.

Les participants à la réunion de Madrid se sont acquittés de leur double tâche. D'une part, elle a donné lieu à un débat approfondi sur la mise en œuvre de l'Acte final signé à Helsinki en 1975, débat qui a permis de dénoncer sévèrement les carences dans l'exécution des obligations à assumer dans le domaine des droits de l'homme. D'autre part, les participants ont accepté de discuter de nombreuses propositions, de nature à contribuer au développement du processus déclenché à Helsinki.

Parmi les propositions présentées dans cet esprit, et qui ont été retenues, l'une a pour objet la dimension militaire de la Conférence sur la sécurité et la coopération. Un texte commun, élaboré par les pays occidentaux à l'initiative de la France, définit un mandat précis pour une conférence sur les mesures de confiance et de sécurité et sur le désarmement en Europe, devenue la Conférence de désarmement en Europe.

A un premier stade, cette conférence, qui s'ouvrira à Stockholm le 17 janvier prochain, mettra au point des mesures destinées à accroître la confiance et la sécurité qui doivent être militairement significatives et

politiquement contraignantes et vérifiables. Ces mesures apparaissent comme un préalable à une seconde étape de la conférence au cours de laquelle des progrès pourraient être accomplis dans la voie du désarmement.

Le gouvernement belge s'est réjoui de la création de la Conférence sur le désarmement en Europe, étant attaché au renforcement du contrôle des armements et à une réduction équilibrée des armements des pays de l'Otan et de ceux du pacte de Varsovie.

Notre pays est résolu à collaborer activement à ses travaux et à en favoriser le succès, afin d'accroître sa contribution à l'approfondissement de la détente et au maintien de la paix en Europe.

Pour préparer la réunion de la conférence de Stockholm, une réunion préparatoire tenue à Helsinki, ainsi que je viens de le dire, a fixé l'ordre du jour et les modalités de procédure des sessions qui se dérouleront dans la capitale de la Suède à partir du 17 janvier.

La Belgique est satisfaite de l'atmosphère constructive dans laquelle la réunion préparatoire d'Helsinki s'est acquittée de son mandat et des résultats qu'elle a atteints. Nous espérons qu'à Stockholm, les Etats participants demeureront dans le cadre de l'agenda et du mandat élaborés à Madrid, permettant ainsi aux discussions de se dérouler, avec le maximum de chances de succès, et de contribuer efficacement au développement du processus de la Conférence sur la sécurité et la coopération, dont la Conférence sur le désarmement est partie intégrante.

Dans le domaine du contrôle des armements, il convient de citer un forum de négociations qui nous tient particulièrement à cœur, peut-être parce que nous en avons été en quelque sorte les promoteurs: ce sont les négociations de Vienne sur une réduction mutuelle et équilibrée des forces en Europe centrale, en sigle les MBFR. Elles procèdent directement du rapport sur les tâches futures de l'Alliance établi en 1967 sous la direction de mon prédécesseur, M. Pierre Harmel, dont le nom est resté attaché à la doctrine qui inspire toujours l'action de l'Alliance: celle de l'approche parallèle de la sécurité et de la détente.

Les principes en ont été définis, pour ce qui regarde les MBFR, dans la déclaration publiée à Reykjavik, en 1968, à l'issue de la session ministérielle du Conseil de l'Otan.

Je ne rappellerai pas les raisons pour lesquelles les négociations proprement dites ne se sont ouvertes qu'en 1973. En tout état de cause, elles durent depuis dix ans et l'occasion est peut-être bonne d'en faire brièvement le point.

Deux projets d'accord sont actuellement en présence: l'un déposé par les Occidentaux en juillet 1982, l'autre déposé par les pays du pacte de Varsovie en juin 1983. Ils sont fort similaires pour ce qui regarde l'objectif à atteindre: ramener à des maxima de 900 000 hommes, dont 700 000 des forces terrestres, les effectifs respectivement en présence dans la zone de réduction. Mais où ils diffèrent, c'est essentiellement sur le calcul des effectifs qui devraient être retirés de part et d'autre pour arriver à l'objectif fixé, ainsi que sur les moyens de vérification qui pourront être mis en œuvre pour s'assurer, d'une part, que les retraits des forces s'opèrent conformément à un plan agréé, et de l'autre, que l'objectif final une fois atteint, aucune force excédentaire ne soit réintroduite dans la zone, à l'insu de l'autre partie.

Je passe, bien entendu, sur beaucoup de détails, mais telle est, en gros, la situation. Il est reconnu de part et d'autre que l'ensemble du processus ne doit, à aucun moment, entraîner une diminution, même temporaire, de la sécurité d'une des parties. Les divergences, irréductibles jusqu'ici, portent sur les modalités.

Je me plais à noter que les négociateurs de l'Est ont paru manifester, au cours des derniers mois, une meilleure compréhension de nos préoccupations fondamentales qui, je le répète, portent, en dehors de tout préalable, sur le maintien de la sécurité à tous les stades. Certes, nous sommes loin de pouvoir nous déclarer satisfaits, mais une lueur d'espoir est apparue. Marque-t-elle la fin du tunnel? Il n'est pas possible de le dire et l'expérience passée incite à la prudence.

Ce que je puis dire, c'est que si le bloc de l'Est continue sincèrement à s'efforcer de rencontrer nos préoccupations, nous ne demeurerons pas en reste. Aussi bien, il y va de notre intérêt à tous.

Mais je tiens à le souligner, les négociations MBFR ont été conçues dès le départ comme un exercice de longue haleine, non limité dans le temps. L'enjeu était et reste de taille. Un long chemin a été parcouru et,

même si nos espoirs ne devaient pas se matérialiser très prochainement, l'effort mérite d'être poursuivi.

J'aimerais à présent, sans sortir du domaine du contrôle des armements et du désarmement, dire quelques mots de l'action des divers organes des Nations Unies.

Il n'est pas exagéré de dire que l'organisation de la sécurité collective et le règlement pacifique des différends constituent la mission fondamentale de l'Onu. Le désarmement en devrait être la conséquence naturelle et logique. Dois-je ajouter que nous sommes loin du compte et que je le regrette?

Un rapide coup d'œil sur les travaux de la session en cours de l'assemblée générale devrait permettre d'isoler certaines des raisons qui expliquent que l'action des Nations Unies dans le domaine du désarmement soit aussi peu fructueuse.

Tout d'abord, et je l'ai dit il y a quelques instants, c'est la sécurité collective qui ouvre la voie au désarmement. Si l'Onu est impuissante à assurer efficacement la sécurité des nations, petites et grandes, il n'est pas surprenant que celles-ci cherchent à pallier cette carence en se dotant d'armements pour faire face aux périls qui les menacent. Vouloir renverser le problème ne mène pas à grand-chose.

Ensuite — et j'ai conscience d'aborder un sujet délicat —, il y a la question de la priorité absolue accordée au désarmement nucléaire sous sa forme la plus radicale. Elle a pour conséquence de laisser en friche tant de champs d'action intéressants. Je sais que cette priorité a été reconnue par le document final de la session spéciale de 1978 consacrée au désarmement, et c'était raisonnable. Il n'y a pas à y revenir. Mais faut-il pour autant s'interdire toute autre action? Les conflits qui, en ce moment même, ensanglantent le monde, ne montrent-ils pas que les armes conventionnelles sont aussi redoutables! Devons-nous admettre que, faute d'aboutir immédiatement au désarmement nucléaire, rien ne puisse être entrepris dans d'autres domaines?

Certes, il est dangereux de spéculer sur les mobiles qui animent l'action d'autres gouvernements, mais il m'arrive de me demander si cette priorité absolue donnée au désarmement nucléaire dans les débats aux Nations Unies, n'est pas une manière indirecte de mettre en cause le système de sécurité collective instauré par la Charte?

Les puissances nucléaires ainsi mises en accusation sont aussi membres permanents du Conseil de sécurité dont l'action conjointe devait être à la base du système de sécurité collective. On sait ce qu'il en est advenu et nul ne le déplore plus que moi. Mais ce système avait sa sagesse, fondée sur l'expérience de la défunte Société des Nations et il n'est pas facile d'en élaborer un meilleur. Saper l'autorité des membres permanents du Conseil de sécurité est créer un vide, sans offrir le moyen de le combler.

Je ne parlerai que pour mémoire de la véritable campagne menée cette année pour transférer le différend Est-Ouest à l'Assemblée générale de l'Onu et pour y mettre l'Occident en accusation. Ceci n'a pas interdit que l'assemblée générale adopte, à une large majorité, une résolution dont la Belgique s'était portée coauteur, qui demandait la poursuite, sans préconditions, des négociations INF.

Je viens de le dire, il est regrettable, quelles qu'en soient les raisons, que les débats que l'Assemblée générale des Nations Unies consacre au désarmement s'avèrent d'année en année plus stériles. Une fois que les débats sont clos, après quelques semaines d'agitation, l'indifférence à l'action prend à nouveau le dessus. Je n'en donnerai qu'un exemple et il intéresse la Belgique.

Voici déjà plusieurs années, nous avons réussi à éveiller l'intérêt des Nations Unies pour l'approche régionale du désarmement.

Partant de l'idée que les problèmes que posent la sécurité sont mieux et plus directement perçus dans le cadre de la région, nous avions suggéré des modalités de désarmement limité qui s'inscriraient ultérieurement dans un cadre plus large. Sous notre impulsion, les Nations Unies ont étudié le problème et élaboré un document d'ailleurs remarquable dont les conclusions ont été adoptées à l'unanimité par l'assemblée générale. A l'unanimité, l'assemblée générale préconisait l'année dernière de passer à l'action.

Depuis, rien! sinon en Europe où les négociations MBFR se poursuivent et où nous avons eu la conférence de Madrid qui a décidé l'organisation d'une conférence sur le désarmement en Europe. Mais, direz-vous, peut-être ces deux conférences ne sont-elles tout de même pas des

bagatelles. Pensons à ceux qui, un peu partout dans le monde, que ce soit sur les rives du golfe Persique ou au Liban, au Tchad, ou en Namibie, meurent dans des conflits de caractère essentiellement régional.

Un mot enfin du Comité du désarmement qui siège à Genève depuis 1979 et qui constitue l'organe unique de négociations des conventions internationales de désarmement. La Belgique prend une part active à ses travaux depuis sa fondation. Lors de l'allocution que j'y ai prononcée en juin dernier, j'ai annoncé que, pour mieux marquer encore l'intérêt croissant de notre pays pour les problèmes du désarmement, j'avais désigné un ambassadeur spécial pour s'occuper de ces problèmes et qu'en outre, la Belgique serait désormais représentée au Comité du désarmement par un ambassadeur directement accrédité.

Ce comité, qui s'appellera désormais Conférence du désarmement, sans que ses attributions en soient modifiées, devrait échapper, pensons-nous, aux maux que j'ai évoqués plus haut et qui sapent l'action des Nations Unies.

Je constate néanmoins avec inquiétude que, là également, l'atmosphère se détériore. En cinq ans le comité, une émanation des Nations Unies, n'a pu amener à maturité aucun projet final de convention. Là aussi, le radicalisme stérile se développe et conduit à d'interminables débats de procédure.

Au cours de la session qui vient de se terminer, un des pires affrontements a porté sur la question de la prévention de la guerre nucléaire. Je n'hésite pas à déclarer que la seule proposition concrète de négociation a été faite par la Belgique. Nous sommes tous conscients que, dans un monde devenu dangereux, tout ce qui peut réduire le risque d'accident et accroître la confiance réciproque serait le bienvenu. A cet effet, des accords bilatéraux ont été passés entre certaines puissances nucléaires. Notre proposition consistait à élargir et à rationaliser le concept de mesures propres à accroître la confiance dans le domaine nucléaire, et à tenter d'universaliser ces mesures en les coulant dans un cadre multilatéral. L'accueil à nos propositions a été en général encourageant, les principales réserves venant des puissances nucléaires elles-mêmes, jalouses de leur autonomie. Cela ne doit pas nous arrêter et nous persévérons dans une voie que nous jugeons féconde.

Le principal projet de convention en cours de négociation au Comité du désarmement porte sur l'interdiction de la fabrication des armes chimiques. Comme vous le savez, l'usage de ces armes est prohibé par le protocole de Genève de 1925. Des doutes sérieux ont été émis récemment touchant le respect de cette prohibition dans certaines régions d'Asie. Le protocole de Genève ne comporte malheureusement aucun mécanisme de vérification, ce qui dans les conditions actuelles, est une lacune grave. La Belgique a pris l'initiative, l'année dernière, de soumettre, à la deuxième session spéciale de l'Onu consacrée au désarmement, un protocole organisant de manière exhaustive la vérification du non-usage des armes chimiques.

Notre proposition n'a pu, comme tant d'autres, être examinée à cette occasion. Depuis lors, l'idée d'inclure la question de l'usage à l'ordre du jour de la Conférence du désarmement à Genève a pris consistance. C'est donc dans ce cadre que notre proposition sera examinée, si, comme je l'espère, les progrès significatifs qui ont été accomplis au cours de la dernière session, se poursuivent. La prohibition complète des armes chimiques compte parmi les objectifs majeurs du désarmement et a de réelles chances de pouvoir être atteinte prochainement. Je lance ici un appel à tous les gouvernements intéressés pour que cette chance ne soit pas perdue.

Il reste encore une négociation de désarmement importante, je viens d'en parler à propos de l'incident d'hier, celle sur les Start, à Genève. Cette négociation est menée entre les Etats-Unis et l'Union soviétique et concerne une réduction de leur arsenal stratégique.

Sans vouloir minimiser l'importance de ces pourparlers qui, s'ils réussissent, peuvent amener une diminution réelle et substantielle des arsenaux stratégiques des deux grandes puissances, je dois cependant dire que la Belgique n'y participe pas directement. Je n'ai pas l'intention de m'y arrêter plus longtemps si ce n'est pour dire que nous sommes informés régulièrement de son déroulement par l'intermédiaire du conseil de l'Otan. Je vous ai fait rapport sur ce qui a été dit à ce sujet aux réunions d'hier et d'aujourd'hui.

Quant à la négociation de Genève sur les INF, elle a été interrompue unilatéralement, comme vous le savez, par la partie soviétique. Nous espérons toutefois que l'Union soviétique reprendra bientôt le chemin de la raison et du dialogue.

Je ne parlerai plus du problème INF qui a été largement débattu à la Chambre et dans cette enceinte.

Mijnheer de Voorzitter, dames en heren, ik wil nog enkele woorden zeggen over Afrika. Wat Afrika betreft, steunt onze visie uiteraard op het nieuwe Afrikabeleid dat ik samen met de staatssecretaris voor Buitenlandse Handel en de staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking, alsook met alle diensten van het departement heb ontworpen en dat neergelegd werd in een lijvig document dat een geïntegreerd beleid voor Afrika uitstippelt. Dit document werd door de regering goedgekeurd en onlangs werden ook de regeringsopties die daaruit voortvloeien aan de Kamer van volksvertegenwoordigers voorgelegd.

Dat ik bij voorkeur en bij voorrang een politiek voor Afrika wenste uit te stippelen, ligt voor de hand. Twintig jaar na de dekolonisatie was het voorzeker niet te vroeg een dergelijke bezinning te houden en een nieuw of althans een systematisch beleid uit te werken.

Niet alleen daarom moest een dergelijk beleid prioritair uitgewerkt worden, maar ook omdat het Afrikaanse continent voor Europa politiek uitermate belangrijk is: men denke aan onze historische banden, de geografische nabijheid en de mogelijkheden tot samenwerking.

Economisch is dit continent voor ons van uitzonderlijke betekenis als producent van grondstoffen, als afzetmarkt voor consumptiegoederen en als gebruiker van onze technologie.

Ook strategisch en humanitair verdient Afrika onze volle aandacht. Vergeten wij immers niet dat op de 31 minst ontwikkelde landen, met andere woorden de 31 armste landen in de wereld, er 21 Afrikaanse zijn.

Wat ons land betreft, zijn de banden met Afrika evident: vele landgenoten werken er of hebben met dit continent dagelijks te maken. Onze handelsrelaties zijn intens en drie vierde van onze hulp gaat naar Afrika.

België beschikt er over ruim krediet en ons voortreffelijk imago heeft er heel wat te bieden, vooral ook op wetenschappelijk gebied. Dit zijn enkele punten die de opzet van dit nieuw beleid duidelijker situeren.

Welke is nu de inbreng en welke zijn de grote oriënteringen ervan?

Allereerst kenmerkt dit beleid zich door zijn globale en geïntegreerde aanpak, zowel op het stuk van het geografisch kader als op het vlak van de diversiteit van de middelen; dit laatste betekent dat elementen van bilaterale, multilaterale en mondiale aard op elkaar inspelen en zulks zowel op het politieke, economische, financiële als op het ontwikkelingspolitieke vlak.

Zulke globale aanpak omvat dus ook meer delicate kwesties zoals het vraagstuk Zuid-Afrika, Namibië, de mensenrechten of de militaire samenwerking.

Al te dikwijls werden deze delicate punten geïsoleerd en uit hun Afrikaanse context gelicht. Wij plaatsen deze problemen daar waar zij thuishoren, dit wil zeggen in Afrika en binnen het totaalbeeld van onze relaties met dit continent.

De heer Lahaye. — Zeer goed!

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — Wat meer bepaald zuidelijk en Zuid-Afrika betreft, wens ik meteen te stellen dat ons beleid ter zake geen twijfel laat: wij eisen volwaardige onafhankelijkheid voor Namibië en wij veroordelen met alle kracht het apartheidregime van Zuid-Afrika.

Dat gezegd zijnde, wil ik gaarne enkele van de grote principes die aan de grondslag liggen van ons Afrikabeleid in herinnering brengen.

Zoals ik reeds aanstipte, is ons beleid gericht op gans Afrika, van noord tot zuid. Wij moeten tevens speciale aandacht blijven schenken aan de Arabische wereld en de financiële mogelijkheden die hij biedt om samen met die landen bilaterale ontwikkelingsprojecten op te zetten in Afrika.

Onze banden met Afrika moeten verder volledig losgemaakt worden van het koloniale kader waarin zij ontstaan zijn. Zulks houdt in dat wij ons uiteraard onthouden van inmenging in de interne aangelegenheden van gelijk welke soevereine Staat. De huldiging van dit fundamenteel rechtsbeginsel betekent evenwel niet dat wij ons onverschillig zouden opstellen met betrekking tot de eerbiediging der mensenrechten. Wij wensen in dit verband meer bepaald rekening te houden met regionale, cultuurhistorische elementen en met specifieke Afrikaanse eigenheden en dit onder meer op basis van het Handvest der Organisatie voor Afrikaanse eenheid.

Om ons begrip over de niet-inmenging gestalte te geven, zullen wij resoluut de pogingen steunen die het scheppen van invloedzones tegen gaan. En hierbij aansluitend weigeren wij bij te dragen tot het ontstaan of het in-stand-houden van ideologische tegenstellingen in Afrika. Wij

moeten derhalve alles in het werk stellen opdat de Afrikaanse landen tegen hun wil in zouden meegesleurd worden in spanningen op wereldniveau. Ons land zal in die geest zijn beste krachten aanwenden om aanvaardbare oplossingen te bevorderen voor gevaarlijke spanningshaarden.

Ons beleid, dat zich richt tot het hele Afrikaanse continent, houdt ook een diversificatie in van onze relaties met alle Afrikaanse Staten. Dat betekent uiteraard niet dat wij ons ten opzichte van Zaïre, Rwanda en Burundi zouden desengageren. Veeleer gaat het om het zoeken naar een nieuw evenwicht, niet alleen geografisch, maar ook bij het aanwenden van de diverse middelen die te onzer beschikking staan, zowel in de politieke, economische en financiële sectoren als op het vlak van de ontwikkelingssamenwerking. Dit zal dan ook blijken uit het verder verloop van mijn uiteenzetting.

Tot daar, bondig, de krachtlijnen van ons Afrikabeleid dat wij concreet wensen uit te werken op het bilaterale niveau, op het niveau van het Europa van de Tien en op het multilaterale niveau.

Op het bilaterale vlak staat een beleid van samenwerking centraal in zijn meest ruime betekenis: ontwikkelingshulp, economische, financiële en commerciële samenwerking zijn immers elementen die onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn, die elkaar wederzijds bevruchten en die banden scheppen van economische complementariteit waar alle betrokken partners moeten kunnen uit putten.

Wij moeten hierop gevat inspelen en gebruik maken van deze brede waaier van samenwerkingsvormen die de ontwikkelingslanden zichzelf trouwens tot doel gesteld hebben ten einde bij te dragen tot de oplossing van hun ontwikkelingsproblemen.

Een dergelijke visie betekent echter geenszins dat wij onze ontwikkelingssamenwerking ondergeschikt maken aan oogmerken van de commerciële samenwerking of prioriteiten van politiek-diplomatieke aard, maar deze visie betekent evenmin dat wij a priori en als stelregel een zulkdanige band verwerpen. Ik wil echter duidelijk stellen dat een dergelijke band slechts aanvaardbaar is wanneer op verantwoorde wijze ingespeeld wordt op de werkelijke behoeften der ontwikkelingslanden.

De regering is daarenboven vast van plan hierbij de ethisch-humane beginselen die aan een dergelijke politiek ten grondslag liggen, niet uit het oog te verliezen, zodat ook de armste landen, waar de ontbering van de bevolking het grootste is, van onze speciale en belangloze steun zullen genieten.

Ons ontwikkelingsbeleid blijft dus in essentie en prioritair een beleid van de uitgestoken hand gericht tot landen die met ons wensen samen te werken, gericht op de waarachtige noden van landen waarvan de regeringen tevens uiting geven aan hun vaste wil om ook door eigen beleidsinspanningen en door internationale samenwerking hun bevolking tot een hogere graad van ontwikkeling op te tillen.

Voor een dergelijk fundamentele optie zijn wij bereid onze schoonste talenten en beste troeven aan te wenden waarover ons land beschikt, en ze rechtstreeks te richten op het welzijn van de Afrikaanse bevolking, met prioritaire voorrang aan sectoren als landbouw, gezondheidszorg, vervoer en communicatie.

Bij deze sectoren staat de landbouw in de economieën der Afrikaanse Staten centraal, omdat de landbouwproductie het element bij uitstek is dat de economische groei bepaalt. Verder moeten onze inspanningen op landbouwvlak zich richten tot de kleinere bedrijven, omdat in Afrika deze bedrijven het grootste aandeel hebben in de globale productie.

De heer Lahaye. — Zeer juist!

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — Bij het opzetten van grotere landbouwprojecten in het kader van grote entiteiten hebben wij bovendien in het verleden vaak moeten vaststellen dat wij te kampen hadden met onoverzichtelijke managementproblemen, inefficiënt gebruik van materieel, slecht onderhoud en dergelijke.

Samenwerking met niet-gouvernementele organisaties, vooral in de rurale sector, zal onze steun verder blijven genieten. Ook de economisch gerichte privé-sector in de ontwikkelingslanden zal een groeiende rol toebedeeld krijgen, onder meer door de inschakeling van het Fonds voor Ontwikkelingssamenwerking, waardoor ter stimulering van de ontwikkeling der derde wereld ook transfers van privé-kapitaal en direct productieve ondernemingen aangemoedigd worden.

Naast dit nieuwe instrument wens ik de bestaande economische hulpinstrumenten in herinnering te brengen, als daar zijn: de leningen van Staat tot Staat, deelname aan nationale en subregionale ontwikkelings-

banken, kredietlijnen aan deze banken, cofinanciering op grond van het kaderakkoord met de Wereldbank dat verschillende financieringsluiken omvat enzovoort.

Verder zijn er belangrijke bilaterale akkoorden: maritieme en luchtvaartakkoorden, akkoorden van economische, technologische en industriële samenwerking, akkoorden tot wederzijdse bescherming van investeringen, alsmede akkoorden ter vermindering van dubbele belasting.

Deze lijst is nog onlangs gevoelig uitgebreid geworden door de ondertekening van verschillende akkoorden naar aanleiding van mijn recente Afrikareizen, die de diversificatie van ons beleid ten overstaan van Afrika beklemtoond hebben.

Tenslotte zullen wij op het bilaterale vlak een beperkte militaire samenwerking met twee Afrikaanse landen in stand houden. Deze samenwerking, waarvoor wij door die landen aangezocht werden, is tijdelijk en heeft een louter vormend karakter. Wij zullen ons inspannen om dit formatieve aspect nog meer te ontwikkelen, door de concentratie ervan in militaire scholen of academiën verder door te drijven en door aan de opleiding tevens een meer algemeen vormend perspectief toe te kennen dat ook aan de burgerbevolking ten goede komt.

Verwant met dit punt steunen wij de Afrikaanse Staten die de oprichting wensen van een Interafrikaanse Vredesmacht, bedoeld om de stabiliteit van deze Staten te waarborgen en het optreden van vreemde troepen of militaire experts te vermijden op het Afrikaanse continent.

Op het niveau van de Europese Gemeenschap — en zulks werd onderstreept in het document over het Afrikabeleid —, hecht België zeer groot belang aan de samenwerking tussen de Tien en Afrika. De Afrikaanse roeping van Europa zoals neergelegd in het verdrag van Rome, werd bevestigd en uitgebreid door de in 1975 afgesloten conventie van Lomé. Het opzet van deze conventie was een nieuw model tot stand te brengen in de verhouding tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden.

Een nieuwe conventie van Lomé trad in werking op 1 januari 1981, voor een periode van vijf jaar aflopende op 1 maart 1985. De verdragspartijen kwamen overeen, achttien maanden vóór het verstrijken van die datum de onderhandelingen aan te vatten om « de punten te onderzoeken die naderhand hun betrekkingen zullen bepalen ».

Het is vanzelfsprekend uitgesloten de verworvenheden in twijfel te trekken van de Euro-Afrikaanse samenwerking die gebaseerd is op een volstrekte gelijkheid tussen de partners der twee continenten en waarvan het bilan ruimschoots positief is. Er bestaat trouwens wederzijds een fundamentele overeenstemming over de doelstellingen van de tot stand gebrachte samenwerking en de grote prioriteiten die hieruit moeten voortvloeien.

In dat perspectief stelt de Gemeenschap een dialoog voor over het te voeren beleid en over de aan te wenden modaliteiten om deze gemeenschappelijke objectieven te bereiken. Het belangrijkste objectief blijft hierbij te komen tot een voldoende graad van zelfontwikkeling der ACP-landen. Het doel van de Gemeenschap met haar voorstel deze dialoog op gang te brengen is enkel een betere aanwending van haar hulp te waarborgen.

Wat de omvang van deze hulp betreft, is het duidelijk dat moet worden getracht de noden van de enen in overeenstemming te brengen met de limieten der mogelijkheden van de anderen. Deze limieten worden onvermijdelijk beïnvloed door het effect van de recessie op onze economieën.

Anderzijds staat ons land positief tegenover een kaderakkoord met onze ACP-partners. Dit kaderakkoord zou van onbeperkte duur zijn en zou een beveiligingselement bieden in die mate dat de voorziening van ontwikkelingsplannen zou worden gewaarborgd.

Wij stellen ons eveneens positief op inzake de toetreding tot de nieuwe conventie van alle onafhankelijke Afrikaanse Staten ten zuiden van de Sahara.

Tenslotte wil ik nog herinneren aan het bijzonder belang dat in het perspectief der hernieuwing van de Lomé II-conventie moet worden gegeven aan het memorandum van de Commissie der Europese Gemeenschappen over het gemeenschappelijk ontwikkelingsbeleid dat aan de Raad van de Gemeenschap werd voorgelegd door commissaris Pisani.

Dit voortreffelijk document weerspiegelt onze algemene filosofie over ontwikkeling, oriënteert ze in een humane richting en lijkt in het bijzonder te beantwoorden aan de realiteit en de lokale behoeften.

Tenslotte, nog een woord over de multilaterale aanpak. Een aanzienlijk deel van de begroting voor Ontwikkelingssamenwerking zal verder worden aangewend voor acties via de internationale organisaties, en meer

bepaald ten gunste van de armste landen. In dit verband wordt de steun verder gezet aan internationale financiële instellingen, zoals de Wereldbank en de Internationale Ontwikkelingsassociatie. Deze instellingen spelen een onvervangbare rol in de ontwikkeling van de derde wereld, vooral van de minst ontwikkelde landen waarvan er twee derde in Afrika liggen.

Ik zal er nauwlettend op toezien dat het cofinancieringsakkoord met de Wereldbank terdege wordt opgevolgd en compleet wordt uitgevoerd.

Zo wensen wij ook de banden met de Afrikaanse Ontwikkelingsbank, een waardevol instrument voor ons samenwerkingsbeleid, in stand te houden en te versterken.

Het is door de samenbundeling van al onze krachten op alle niveaus dat ons land tot een homogene, maar volgens de behoeften gevarieerde samenwerking zal kunnen komen met alle geïnteresseerde landen van het Afrikaanse continent.

Mijnheer de Voorzitter, dames en heren, ik heb hier, nog veel te kort, hoewel ik al zeer lang gesproken heb, vier thema's behandeld: de vergadering van de Navo van gisteren en vandaag, daarbij nog even terugkerend naar Europa, de ontwapening en wat er de jongste tijd gebeurd is en de rol die wij daarin gespeeld hebben en tenslotte ons Afrikaans beleid.

Ik zou nog over vele andere problemen willen spreken, maar liever dan van mijn uiteenzetting een album te maken of een bont lappendeken, dacht ik dat het beter was mij te concentreren op enkele grote problemen die direct ook ons land interesseren. Dat is de reden waarom ik mij tot hertoe tot deze vier thema's heb beperkt. Ik hoop dat het debat vruchtbaar moge zijn en dat een zo groot mogelijke meerderheid in het Parlement zich voor onze nationale buitenlandse politiek zal willen uitspreken. (*Applaus op de banken van de meerderheid.*)

M. le Président. — Avant de donner la parole à M. Delmotte, je propose au Sénat de clôturer la liste des orateurs: 19 orateurs; dix-neuf membres doivent encore prendre la parole. (*Assentiment.*)

M. Wyninckx. — C'est un budget important.

M. le Président. — La parole est à M. Delmotte.

M. Delmotte. — Monsieur le Président, monsieur le ministre, chers collègues, sans doute les coïncidences de dates n'y sont-elles pas étrangères mais quoi qu'il en soit, le Sénat ne peut que se réjouir d'avoir eu, à deux reprises dans l'espace de quarante-huit heures, la primeur d'informations très précises.

Je sais gré à M. le ministre des Relations extérieures de nous les avoir fournies, tant en ce qui concerne la réunion des chefs d'Etat et de gouvernement à Athènes — et son malheureux échec — que sur la réunion des seize ministres de l'Otan.

Au terme du débat d'avant-hier, j'ai demandé au ministre des Affaires extérieures s'il lui plairait, tout de suite après la réunion des seize ministres, de nous fournir les éléments d'appréciation. Il nous a dit tout à l'heure ce qu'il en était. Certes, nos collègues conviendront que le communiqué qui sera publié tantôt doit subir l'analyse et que nous ne pouvons, sur l'heure, nous livrer à des commentaires à chaud sur un document aussi important.

Déjà, il faut se tourner vers l'avenir. Après avoir exprimé notre gratitude au ministre pour son souci de nous renseigner, nous devons déjà penser à la Conférence sur le désarmement en Europe, qui aura lieu en janvier à Stockholm.

Le Sénat a défini sa ligne de conduite dans la nuit d'hier quand la proposition de résolution — à laquelle nous aurions voulu ajouter des précisions quant au moratoire et au délai — ajournant l'exécution de la double décision de l'Otan de décembre 1979, a été adoptée à l'unanimité. Le ministre était donc conforté sinon encouragé à plaider dans le sens de cette résolution. La première information qu'il nous a fournie tout à l'heure prouve la répercussion de ce débat puisque vos quinze collègues, monsieur le ministre, ont accepté la proposition belge. Le Sénat ne peut que s'en réjouir. D'autre part, et bien que le contexte soit quelque peu différent, notre assemblée souhaite qu'on se prépare à cette conférence de Stockholm sur le désarmement dans la ligne qui a été définie par le Sénat au terme du débat qu'il a consacré à l'implantation éventuelle des missiles.

Mais puisqu'il est de tradition, dans un tel débat, de se partager quelque peu la tâche, je voudrais commencer, monsieur le ministre, par

où vous venez de terminer, c'est-à-dire par la politique africaine et, en particulier, par celle qui a trait aux relations belgo-zairoises.

Vous avez prétendu au cours de cette année, monsieur le ministre des Relations extérieures, redéfinir une politique de la Belgique par rapport à l'Afrique.

Vos services, vous venez de nous le rappeler, ont diffusé à cette fin un document d'une centaine de pages. Ce document est essentiellement descriptif, historique et analytique.

Nous regrettons qu'il n'aborde que des grands principes généraux de ce qui devrait être une politique cohérente. Nulle part ne s'y trouvent des lignes de force nouvelles, des options fondamentales ou des innovations.

La caractéristique de la politique de la Belgique en la matière — et vos intentions semblent être d'en changer — n'est-elle pas justement l'absence, et une absence voulue, de politique? Il en résulte une dispersion des moyens mis en œuvre et, par voie de conséquence, un manque flagrant d'efficacité. Si quelque chose, comme vous le laissez entendre, doit changer, il faudra préciser davantage vos intentions.

Cette affirmation vaut naturellement pour la politique belge tant à l'égard du Zaïre que des autres pays africains.

Mais qu'en est-il vraiment des relations belgo-zairoises?

Soucieux d'objectivité, reconnaissons qu'il existe des points positifs — peu nombreux — comme des points négatifs. Prenons d'abord les points positifs.

Les relations économiques sont généralement rangées, en tout ou en partie, parmi les points positifs de la coopération belgo-zairoise. Mais qu'on ne s'y trompe pas!

Ces relations sont demeurées du type postcolonial. Après vingt-trois années d'indépendance, le Zaïre n'a pas encore su réaliser l'amorce ni d'un développement réel ni de son affranchissement de son ancienne métropole.

Il est difficile de chiffrer avec précision l'impact économique, en Belgique, de nos rapports avec le Zaïre. En matière d'emplois, une récente étude — et je prends mes références à bonne source, celle de Marijse et Debar, du Centre du tiers monde des facultés universitaires d'Anvers — fait état de 12 000 emplois.

Le secteur privé belge, lui, parle de 55 000 emplois. Il est à noter cependant que, même si plusieurs dizaines de milliers d'emplois sont concernés par nos relations avec le Zaïre, une éventuelle rupture totale et brutale de ces relations ne provoquerait pas automatiquement la perte de tous ces emplois.

Notons aussi que la balance des paiements belgo-zairoise est très substantiellement favorable à la Belgique, malgré une balance commerciale déficitaire pour notre pays.

La détérioration constante de son économie provoque au Zaïre — c'est de notoriété publique — une situation financière catastrophique caractérisée par la croissance continue de son endettement. Pour que ce ne soit pas là une affirmation gratuite, je précise que le Zaïre doit: aux banques belges, quelque 4 milliards de francs belges; à l'Office du Ducroire, pour dettes commerciales couvertes par lui, quelque 7,5 milliards de francs belges et 14 millions de marks; à diverses instances privées, pour dettes commerciales non couvertes par le Ducroire, quelque 140 millions de francs belges, ce qui est peu par rapport aux montants que je viens de rappeler.

Il a reçu des instances nationales belges: pour 1,7 milliard environ de francs belges de prêts d'Etat à Etat et pour environ 1,6 milliard de francs belges de facilités de crédit, *revolving*.

Diverses instances para-étatiques ou des organismes privés belges ont, en outre des créances sur le Zaïre: la Régie des Télégraphes et Téléphones pour environ 1 milliard de francs belges, la Sabena pour environ 1 milliard de francs belges — il s'agit là de transferts retardés —, la KDL pour environ 2 milliards de francs belges, Cometrick pour environ 400 millions de francs belges et Vincizaïre pour environ 600 millions de francs belges.

Enfin, pour éviter d'aller plus loin dans le détail de cette situation catastrophique, rappelons simplement que, durant les toutes dernières années, la balance des paiements belgo-zairoise a laissé en moyenne un solde positif de 10 milliards de francs.

Cet endettement vis-à-vis de la Belgique se place dans le contexte d'un endettement zairois infiniment plus large et extrêmement grave à ce stade, près de 5 milliards de dollars en tout, et d'une situation économique désastreuse.

Il est donc douteux que le Zaïre puisse faire face, dans un avenir prévisible, à son endettement vis-à-vis de notre pays et de nos concitoyens.

Il en résulte donc que nos exportations au Zaïre sont, pour une bonne part, soutenues financièrement par l'Etat belge et non par l'Etat zaïrois.

Une série de facteurs conditionnent l'actuelle dégradation de la situation économique du Zaïre: la chute du cours des matières premières; la hausse du prix du pétrole; la désorganisation totale des circuits de production et de distribution et, *last but not least*, l'accroissement de la corruption.

L'ampleur prise par cette dernière en fait un véritable fléau.

Le document qu'on nomme rapport Blumenthal considère la corruption comme un obstacle essentiel à tout redressement économique du Zaïre.

Mais au-delà des analyses économiques, nous ne devons pas oublier la misère dans laquelle se débat une population zaïroise aux abois: une misère dont le paroxysme se situe dans les villes et qui s'accroît au rythme des dévaluations successives, car ces dernières ne sont pas accompagnées d'un relèvement suffisant des rémunérations minimales.

C'est vrai, vous avez raison, monsieur le ministre, il est grand temps que la Belgique redéfinisse et réoriente sa politique africaine et plus spécialement encore sa politique par rapport au Zaïre. Laissez-moi tracer brièvement ici quelques orientations qui, selon le Parti socialiste, pourraient contribuer à mener véritablement une autre politique en la matière.

Ma première critique à l'égard de la politique menée actuellement par la Belgique va à l'encontre de la répartition géographique et sectorielle de la coopération.

Sur le plan géographique, il est tout à fait anormal de constater que l'essentiel de l'aide belge se dirige, après le Zaïre, le Rwanda et le Burundi, vers les pays les plus riches: l'Afrique du Sud, le Cameroun, le Sénégal, la Côte-d'Ivoire.

Dans cette perspective, nous croyons qu'il nous faudra redéfinir l'importance de la place du Zaïre dans le cadre général de notre politique au développement. La politique extérieure belge ne peut pas ne pas tenir compte de l'importance de la place du Zaïre dans nos relations avec l'Afrique.

Mais cette place ne doit pas être exclusive, ni disproportionnée.

Il importe également que nos relations avec les autres pays africains s'inscrivent dans le contexte d'une politique ouverte comportant, au-delà des clivages que d'aucuns veulent imposer à l'Afrique, l'établissement et le renforcement des liens avec tous les pays africains qui le désirent. Vous avez tout à l'heure abondé dans ce sens.

Les Etats africains pourraient être retenus selon certains critères et, par exemple: le souhait des pays africains en question de coopérer avec notre pays — c'est tout de même par là qu'il faut commencer, vous avez mis l'accent sur le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes et à orienter leur politique —, leur degré de développement et de besoin; la capacité et la volonté du régime d'assumer le développement de sa propre population dans le respect des droits fondamentaux de l'homme; ce que la Belgique est en mesure d'apporter à ces pays étant donné leurs caractéristiques économiques et de développement; accessoirement, l'intérêt économique de notre pays et des retombées possibles pour lui. Dans l'état actuel de l'économie et surtout de l'emploi en Belgique, nous ne pouvons négliger un tel aspect du problème car nous ne devons pas nous attendre à de tels scrupules de la part de nos concurrents, fussent-ils sur le sol de notre vieille Europe.

Sur le plan de la répartition sectorielle, le cas du Zaïre est tout à fait exemplaire du manque d'innovation.

On peut regretter que les options en faveur du développement rural et des soins de santé ne soient suivies d'aucune mesure concrète.

Quant à l'aide militaire, le document de votre département, monsieur le ministre, l'évoque en termes particulièrement prudents: Il n'y a pas de conclusion nette; on ne se prononce pas quant à savoir quand il y sera mis fin.

Mon parti, le Parti socialiste, s'est prononcé clairement à ce sujet. Nous considérons que le maintien de la coopération militaire belge au Zaïre ne peut être défendu. Il convient d'y mettre fin rapidement dans le cadre d'un programme de dégageant négocié et de consacrer les fonds ainsi dégagés à la coopération au développement.

Je considère, quant à moi, qu'il est paradoxal, pour ne pas dire ambigu, de soutenir dans un même document la défense des principes des droits de l'homme avec le maintien de la formation et de l'encadrement de l'armée d'un régime dictatorial.

M. Humblet. — Très bien!

M. Delmotte. — Cette affirmation vaut d'autant plus que la mission principale de cette armée n'est pas la défense du territoire zaïrois, mais le maintien au pouvoir du « maréchal » Mobutu.

A plusieurs reprises, l'armée zaïroise s'est rendue coupable d'assassinats collectifs, notamment le 4 juin 1969 à Kinshasa, en janvier 1978 à Kwily, en juillet 1978 à Katelakayi et à Luamwela.

Les rapports d'*Amnesty International* indiquent par ailleurs la présence de prisons militaires où sont détenus des opposants politiques depuis mai 1980.

En un mot comme en cent, la coopération militaire avec le Zaïre signifie le soutien actif du régime Mobutu. Une telle mission est très éloignée, monsieur le ministre, de l'idée que je me fais de la coopération au développement.

L'objectif principal de notre politique à l'égard du Zaïre devrait viser, au contraire, à contribuer à la création des conditions politiques et sociales favorables à la démocratisation de ses institutions.

Il est vrai que la Belgique, à elle seule, ne peut réaliser des conditions politiques permettant à la nation zaïroise un véritable « décollage ».

Une telle politique ne peut être menée que dans une perspective européenne, ou au moins dans l'optique d'une étroite collaboration avec la France de M. Mitterrand. Elle devra s'articuler sur des formes de soutien à une nouvelle classe dirigeante zaïroise, nationaliste mais dans le meilleur sens du terme, et dotée d'une capacité politique permettant la mise en œuvre d'un programme de développement volontariste.

Cette politique doit se démarquer des analyses et surtout des solutions élaborées par la Banque mondiale, telles qu'elles apparaissent dans son rapport annuel.

J'ai en effet, de très nettes réserves à émettre à propos du paquet de mesures de « stabilisation » présentées par la Banque mondiale et le Fonds monétaire international pour les pays ayant des balances de paiement déficitaires.

S'il compte opportunément des mesures de lutte contre la corruption — érigée en institution au Zaïre — et le détournement des deniers publics, ce plan oblige par ailleurs ces pays: à instaurer une limitation des crédits afin de diminuer l'offre monétaire; à diminuer les dépenses publiques dans le secteur social; à diminuer les salaires réels, tout en libérant les prix; à remplacer les taxes à l'importation et les limites d'importation par des dévaluations.

Le FMI refuse de prendre en considération le fait que les problèmes de balance de paiement des pays du tiers monde ont également des causes d'ordre structurel.

Or, en ce qui concerne le Zaïre, la Belgique a accepté de jouer le rôle de coordonnateur dans l'application des mesures préconisées par le FMI. Le Parti socialiste estime que la Belgique doit cesser d'assumer ce rôle de coordination dans l'application d'une politique que nous récusons et essayons de réformer.

Le principal reproche que je voudrais formuler à l'égard de la politique africaine du gouvernement est son manque flagrant d'imagination, d'innovation et d'ambition.

Je pense que la Belgique devrait abandonner une politique aussi incohérente et aussi dispersée, pour la remplacer par une aide pour un développement véritable, axé dans le cas du Zaïre, sur la relance de l'agriculture, sur un début d'industrialisation autocentrée et sur la remise en ordre du réseau de communications. Mais à cet égard, les déclarations de bonnes intentions de M. le secrétaire d'Etat à la Coopération ne suffisent pas. C'est d'actions concrètes que la population zaïroise a besoin.

L'issue de la crise économique dépend sans doute en partie de la faculté des Etats du monde occidental d'aider les Etats du tiers monde à résorber leur sous-développement.

Dans le cadre d'un dialogue Nord-Sud bien compris, il est de l'intérêt de chacun de sortir l'économie mondiale du marasme dans lequel elle végète depuis une décennie.

L'un des quatre grands thèmes que vous avez développés à cette tribune, monsieur le ministre, était celui des relations entre la Belgique et l'Afrique.

Dans ce domaine également, nous souhaitons que vous alliez bien au-delà des mesures préconisées qui nous paraissent par trop timides, dans ce document qui peut, par ailleurs, constituer un excellent outil de travail, mais qui analyse surtout la situation, plutôt que de dessiner les grandes lignes de la véritable politique africaine dont nous avons besoin, non pour en profiter contre l'intérêt des populations africaines, mais parce que nous devons absolument nous inscrire dans un dialogue Nord-Sud et œuvrer constamment à la réussite de celui-ci. Dans ce domaine, les Européens vont malheureusement d'échec en échec. À côté des déclarations dithyrambiques de la littérature de circonstance, on ne trouve nul prolongement concret.

Nous pensons que là aussi, comme elle l'a fait ces derniers jours, la Belgique doit pouvoir trouver la place qui lui revient. Encore faudrait-il qu'elle s'abstienne, à peine de perdre son crédit, de continuer à tenir à bout de bras des régimes qui, comme c'est le cas pour le Zaïre, sont l'antithèse de la démocratie. (*Applaudissements sur les bancs socialistes.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Geldolf.

De heer Geldolf. — Mijnheer de Voorzitter, mijnheer de minister, geachte collega's, vooraf wil ik namens mijn fractie twee opmerkingen maken.

Ten eerste, dit debat komt laat, ik zou bijna zeggen te laat. Maar het is nooit te laat om goed te doen, om te pogen te verbeteren wat verkeerd gelopen is.

Normaal had dit debat in de Senaat vóór 23 oktober moeten kunnen plaatshebben. Het is voor ons duidelijk dat de meerderheid dit niet gewild heeft. Het is nochtans evident dat het politieke debat moet primeren ten aanzien van het militaire, dat het politieke debat dus vooraf moet komen en — tussen haakjes — in onze geest zelfs het enige werkelijke debat zou moeten zijn.

Maar een dergelijke logica heeft men niet kunnen opbrengen. Dat zal onder meer tot gevolg hebben, dat door die laattijdigheid, in de Kamer het beleid van Buitenlandse Zaken zal besproken worden heel lang na het raketendebat.

Ten tweede, het debat in de commissie, gespreid over zoveel maanden, was daardoor fragmentarisch en zonder dat er nog een lijn in te bespeuren viel.

Ook de geest van de bespreking in de commissie was verre van optimaal en getuigde van weinig openheid. Ik noteerde een uitlating van de minister: «Ik weet niet in hoeverre men hier nog vertrouwelijk spreken kan.» Bepaalde, nochtans logische vergelijkingen bestempelde hij als «denigrerend».

Op sommige punten werd nooit geantwoord, onder voorwendsel dat het slechts om wat de minister «beschouwingen» noemde zou gaan.

Maar de minister zelf gaf ons ellenlange filosofische, sociologische en historische beschouwingen ten beste. Op sommige daarvan zullen we in ons verder betoog trouwens nog in detail terugkomen, want de waarheid heeft haar rechten en met zondigen door ommissie is niemand gediend.

Tot zover deze preliminaria.

Ik zal me in mijn betoog houden tot het algemene beleid, de politiek inzake zuidelijk Afrika en Midden-Amerika, de Oost-Westverhoudingen en de politieke interpretatie van het Navo-bondgenootschap. Andere aspecten van het buitenlands beleid zoals Zaïre, Europa en het Midden-Oosten zullen door collega's van mijn fractie worden behandeld.

Wat het algemeen beleid van Buitenlandse Zaken betreft, kom ik eerst tot de conceptie van de rol van dat buitenlands beleid. De minister steekt niet onder stoelen of banken dat hij van mening is dat de rol van België als klein land beperkt is. Ook in het kader van de bondgenootschappen. Wij zijn zo vrij dit te betwijfelen. De voorbeelden uit het verleden zijn trouwens daar om het tegendeel te bewijzen.

In tweede orde is er de opvatting dat het buitenlands beleid van een land enkel en uitsluitend zou worden weerspiegeld in de toespraken van zijn minister van Buitenlandse Betrekkingen. Die wel wat eigenaardige opvatting komt onder meer tot uiting in *Krachtlijnen van de Buitenlandse Politiek van België* verschenen als nr. 329, 1982, van «Teksten en Documenten, Verzameling Ideeën en Studies» uitgegeven door het departement. Het zijn 126 bladzijden met enkel toespraken van de minister.

Een mooie bloemlezing, maar waarbij men de vraag kan stellen of ze op 's lands kosten moet gebeuren. Zelfs in de luttele bladzijden die zogenaamd handelen over de «Bespreking van de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Senaat, 11 maart 1982» blijkt het om een solonummer van de minister te gaan. Men drijft het daarbij zelfs zover een niet als dusdanig in de Senaat uitgesproken speech te publiceren en het debat in vergelijking met de tekst van de desbetreffende parlementaire annalen nog supplementair te amputeren van alle allusies op interventies, zowel van de leden van de meerderheid als van de minderheid die heten Lahaye, Hoyaux, mevrouw Mayence, Humblet, Jorissen, Wyninckx, de Bruyne.

Daarenboven gaat het om een klein fragment van het totale debat en niet om de begroting van 1982, maar om die van 1981 en de aanpassing van de begroting 1980.

Die lichte deukjes aan de historische authenticiteit van een parlementair debat zou men er nog kunnen bijnemen indien datgene waar jarenlang zoveel ministers van Buitenlandse Zaken fier op waren, een eendrachtig beleid over de grenzen van meerderheid en minderheid heen inzake buitenlands beleid, nog bestond. Maar de minister zou nu stilaan wel mogen weten en dus ook de buitenwereld, voor wie dergelijke publicaties bestemd zijn, dat zulks al geruime tijd niet meer het geval is.

Vervolgens is er die simplistische wit-zwart filosofie, kinderlijk uitgedrukt in de fameuze brochure *Vrede in vrijheid* onder het kapittel Oost-Westtegenstellingen, als volgt: ... «Niet minder zwaar echter wegen de totaal tegengestelde staats- en maatschappijvisies die de beide blokken kenmerken. Het Westerse vrije en open samenlevingstype, op basis van democratische en pluralistische beginselen, blijkt onverzoenbaar met de communistische expansiedrang en de beknotting van de individuele vrijheid en van de mensenrechten, die onvermijdelijk uit de marxistisch-leninistische ideologie voortvloeien.»

Het voorstellen alsof de keuze zo eenvoudig en zo ongenueanceerd is als in een klassieke «western», tussen de goede cowboy met de witte, en de onverbetelijke slechterik met de zwarte hoed, komt in de complexe wereld waarin we leven allang niet meer geloofwaardig over.

Wat te denken van democratie en pluralisme, zelfs na de jongste verkiezingen onder de voogdij van de generaals, in het «westerse» Turkije bijvoorbeeld? En wat te denken van de recente verklaringen inzake beknotting van de individuele vrijheid en van de mensenrechten door het meerderheidslid van deze geachte Senaat, Robert Close, groot Navo-strateg.

Spijtig dat hij de zaal verlaten heeft.

Volgens *El Mercurio* van 3 november 1983 zegde hij bij de Chileense president, zijn oud-collega generaal Augusto Pinochet, eigenaardige dingen over «de beperking van de democratie in zekere noodtoestanden, ook in aloude democratieën». Hij erkende ook dat wat hij tot nog toe gezien had in Chili, aanzienlijk verschilde van wat men daarover toont in Europa.

En zijn er werkelijk slechts onbelangrijke nuances verschillen tussen de communistische landen onderling? Is er sinds het 20e congres van de communistische partij in de Sovjetunie nooit enige evolutie merkbaar geweest? Is het nog altijd goed te pas en te onpas uit hun verband geregen en lang achterhaalde teksten van Lenin en Stalin te citeren, zoals we die bijna dagelijks van de Amerikaanse voorlichtingsdienst te verwerken krijgen?

Sinds Tinbergen reeds zoveel jaren terug zijn eerste convergentietheorie lanceerde, zijn er vele andere gevolgd. Wat François Perroux ooit schreef over een optimale economie, die noch kapitalistisch, noch autoritair communistisch zou zijn, is dat niet de werkelijke politieke voedingsbodem voor ontspanning en vruchtbare dialoog?

De minister maakt ook — met voorliefde zelfs — telkens opnieuw de geschiedenis van de Navo vanaf de putsch van Praag. Maar er zijn in het historisch verhaal wel enkele grote lacunes. Over de zwarte bladzijden van de alliantie in verband met het Portugal van Salazar, het Griekenland van het kolonelsregime en over de heksenjacht in de USA onder Mac-Carthy wordt nooit meer gepraat. De oude koeien die men uit de gracht haalt, komen allemaal zonder uitzondering uit dezelfde hoek.

Vorige week heb ik een dringende vraag gesteld over de oorsprong en betekenis van een haatverwekkend artikel in het tijdschrift *Vox* op 's lands kosten uitgegeven. Het antwoord was eerder onbegrijpelijk. De minister van Landsverdediging die me antwoordde namens de minister van Buitenlandse Betrekkingen, meende dat de vragen die we stelden met betrekking tot de objectiviteit van het artikel en het scheppen van een sfeer van wederzijds vertrouwen, pertinent waren. Maar dat wordt

volgens de minister allemaal opgelost als de redactie in de toekomst een preciezer omschrijving geeft van haar bronnen.

De heer Bascour, ondervoorzitter, treedt als voorzitter op

Toen ik deze tekst maakte, had ik de Panorama-uitzending nog niet gezien. Wie deze uitzending wel zag, zal met mij kunnen vaststellen dat mijn uiteenzetting ermee parallel loopt en er zeker geen contradictie mee vormt.

Na de indrukwekkende opsomming van een systematische reeks Amerikaanse verzwijgingen gaat Tom Ronse verder: «Maar er werd nog meer verzwegen. Om een maximaal propaganda-effect te bereiken, was het noodzakelijk de indruk te verwekken dat het neerschieten van de Boeing geen vergissing was, dat de Russen bewust en zonder waarschuwing een passagiersvliegtuig hadden neergeschoten. De conclusie die zich dan opdrong was dat de Russen barbaren zijn die met genoeg vrouwen en kinderen vermoorden. En die stelling werd dan ook vrij algemeen door de Amerikaanse pers en TV aanvaard. Vergelijkingen met de nazi's en oproepen tot grotere militaire waakzaamheid tegen «het rode gevaar» waren schering en inslag. Maar om die indruk te wekken gebruikten de Amerikanen een aantal truuks. Ze werden ook in niet geringe mate geholpen door de domme en trage reactie van de Russen, die pas met enige uitleg op de proppen kwamen toen de Amerikaanse propagandamachine al dagenlang op volle toeren draaide. Vooreerst werd een cruciaal feit verborgen gehouden: de aanwezigheid van een Amerikaanse RC-135 in dezelfde omgeving en in dezelfde periode als de Koreaanse Boeing.»

In het verslag-Chabert lezen we op de bladzijden 24 en 25 wat volgt: «Inzake voorlichting citeert een lid het geval van het Zuidkoreaanse vliegtuig dat werd neergeschoten. Na dit incident stelt men zaken vast die een eenvoudig oordeel niet zo gemakkelijk maken. Dit incident werd vooral gebruikt om olie op het vuur te gieten.»

Dat is een correcte weergave waarvoor ik de heer Chabert dank. Deze vraag werd gesteld tijdens de commissievergadering van 20 oktober. Die datum is niet onbelangrijk. De minister antwoordde daarop op 20 oktober als volgt — bladzijde 27 van het verslag —: «Enkele weken geleden werd er een Zuidkoreaanse burgervliegtuig koelbloedig neergeschoten. Alle piloten vrezden dat dergelijke feiten, die erop wijzen dat de USSR voorstander is van een machtspolitiek, zich in de toekomst nog zouden kunnen voordoen.»

We onthouden koelbloedig en machtspolitiek. De versie van de minister op 20 oktober is dus op dat ogenblik nog steeds de aanvankelijke en met veel propaganda aangekondigde Amerikaanse versie.

De feiten deden zich voor in de nacht van 31 augustus op 1 september. Maar reeds vijf weken na de feiten, begin oktober om precies te zijn, wist men dat de historische werkelijkheid wel enigszins anders was. In zijn TV-toespraak over de tragedie herhaalde Reagan dat de Russische piloot «het vliegtuig onmogelijk voor iets anders kon aanzien dan een burgerlijk lijnvlucht». Dit was een welbewuste leugen. Al in de eerste dagen na het incident wisten de Amerikaanse inlichtingsdiensten, door de analyse van radio- en radarsignalen, dat de Russen het toestel voor een RC-135 aanzagen. Het radarstation van Kamtsjatka dat de Boeing het eerst zag, meldde dat een RC-135 het luchtruim was binnengedrongen. Later werd de luchtafweer van Sakhalin in staat van alarm gebracht met het bevel de RC-135 te stoppen.

De heer Debussère. — Ga naar Rusland, indien u er binnen kunt, maar blijf er dan.

De heer Geldolf. — Als wij het, zoals de minister daarstraks, urenlang hebben over de mogelijkheden tot toenadering en ontspanning, is het wel goed op dergelijke details in te gaan en uit te rafelen wat er van al die legenden waar is.

Wij hebben gezegd hoe de feiten zich voordeden. Als de waarheid kwetst, collega Debussère, sorry dan. In zijn toespraak zei Reagan dat de verwarring onmogelijk was vanwege de karakteristieke bult van de Boeing 747. De Russische piloot zou die bult echter alleen kunnen zien hebben indien hij naast de Boeing zou hebben gevlogen. Volgens de *New York Times*, zeker geen communistische krant, en volgens een *State Department*-document, geciteerd door columnist Jack Anderson, bij mijn weten ook geen communist, zijn de Amerikaanse inlichtingsdiensten zelf tot de bevinding gekomen dat de Russische SU-15 de Boeing alleen van onder en van achter gezien heeft en hem nooit dichterbij dan 30 km genaderd is.

De algemene conclusie van de Amerikaanse militaire experts is dat de Russen niet wisten dat ze op een burgervliegtuig schoten, zo schreef de *New York Times* vijf weken na het gebeuren. Maar er is niet alleen de *New York Times*. Er is ook *Le Monde* van 18 oktober 1983 met een artikel van Alain Jacob «Ultimes questions sur l'affaire du Boeing sud-coréen».

Eén passus slechts: «La réponse officielle est que ni les services américains, ni leurs alliés japonais ne pouvaient être informés, en temps réel, du drame qui était en train de se jouer et dont les dernières péripéties n'ont été connues que beaucoup plus tard, lorsque les messages interceptés entre la chasse soviétique et ses bases ont pu être déchiffrés. Si cette version n'est pas entièrement convaincante, c'est notamment en raison du témoignage apporté par deux anciens pilotes américains, publié par le *Denver Post* et reproduit le 16 septembre par l'*International Herald Tribune*».

De ce témoignage, on retiendra essentiellement trois points.

Primo, les Etats-Unis maintiennent dans la zone Kamchatka-Sakhaline un système de surveillance permanent — vingt-quatre heures sur vingt-quatre et trois cent soixante-cinq jours par an — grâce à des appareils de type RC-135 dont les équipages dépendent directement de l'Agence nationale de sécurité à Washington. Il est donc peu vraisemblable, quoi qu'en ait dit le président Reagan, que le RC-135 — dont les Etats-Unis ont affirmé qu'il avait quitté la zone une heure avant l'interception du Boeing des Kal — n'ait pas été relayé par un autre appareil du même type.

Secundo, les RC-135 sont spécialement équipés pour enregistrer sans aucun retard les manœuvres d'interception, voire de détection, des systèmes de défense soi-disant «ennemis». Cette capacité est d'autant plus «affinée» qu'elle est la condition principale de la sécurité avec laquelle ils peuvent accomplir leur propre mission, parfois à l'extrême limite — sinon au-delà — de l'espace aérien international.

Tertio, les systèmes de communication fonctionnant à bord des RC-135 permettent de transmettre «instantanément» les informations recueillies aux plus hautes autorités américaines. Ils permettent en outre d'entrer en contact «sur une gamme de fréquences radio extrêmement large» avec toutes sortes d'appareils civils et militaires, de navires, de stations de contrôle au sol, etc. On reste perplexe devant l'inefficacité de tels systèmes — leur silence apparent — pendant les deux heures et demie environ qui ont séparé l'entrée du Boeing des Kal dans l'espace aérien soviétique au-dessus du Kamchatka et l'ordre de tir finalement donné au pilote du Sukhoi-15 qui l'a abattu.»

Maar er is meer.

In zijn antwoord in de commissie kwam de minister in navolging van president Reagan nog eens voor de pinnen met het argument van de onderschepte bandopname van de conversatie van de Russische jachtpiloten met hun basis. De minister vergat echter te vermelden dat intussen bekend was dat deze bandopname uitgezuiverd was. In het Amerikaanse «transcript» van de conversaties was namelijk aanvankelijk geen sprake van waarschuwingsschoten. Later, toen de opwinding gezakt was, gaf het *State Department* toe dat de Russische piloot inderdaad gemeld had dat hij vier waarschuwingsschoten had afgevuurd, zoals de Russen beweerde hadden.

Slechte opnamekwaliteit was volgens het ministerie de reden waarom dit was weggelaten uit het transcript. Maar één van de experts die de tape hoorden verklaarde aan de *Washington Post* dat de stemmen zeer duidelijk verstaanbaar waren. In de rest van de pers werd dit feit niet vermeld.

Voor fans van heropgewarmde geschiedenis, mijnheer de minister, doen u deze manipulaties soms niet denken aan de fameuze *Emser-depêche* van Bismarck, waarmee eens een Europese oorlog uitbrak?

Ik wens daaraan toe te voegen wat ik in de commissie heb gezegd toen wij het debat daarover aanvatten, namelijk dat wij, als democratische socialist, vanzelfsprekend zoals iedereen dat incident betreuren. Daar gaat het echter niet om. Het gaat om de wijze van voorstelling en van beïnvloeding in de richting van een koude oorlog.

Leopold II achterna, zo kwalificeerde Louis Van Velthoven in de Kamer het Afrikadocument van de minister van Buitenlandse Betrekkingen. Als overgang van de bespreking van het algemeen beleid naar mijn tweede punt, het beleid inzake zuidelijk Afrika, zou ik bij wijze van slot en met een lichte variatie op Van Velthoven, over dat algemeen beleid kunnen zeggen: Leopold I achterna.

Immers, op pagina 46 van het verslag-Chabert lezen we deze lapidaire zin: «Het is de regering die het buitenlands beleid bepaalt.» Het Parle-

ment is dus in feite buiten spel, niet enkel over het al of niet plaatsen van kernraketten.

Waarin verschilt die mentaliteit *mutatis mutandis* van deze van Leopold I, die volgens de Grondwet beschikkend over weinig binnenlandse politieke macht, ten titel van compensatie, de landsverdediging en de problemen van buitenlandse politiek als zijn persoonlijk domein beschouwde? Het is een zeker niet van antiroyalisme te verdenken auteur als Carlo Bronne die schrijft: « Ses ministres lui ayant un jour envoyé un mémoire sur les affaires militaires, commençant par les mots, « nous avons pensé... », Léopold I^{er} renvoya cette note comme inconvenante, ajoutant que cette formule l'avait étonné dans une affaire concernant l'armée que le Roi commande conformément à la Constitution. »

Maar met al die nagevolgde koningen was ik bijna het troetelkind van de minister vergeten, de socioloog Max Weber.

Want, voor wie het nog niet wist, op diens onderscheid tussen *Gesinnungsethik* en *Verantwortungsethik* stoelt minister Tindemans een filosofie die toelaten moet tegenover de duidelijke wil van de meerderheid van de bevolking, geïnspireerd door de vrees voor massale vernietiging, een elitaire vlucht naar persoonlijke verantwoordelijkheid van de bewindvoerder, enkel geïnspireerd door zijn geweten, te plaatsen.

Ik kom tot het regeringsbeleid met betrekking tot zuidelijk Afrika. Ook hier schijnt de dubbele ethiek van Max Weber te gelden. Inderdaad, alle mooie Belgische principiële verklaringen ten spijt, is de brutale werkelijkheid de exacte tegenstelling van die mooie verklaringen. Samengevat komt het hierop neer dat België geen samenhangend en doortastend beleid heeft om het Zuidafrikaans apartheidsregime te isoleren en evenmin een wezenlijke bijdrage levert bij het steunen van de Afrikaanse Frontlijnstaten. Het verdedigt daardoor zelfs slecht onze eigen economische belangen in een ietwat verdere toekomst.

Maar vergelijken we even meer in detail *Wahrheit und Dichtung*. Beginnen we met de *Dichtung*. Als we pagina 47 en de volgende van het document « Belgisch Afrikabeleid », de dato februari 1983 moeten geloven, dan stoelt onze politiek op de volgende principes: « België veroordeelt de apartheidspolitiek op bilateraal en multilateraal vlak. » « België weigert de Bantoestans te erkennen. » « België heeft onze culturele akkoorden met Zuid-Afrika bevroren. » « België heeft alle materiële hulpverlening opgeschort aan Belgen die naar Zuid-Afrika uitwijken. » « België moedigt betrekkingen met dat land en investeringen in Zuid-Afrika niet aan. » « België verleent financiële hulp aan programma's ten voordele van de zwarte bevolking van Zuid-Afrika en aan het speciaal OVN-fonds met het oog op het verspreiden van anti-apartheidsinformatie. » België organiseert verder tentoonstellingen en colloquia op nationaal vlak. « België past het embargo op de verkoop van wapens, munitie en oorlogsmaterieel aan Zuid-Afrika toe. » « België heeft de gedragscode voor Europese ondernemingen in Zuid-Afrika aanvaard. »

En nu, jammer genoeg de trieste werkelijkheid. Bilateraal bijt België niet van zich af. Op Buitenlandse Zaken neemt men zelfs geen enkel initiatief en wacht men steeds op eventuele veroordelingen van de EEG. Voor de Engelse *Minister of State* Cransly Onslow bijvoorbeeld, was de raid van het Zuidafrikaanse leger op vluchtelingen in Lesotho voldoende om de Zuidafrikaanse ambassadeur te ontbieden en hem het stof uit de jas te kloppen. België heeft deze aanval niet rechtstreeks veroordeeld. Het is noodzakelijk dat het regeringsstandpunt inzake de opschorting van het cultureel akkoord bekend wordt gemaakt aan de verschillende culturele instellingen en organisaties en dat het wordt toegelicht. Net zoals in Nederland zou men soortgelijke stappen moeten doen naar de sportorganisaties met de nadrukkelijke vraag om de internationale boycot van de Zuidafrikaanse sportwereld te respecteren.

Vacante betrekkingen in Zuid-Afrika worden nog steeds megedeeld door de RVA via de BRT-radio. Het zou interessant zijn eens na te gaan hoeveel Belgen jaarlijks emigreren naar Zuid-Afrika. Resolutie 35/206E van 16 december 1980 vraagt resoluut van de Lid-Staten, emigratie naar Zuid-Afrika te verbieden. Als dit teveel gevraagd is zou een informatie-campagne een minimumeis moeten zijn, een campagne die in de verf zet dat buitenlanders op twee maanden krijgen wat de Zuidafrikaanse zwarten volgens de apartheidsl logica nooit hebben gekregen en nooit zullen krijgen: het Zuidafrikaanse burgerschap.

In Zweden heeft men een wetgeving die nieuwe investeringen in Zuid-Afrika verbiedt. In Nederland wordt er momenteel over een soortgelijke investeringswet gedebatteerd. Ik bespaar u de details die de wetgeving ter zake allemaal impliceert.

Het aantal Belgische bedrijven met investeringen in Zuid-Afrika is van 1978 tot 1981 gestegen van 46 tot 63, of 37 pct. Van de 3000 bedrijven die in Zuid-Afrika investeren, hebben er ongeveer slechts een twintigtal

collectieve overeenkomsten gesloten. Wat houdt de vermelde financiële steun in aan « de zwarte bevolking van Zuid-Afrika »?

Verder ontvangen de organisaties die zich bezighouden in België met het verspreiden van anti-apartheidsinformatie geen enkele subsidie. Verschillende onderzoeken in de Verenigde Staten en in Denemarken hebben aan het licht gebracht dat België een draaischijf is in het smokkelen van wapens en wapentechnologie naar Zuid-Afrika. Het is volkomen onjuist te stellen dat België het verplichte wapenembargo van de Veiligheidsraad toepast. België heeft nooit resolutie 418 van de Veiligheidsraad omgezet in zijn nationale wetgeving. Mede door deze laksheid beschikt het Zuidafrikaanse leger over één der meest gesofisticeerde granatenwerpers, de G5 155 mm, en kan het in de toekomst nog gebruik maken van België voor zijn legeraankopen.

Ik laat een aantal details vallen over het probleem Namibië. Ik breng alleen in herinnering dat het delegatiehoofd van de Namibische bevrijdingsbeweging Swapo bij de Verenigde Naties stelde dat België niet geïnteresseerd is in de werking van de Raad voor Namibië, maar alleen probeert de belangen van het Westen te behartigen. België verzet zich tegen veroordelingen van westerse landen die economisch actief zijn op de Namibische scène. Zulks is nog enkele dagen geleden gebeurd bij een stemming in de Uno.

België heeft evenmin de kritiek van de andere landen gedeeld tegen de politieke manoeuvres van de Reagan-administratie, zoals het koppelen van het vertrek van de Cubanen uit Angola aan de onderhandelingen. België erkent niet eens de Swapo als legitieme vertegenwoordiger van het Namibische volk, wat de algemene vergadering van de Verenigde Naties in 1973 wel heeft gedaan en wat ook de OAE heeft gedaan. De Belgische vertegenwoordiger in de Raad voor Namibië stelde eveneens de vraag naar sancties uitsluitend tot de bevoegdheid van de Veiligheidsraad behoort.

In het document « De kwestie Namibië » waarin wordt gerepliceerd op alle beschuldigingen die in dit verband tegen België worden gelanceerd, zegt men dat die beschuldigingen ongegrond zijn.

Als de minister zijn conversatie met de rapporteur staakt, kan hij misschien volgen. Het zou nuttig zijn dat de minister zelf repliceert op de beschuldigingen, die ik even zal herhalen, en ons zegt of dit allemaal leugens zijn.

De Métallurgie Hoboken Overpelt verwerkt Namibisch blisterkoper. Antwerpen is één van de belangrijkste centra waar Namibische niet-industriële diamanten worden verhandeld en geslepen. Dit is een regelrechte overtreding van het decreet nummer 1 dat stelt: « No person or entity, whether a body corporate or unincorporated, may search for, prospect for, explore for, take, extract, mine, process, refine, use, sell, export or distribute any natural resource, whether animal or mineral, situated or found to be situated within the territorial limits of Namibia without the consent and permission of the United Nations Council for Namibia ». Van een lid van de Raad voor Namibië mag toch verwacht worden dat het de principes naleeft die het promoot.

Signaleren we verder nog de betrokkenheid van de Bank Brussel Lambert bij de *South West African Bank*, en de lijn die de *Compagnie Maritime Belge* onderhoudt op de Namibische haven Walvisbaai. Punt 4 van het decreet nummer 1 stelt: « Any vehicle, ship or container found to be carrying animal, mineral or other natural resources produced in or emanating from the Territory shall also be subject to seizure and forfeiture. »

Eveneens aanwezig op de Namibische zakenscène zijn: Bekaert, Société générale de Belgique, de Internationale de Pieux A. Frankignoul, Westcott Shipping.

Volgens onze gegevens heeft België zijn financiële hulp stopgezet aan de Raad voor Namibië in 1981. De VN-commissaris voor Namibië heeft dit mondeling bevestigd.

Ik ga over een hoop details heen. Wel merk ik op dat het toch wel typisch is dat het niet alleen de Oostbloklanden zijn die in die landen aanzienlijke inspanningen doen met het oog op de toekomst. Zweden behoort toch niet tot het Oostblok. Ik maak ook een vergelijking met Nederland. Het heet dat België uitstekende bilaterale betrekkingen onderhoudt met de Frontlijnstaten. Men zegt dat België ruime financiële hulp zou geven in dit gebied. Wij stellen echter vast dat Nederland voor Mozambique een inspanning doet van 60 miljoen gulden, bedrag waar België ver beneden blijft.

Ik kom tot de houding van het departement ten overstaan van wat gaande is in het Centraalamerikaans gebied. Het is duidelijk dat de invasie van de Verenigde Staten in Grenada de druppel is die voor dit

gebied de beker doet overlopen. Ik kom daar verder op terug in verband met de zeer eigenaardige gedragingen van onze Amerikaanse bondgenoot. Maar eerst een vaststelling.

De op bladzijde 29 van het verslag-Chabert met betrekking tot Centraal-Amerika geformuleerde pertinente vragen worden bijna alle met een antwoord naast de kwestie weggewuifd. In het beste geval hervalt men in de reeds herhaaldelijk vermelde Max Weber-gespletenheid: mooie principes zonder praktisch resultaat.

Enkele voorbeelden.

Welke inspanningen heeft België al gedaan om de Reagan-administratie ervan te overtuigen af te stappen van haar zuivere Oost-Westconceptie van de problemen in Centraal-Amerika?

De minister antwoordt als volgt: België heeft ter gelegenheid van bilaterale contacten met de Amerikaanse autoriteiten herhaaldelijk de mening te kennen gegeven dat een politieke en geen militaire oplossing voor de problematiek van Centraal-Amerika moet worden gezocht. Door zijn actieve steun voor de initiatieven van de Contadora-groep, geeft België trouwens duidelijk zijn voorkeur te kennen voor een oplossing binnen het kader van de Centraalamerikaanse regio zelf en zonder inmenging van buitenuit.

Er werden vragen gesteld in verband met onze betrekkingen met Nicaragua. Het antwoord luidde: «Onze betrekkingen met Nicaragua zijn normaal maar niet geprivilegieerd.»

Ik zou verder kunnen gaan wat betreft die vage antwoorden. Ik wens evenwel tot de kern van de zaak te komen.

Vier jaar reeds woedt de burgeroorlog in El Salvador. Hij kostte reeds aan 40 000 burgers het leven. Bemiddeling is hier dringend nodig. Als socialist zijn wij verder ten eerste bekommerd over een mogelijke militaire interventie van de Verenigde Staten in El Salvador en Nicaragua die de reeds explosieve situatie in de betrokken regio nog ernstig zou verzwaren en verwoestende effecten zou hebben, niet alleen in de inter-Amerikaanse maar ook in de internationale relaties?

Wij staan achter de inspanningen geleverd door de Contadora-groep voor vrede, onderhandelingen en democratiseringen in Centraal-Amerika. Maar wij zijn ten eerste bekommerd om de heropleving van de zogenaamde Condeca-groep, *Central America Defence Council*, door de legers van Guatemala, El Salvador en Honduras.

En dan zijn we bij Grenada.

Het is vast niet uit de ministeriële mededeling vermeld in het verslag op bladzijde 48 dat men iets essentieels kan vernemen. Wat lezen we daar? «Het is juist dat de Amerikaanse overheid verklaard heeft dat de interventie op Grenada gerechtvaardigd was door de noodzaak om de aldaar verblijvende Amerikaanse burgers te evacueren. Ik probeer thans meer inlichtingen te verkrijgen over wat er in dat gebied precies gebeurt. De Tien zullen daarover in New York overleg plegen in het raam van de Verenigde Naties. Bovendien zal de Ministerraad daarover op 28 oktober beraadslagen.»

Ik heb me dus veroorloofd over deze kwestie een uitvoerig dossier aan te leggen, vanaf de *Usis official text*-nota's tot knipsels uit heel de internationale pers. Ik ga u daarmee niet vervelen maar u zult me moeten toelaten, omdat het met zulke doordringende bijtende humor, tragisch terzelfder tijd, en toch chronologisch en historisch volledig exact beschreven is, enkele passi van het artikel van Tom Ronse aan te halen.

Hoewel in 1981 al een algemene repetitie voor deze invasie werd gehouden, viel de beslissing pas nadat de aanslag in Beiroet de regering in Washington in het defensief had gedrongen. Uiteindelijk bleek de actie nog zo geïmproviseerd dat de Amerikaanse soldaten niet eens kaarten van Grenada meehadden, maar die samen met verrekijkers moesten lenen van de studenten die ze zagezegd kwamen bevrijden. Een van de eerste objectieven van deze propaganda-acties was demonstreren dat Amerikaanse militaire interventies, in tegenstelling tot de Russische, «goed» zijn en gebeuren om humanitaire redenen.

«Dit was geen invasie, aldus Reagan, maar een reddingsactie.» Een reddingsactie veronderstelt slachtoffers die willen gered worden en voor deze rol werden de Amerikaanse studenten op het eiland uitgekozen. Volgens defensie-minister Weinberger waren er «aanwijzingen van onze inlichtingsdiensten» dat het Grenadese regime van plan was studenten te gijzelen ... om een invasie te voorkomen.

Een vreemde redenering: de invasie was nodig om een actie te voorkomen die geïnspireerd was door de vrees voor een invasie.

Maar het thema van de gijzeling liet de Amerikaanse regering toe aan te knopen bij de emoties die de campagne rond de Iraanse gijzelaars had opgewekt. «De nachtmerrie van Iran zal zich niet meer herhalen» zei president Reagan grimmig in zijn TV-speech over Grenada. De werkelijkheid was echter anders.

Een van de Caraïbische landen die weigerden aan de Amerikaanse actie mee te doen, verwittigde de Grenadese leiders 36 uur op voorhand dat de invasie op komst was en dat het gijzulingsgevaar als voorwendsel zou worden gebruikt.

De Grenadezen deden dan ook wat ze konden om Washington dit voorwendsel uit de handen te slaan. De Grenadese militaire leider Austin stapte onmiddellijk naar Geoffrey Bourne, de directeur van de Amerikaanse medische school en bezwoer hem dat alle studenten die wilden vertrekken dat konden. Austin beloofde dat de luchthaven de volgende dag zou opengaan en dat niemand een strobreed in de weg zou worden gelegd. De generaal gaf Bourne zijn privé-telefoonnummer, zeggende dat hij hem dag en nacht mocht opbellen als de studenten iets nodig zouden hebben en stelde legervoertuigen ter beschikking. Austin vroeg hem ook raad over de politieke toekomst van Grenada om een beleid uit te stippelen dat voor Washington aanvaardbaar zou zijn. Bourne contacteerde in dat verband zijn zoon Peter die destijds een adviseur was van president Carter. Tijdens de afgelopen dagen had hij ook twee functionarissen van de Amerikaanse ambassade in Barbados ontvangen. Na hun bezoek aan Grenada verklaarden deze functionarissen dat de studenten helemaal niet in gevaar waren.

Na de invasie haalde Witte-Huiswoordvoerder Speakes het feit dat de luchthaven van Grenada gesloten was aan als bewijs dat de studenten niet weg konden. Dit bleek een leugen te zijn, die in het grootste gedeelte van de Amerikaanse pers niet onthuld werd. Austin had zijn belofte gehouden en het vliegveld geopend.

Ook daarover bespaar ik u een reeks verdere details. Om buitenlandse militaire interventies populair te maken, was het niet alleen nodig aan te tonen dat deze interventies «goed» zijn, maar ook dat ze efficiënt zijn en tot een glorierijke overwinning leiden.

Men kan aannemen dat precies daarom Grenada en niet bijvoorbeeld Nicaragua, werd uitgekozen. Want alleen een eilandje dat hermetisch kon worden afgesloten voor ongewenste pottenkijkers en dat slechts verdedigd werd door een minuscuul en onpopulair leger, garandeerde een bliksemsnelle en onbesmeurde overwinning. Vanuit propagandistisch standpunt zou het weinig zin hebben gehad de gruwelijke beelden van Beiroet te vervangen door beelden van bloedende soldaten en vluchtende burgers in een ander land. Vandaar de beslissing om de pers tijdens de eerste twee dagen van de invasie plompweg te verbieden en tijdens de daaropvolgende dagen alleen op bepaalde plaatsen en onder militaire begeleiding toe te laten. Officieel gebeurde dat om de veiligheid van de journalisten te beschermen. De berichtgeving van het Pentagon, aanvankelijk de exclusieve informatiebron over de invasie, was herhaaldelijk vals. Later bleek dat de invasiemacht veel zwaardere middelen had gebruikt, dan was meegedeeld.

Bombardementen vanuit de lucht en met scheepskanonnen werden compleet verzwegen. Een van de resultaten — de vernieling van een hospitaal voor mentaal gehandicapten die aan 18 tot 50 patiënten het leven kostte — werd pas toegegeven toen het zes dagen later door een Canadese journalist aan het licht werd gebracht.

Nadat de invasie populair was gemaakt door ze voor te stellen als een succesvolle reddingsactie ging de propagandacampagne een tweede fase in om het opgewekte enthousiasme te versmelten met anti-Russische sentimenten, om de ware vijand te identificeren.

Deze accentverschuiving bleek duidelijk uit de nationale TV-toespraak die Reagan de derde dag na de invasie hield. De voornaamste reden van de invasie was niet langer het verhinderen van een gijzeling, maar het voorkomen van een geplande Cubaanse bezetting van het eiland. «We kwamen juist op tijd» aldus Reagan, «Grenada was een Russisch-Cubaanse kolonie die werd uitgebouwd tot een machtig militair bastion om terreur te exporteren en democratie te ondermijnen».

Admiraal McDonald, commandant van de Amerikaanse strijdkrachten in de Atlantische zone, zei dat uit buitgemaakte documenten bleek dat er minstens 1 100 goedgetrainde Cubaanse militairen in Grenada waren, de meeste vermoed als bouwvakkers. Andere militaire bronnen hadden het over meer dan 1 600 Cubaanse soldaten.

Pas de volgende week zou Washington erkennen dat er maar 784 Cubanen op het eiland waren — zoals Havana altijd gezegd had — en dat er daaronder niet meer dan 100 militairen waren. Een verklaring voor de « vergissing » werd niet gegeven. Reagan zei ook dat de buitgemaakte documenten aantoonde dat Havana een militaire bezetting van Grenada plande. McDonald zei dat de documenten toonden dat Cuba 4 341 militairen naar het eiland wou sturen om het te bezetten.

Al die dingen bleken achteraf op niets te berusten. Ze werden echter nooit rechtgezet en de aanvankelijke argumentatie wordt steeds verder gebruikt, zoals de geschiedenis van het vliegveld dat gezegd moest dienen als militaire basis.

Uiteraard geen woord over het feit dat het vliegveldproject de goedkeuring had van de door Amerikaans kapitaal gecontroleerde Wereldbank, dat het voor de helft met Westeuropees kapitaal gefinancierd werd en dat het uitgevoerd werd onder leiding van de Britse firma Plessey, met instemming van de Britse regering.

Hoe groot het verschil is tussen een burgerlijk en een militair vliegveld bleek tijdens de invasie zelf, toen de startbaan van de « luchtmachtbasis » zwaar beschadigd werd door het gewicht van de militaire C-130 en C-141 transportvliegtuigen.

Ik ga ook niet in bijzonderheden treden over wat tal van commentaarschrijvers in dat verband hebben geschreven. Ik wil u enkel het slot voorlezen van wat een niet onbelangrijke *Knack*-specialist op dat gebied in een artikel ter zake heeft geschreven omtrent Ronald Reagan :

« Hij heeft de Britse minister van Buitenlandse Zaken voor schut gezet in zijn eigen Parlement, die de dag tevoren nog triomfantelijk was komen zeggen dat er zeker geen invasie zou komen. Hij heeft het advies van Margaret Thatcher genegeerd, toen die hem op het allerlaatste moment nog zijn actie uit het hoofd wilde praten: haar telefoongesprek met hem heeft maar vijf minuten geduurd. Hij is — en dat begint te blijken in Amerikaanse kranten — vergeten na te gaan of zijn actie wel legaal was, legaal voor de Amerikaanse wetten dan. Hij heeft ook niet stilgestaan, blijkbaar, bij wat het voor een effect geeft als het machtigste land van de wereld een van de zwakste landjes van de wereld militair overweldigt. En bij wat de Europese bondgenoten daarvan moeten denken, die binnenkort, volgens dezelfde logica, kernraketten moeten opstellen waarvan de Amerikanen de sleutel hebben. Als de Britse koningin niet geraadpleegd wordt over een detail als Grenada, zullen de Europeanen dan geraadpleegd worden over een kwestie van leven of dood zoals het afvuren van kernraketten ? »

De heer Wyninckx. — Zeer juist.

De heer Geldolf. — Gelukkig ligt Grenada, evenmin als Nicaragua waar het nog altijd mogelijk is dat morgen ook wel eens een interventie zou kunnen gebeuren in de geografische ruimte van het Atlantisch pact.

Alhoewel het misschien toch nuttig is even een passus van artikel 6 van het Noordatlantisch Verdrag te citeren.

« Voor de toepassing van artikel 5 wordt mede als een gewapende aanval op een of meer der partijen beschouwd een gewapende aanval op het grondgebied van een der partijen in Europa of Noord-Amerika — ik laat het zinsdeel over Algerije buiten beschouwing want dat is voorbijgestreefd —, op eilanden vallende onder de rechtsmacht van een der partijen in het Noordatlantisch gebied ten noorden van de kreeftskeerkring, of op de schepen of luchtvaartuigen van een der partijen in dit gebied. »

De kreeftskeerkring loopt niet zover ten noorden van Cuba. Wanneer bijvoorbeeld, naar aanleiding van Amerikaanse interventies in de Caraïben een Amerikaans schip of vliegtuig als represaille door Cubanen zou worden geraakt, toevallig ten noorden van de kreeftskeerkring — wat toch helemaal niet tot het domein van de *science-fiction* behoort — treedt artikel 5 van het Noordatlantisch Verdrag in werking. Maar ook zonder dergelijke extreme eventualiteiten in beschouwing te brengen blijkt dat wat daar gebeurt ons wel degelijk raakt.

Amerika is onze bondgenoot in het Atlantisch Pact. Maar datzelfde Amerika gedraagt zich als een agressor in de Centraalamerikaanse ruimte en stelt zich daardoor bloot aan represailles die zich evenzeer in Europa als in de Noordamerikaanse ruimte zouden kunnen situeren. Datzelfde Amerika moet terzelfder tijd onze ultieme garant zijn voor de vrede in Europa. Wie sprak daar over geloofwaardigheid ?

Dit laat me toe meteen over te schakelen op het globaal probleem van de Oost-Westverhoudingen.

In de plaats van Max Weber te herkauwen, mijnheer de minister, had u er minstens goed aan gedaan het boek van Philippe Devillers *Guerre ou Paix, une interprétation de la politique extérieure soviétique depuis 1944* even door te nemen, of de passus in het boek van Truman's staatssecretaris, James Byrnes, *Speaking Frankly* waarin hij bekend dat de atoombom niet zozeer op Hiroshima geworpen werd om de Japanse kapitulatie te bespoedigen, dan wel om de Russen « toegeeflijker » te stemmen.

Om de nogal klassieke en subjectieve beelden van de sovjetmachtswelust, gebaseerd op de putsch van Praag, de Berlijnse muur, de situatie in Polen, de onderdrukking van de Praagse lente en de inval in Afghanistan, wat meer te objectiveren, zijn enkele geheugenopfrissingen misschien nuttig.

In de tweede wereldoorlog heeft de Sovjetunie volgens Russische bronnen 20 miljoen mensen verloren. Volgens *The Observer*, 7 miljoen soldaten, 5 miljoen burgerlijke slachtoffers en 5 miljoen gestorven van koude, honger of uitputting. 70 000 dorpen werden geplunderd, verbrand en geheel of gedeeltelijk vernietigd. De Verenigde Staten verloren rond de 300 000 mensen.

De diep ingewortelde vrees voor een herhaling van dergelijke verschrikking conditioneerde sinds 1944 de Russische politiek en is misschien de enige werkelijke constante. Er werd in de commissie allusie gemaakt op de stugge reactie van de sovjetdelegatie die enige tijd geleden ontvangen werd in de Senaat. Het waren geen specialisten in de problemen van defensie en internationale politiek. Doch ook uit hun reactie bleek deze diep ingewortelde vrees voor een herhaling van dergelijke verschrikking.

De putsch van Praag greep plaats op 24 februari 1948. Reeds in januari 1948, dus een maand daarvoor, lanceerden de Britten echter de idee van een militaire alliantie tussen Engeland, Frankrijk, België, Luxemburg en Nederland, gedachte waarvoor Parijs en Londen steun zochten in Washington.

Grote ontwapeningspecialisten hebben steeds opnieuw herhaald dat afdoende controle, basis van een effectieve ontwapening, slechts mogelijk wordt zo er onder de militaire machtsblokken een minimum aan « beginvertrouwen » heerst. Het werkelijke probleem is dus een probleem van politiek klimaat. Het is toch duidelijk dat niemand doelmatige controle, dit wil zeggen spionage, toelaat, vanwege een land of statenblok die hij als zijn « potentiële vijand » blijft beschouwen. De tegenover elkaar staande economisch-politieke regimes zelf dienen dus dichterbij te komen.

Ik weet dat de minister van Buitenlandse Zaken allergisch is voor convergentietheorieën. Mag ik misschien toch nog even herinneren aan sommige onomkeerbare uitspraken ?

Professor Jan Tinbergen zegde : « Een deel van de tegenstelling Oost-West wordt voorgesteld als een rivaliteit tussen « communistische » en « kapitalistische » systemen. Een beter begrip van wat een optimaal sociaal-economisch systeem is, kan helpen om de tegenstelling te verminderen. Het optimum is noch de volledige vrijheid noch de totale staatse nregering. »

Maurice Duverger, medewerker van *Le Monde* en professor in grondwettelijk recht, schrijft : « De Sovjetunie en de volksdemocratieën zullen nooit kapitalistische landen worden; de Verenigde Staten en West-Europa zullen nooit communistische landen worden. Maar de ene zowel als de andere schijnen naar een tussenoplossing te evolueren langs een dubbele beweging van bevrijding in het Oosten, van socialisering in het Westen. Dat deze dubbele beweging op hinderpalen stuit, dat de weg lang is en dat er dikwijls stappen achteruit gebeuren, is waarschijnlijk. Maar deze evolutie schijnt onafwendbaar. »

Een citaat van Vredesprijswinnaar Von Weissacker, broer van de toekomstige *Bundespräsident* die de minister zo graag citeert : « Het moderne probleem is vrijheid en planning. Moderne industriële samenlevingen zoals enerzijds de Atlantische naties, anderzijds de Sovjetunie zullen mekaar onmerkbaar, maar steeds meer en meer naderen. Dit gebeurt gehuld in de strijd van tegenover elkaar staande ideologieën en tegenstellingen opgebouwd op politieke gewoonten en gevoelens. De technische noodwendigheden maken vergaande planning noodzakelijk. Maar een plan zonder vrijheid zal in een wereld van technische vooruitgang tenslotte het onderspit moeten delven. »

Is dat niet hetzelfde als wat Tinbergen en Duverger zeggen ?

Het was nooit mijn bedoeling in mijn betoog iets over de Europese politiek te zeggen. Mijn collega Coppens zal daar straks trouwens in detail ingaan. Maar de mededeling van de minister van daarstraks en van eergisteren vlak vóór het raketten debat nopen mij toch tot het

maken van minstens de binding tussen die Europese en de algemene buitenlandse politiek. Op geen enkel moment heeft de minister die binding ook maar aangeraakt. Ook gisteren niet. Dat is spijtig.

Ik kan het niet treffender uitdrukken dan met de woorden van de editorialist van *De Morgen*: «Niet de mislukking van de Europese top in Athene is verwonderlijk, wel het feit dat de tien regeringsleiders erin slaagden gedurende zoveel dagen over zoveel onbenullige zaken te praten. Want, over de echt belangrijke dingen kon er immers niet gesproken worden, zoniet dreigde de top onmiddellijk in een slaande ruzie te eindigen. Geen woord dus over het Libanese kruisvat, de explosieve situatie in Centraal-Amerika, of de Duits-Duitse toenadering. Over die problemen zwijgt Europa, dat is het domein van de grootmachten. Een weekendvullend programma dus over melk en boter, Mitterrand, Kohl en Thatcher in de rol van Europese kruideniers.

Ondertussen houden de voormalige filmster Reagan en de zieke ex-KGB-chef Andropov zich met de echte politiek bezig. In Afghanistan, Grenada, Nicaragua en Libanon beslissen zij of men het risico van een wereldconflict zal lopen, zonder zich ook maar in het minst om Europa te bekommeren. Dezelfde arrogante minachting demonstreren ze als het over Europa zelf gaat. In Genève zitten de Europese landen niet eens aan tafel, ook niet als er over de installatie van nucleaire wapens op Europees grondgebied wordt gesproken... Een toenadering tussen West- en Oost-Europa, inclusief de beide Duitslanden, is waarschijnlijk de enige manier om het Europese bouwwerk te redden en de economische teloorgang te keren. Alleen de *détente* en de economische samenwerking met het Oostblok kunnen verhinderen dat de EG uiteenspat in vele kleine protectoraten van de VS.»

Terwijl ook Manu Ruys in *De Standaard* dezelfde problematiek aanraakt: «Ons continent mag niet de beschermeling blijven van de Verenigde Staten, die andere belangen dan de onze te verdedigen hebben. Het mag niet de schepping worden van affairisten. Het mag niet voor eeuwig opgesloten worden in het keurslijf van het huidige romp-Europa. Wenen en Praag zijn even Europees als Parijs en Antwerpen.

Ook wij blijven voorstander van het lidmaatschap van de Navo, maar onze conceptie daarover verschilt grondig. Ik zal twee voorbeelden geven. Jaren terug heb ik als toenmalig lid van de Noordatlantische vergadering, in die vergadering en in haar politieke commissie onder meer de strijd aangeboden, met succes, tegen het Griekse kolonelsregime. Uw rol bestaat er in «braaf» te zijn tegenover de grote baas. U hebt dit onlangs nog gedemonstreerd, enerzijds door de zeer recente stemming van België in de Uno over Namibië en anderzijds door uw bizarre opvatting dat een militair evenwicht tussen Oost en West, waarbij de Franse en Britse kernwapens zouden worden meegeteld, Amerika zwakker zullen maken dan de Sovjetunie. Zulks mag en kan volgens u niet.

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — U verstaat de kunst om woorden op een ongelooflijke manier te verdraaien.

Ik heb gezegd hoe de betrokken landen daarover oordelen, en u legt dat nu in mijn mond! Dat is een soort valsheid in geschrifte.

De heer Geldolf. — Op een gegeven moment, nadat naar aanleiding van de bespreking van één van de resoluties in de commissie een lid van de meerderheid...

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — Men haalt in openbare vergadering niet aan wat in de commissie gezegd is. Dat is hier een heilige regel in de Senaat, mijnheer Geldolf.

De heer Geldolf. — Het debat heeft ook hier plaats gehad. Iedereen weet dat. De heer Wyninckx heeft er trouwens allusie op gemaakt hier, in de openbare vergadering, dat de heer Bob Gijs, van mening is dat de Franse en de Engelse nucleaire wapens kunnen worden betrokken in de onderhandelingen.

De heer Wyninckx. — Dat heeft de heer Gijs aan de pers gezegd, en dat werd niet alleen vermeld in de commissie. Het is ten andere een publiek geheim.

De heer Geldolf. — De heer Bob Gijs was niet aanwezig toen u daarop repliceerde in de commissie. U had ten overvloede gedemonstreerd dat zulks ons in conflict zou brengen met Frankrijk en met Engeland. Daarenboven zegde u: stel u voor, de Franse en de Engelse wapenings, plus de Amerikaanse, die gelijk moeten zijn aan die van de Sovjetunie! Dat kan Amerika nooit aanvaarden, want Amerika heeft wereldverantwoordelijkheid. Daarop hebben wij gezegd dat die definitie van wereld-

verantwoordelijkheid de exacte definitie is die in alle handboeken en woordenboeken wordt gegeven van de term imperialisme.

De heer Leemans, voorzitter treedt als voorzitter op

Op dat moment kwam de heer Bob Gijs binnen, en hij begon de stelling te verdedigen dat Frankrijk en Engeland er wel bij moesten worden betrokken. Dat was voor de meerderheid niet zo een plezierig moment. Dat is een anecdote, maar het mag worden verteld.

Ik besluit. Uw taak zou mooi kunnen zijn, mijnheer de minister. Bestendig pleiten voor voorrang van politieke oplossingen op militaire. Vrijuit spreken binnen het Navo-bondgenootschap. Ook tegen grote broer als hij fouten begaat tegen de democratie, de vrijheid of de mensenrechten. Het helpen creëren van vertrouwenwekkende maatregelen tegen haatverwekkende. Strijd op wereldschaal tegen de werkelijke vijanden: honger, ziekte, onwetendheid, overbevolking, rassendiscriminatie, fanatisme, bewapeningswedloop.

Kunnen we de vrede winnen? Ja! Op voorwaarde dat het menselijke organisatievermogen in staat blijkt met durf en met soepelheid, met zin voor compromis, maar ook met verbeelding, een leefbare economie op wereldschaal te organiseren.

In uw begroting, in uw politiek, zijn die noodzakelijke elementen daartoe, niet of onvoldoende aanwezig. Daarom zullen wij de begroting Buitenlandse Zaken niet goedkeuren. (*Applaus op de socialistische banken.*)

M. le Président. — La parole est à M. Close.

M. Close. — Monsieur le Président, monsieur le ministre, chers collègues, il est de tradition que l'examen du budget des Relations extérieures soit l'occasion de soulever des problèmes importants de politique internationale.

Je ne manquerai pas de la suivre, d'autant plus que le moment me paraît propice à ce genre de débat, au moment où l'Alliance se trouve à la croisée des chemins, pratiquant une stratégie régionale et apparemment dépassée et où l'opinion européenne, écartelée entre des thèses contradictoires, matraquée par une propagande insidieuse dont nos mass média se font les échos complaisants, s'interroge avec angoisse sur sa sécurité présente et future dans un monde instable et turbulent.

Je me fais l'interprète de mon groupe pour vous dire, monsieur le ministre, combien nous apprécions votre action personnelle et la conscience dont vous faites preuve au milieu de tâches très absorbantes et dans des circonstances difficiles.

En ma qualité de membre de la commission, j'y ajouterai mon témoignage personnel pour la manière lucide et exhaustive dont vous informez la commission des grands problèmes de l'heure.

Avant d'entrer dans le vif du sujet, permettez-moi, monsieur le Président, une brève incidente pour un fait personnel.

Monsieur Geldolf, je tiens à vous dire une chose définitive. Le mercredi 7 décembre 1983, vous m'avez pris à partie à deux reprises sur un fait personnel. Je n'ai pas cru utile de relever le côté volontairement blessant de vos allusions perfides. Mais vous récidivez aujourd'hui.

M. Geldolf. — La vérité n'a rien de blessant.

M. Close. — Dès lors, je vous interdis de vous ériger en censeur de ma vie privée et de juger de l'opportunité de mes déplacements et de mes rencontres avec qui ce soit. Nous sommes dans un pays libre et non dans un univers concentrationnaire.

M. Geldolf. — On retrouve vos déclarations dans la presse, elles n'ont donc pas été faites dans le cadre de votre vie privée.

M. Close. — Je vous interdis d'en juger. Je n'ai jamais critiqué publiquement les séjours de M. Tobback à Moscou ou de M. Glinne à Santiago et je ne réagis pas à l'instar de ces chiens de Pavlov qui salivent à un stimulus électrique, lorsqu'on parle Chili, Zaïre ou Afrique du Sud.

Mme Pétry. — N'allez pas trop loin quand même.

M. Close. — J'espère que cette mise au point suffira pour éviter la répétition de ce genre d'interpellations scandaleuses dans une assemblée démocratique.

Mme Remy-Oger. — N'aboyez pas ainsi ! De toute façon, je n'ai pas peur. D'ailleurs, les chiens de Pavlov s'en vont. (Mme Remy-Oger et Mme Pétry quittent l'hémicycle.)

M. Close. — Mon exposé comprendra deux parties bien distinctes, mais interdépendantes :

- La crise des relations transatlantiques et leur évolution à terme ;
- L'absence tragique d'une stratégie globale en dépit de la communauté d'intérêts du monde libre.

Si nous faisons la preuve de notre incapacité à trouver une solution, et une solution rapide, à chacune de ces questions, je crains fort que nous n'assistions à bref délai à la désintégration de l'Alliance atlantique et concurremment à la mise en cause de la sécurité la plus élémentaire.

J'en arrive à mon premier volet : la crise des relations transatlantiques. Elle résulte, à mon estime, de trois causes essentielles :

— L'érosion de la crédibilité d'une dissuasion fondée uniquement sur l'utilisation d'armes nucléaires au niveau stratégique ;

— L'incapacité des Européens d'en tirer les conséquences logiques et de renforcer adéquatement leurs forces conventionnelles, dans l'esprit d'un *burden sharing* ou partage équitable des charges de la défense ;

— L'impact psychologique de mouvements pacifistes et neutralistes unilatéraux — donc suicidaires — qui tendent à faire croire à l'opinion publique américaine que les Européens évoluent vers une « neutralité rampante » illustrée par le slogan « Plutôt rouges que morts » et — renforcée par la thèse — absurde à mon sens mais défendue par certains de l'équidistance entre l'impérialisme soviétique et l'impérialisme américain.

J'analyserai brièvement chacun de ces trois points.

C'est devenu un truisme que de rappeler le bouleversement stratégique résultant de la parité des arsenaux nucléaires des superpuissances au niveau intercontinental.

C'en est un autre que de souligner l'impossibilité d'abaisser le seuil nucléaire à un niveau tel que les Etats-Unis soient contraints de mettre en œuvre leur arsenal nucléaire tout au début d'un conflit dont l'Europe serait l'enjeu, si cette dernière est incapable d'offrir une résistance conventionnelle suffisante. En d'autres termes, Chicago, New York et Boston ne seront pas sacrifiés délibérément pour Hanovre ou Braunschweig, et on peut parfaitement le comprendre.

Mais dès lors, pourquoi les Européens ne font-ils pas l'effort indispensable dans le domaine conventionnel ? Chacun s'accorde à en reconnaître l'impérieuse nécessité, mais au niveau politique les résultats sont nuls.

Il n'y a pas une multitude de remèdes. Il faut allonger le temps de service militaire — je parle à titre personnel — et utiliser les millions de réservistes disponibles.

Il me paraît grotesque que la Belgique s'obstine à conserver un temps de service de 8 mois alors que la *Bundeswehr* va passer à 18 mois, placée comme nous devant les contraintes démographiques de la prochaine décennie.

Aveuglement, pusillanimité, intérêts démagogiques et électoraux ou coupable indifférence ? Je vous laisse le soin d'en décider, mes chers collègues.

Il me reste à dire un mot de l'impact psychologique des mouvements pacifistes sur une opinion américaine déjà traumatisée par les appels de la nouvelle droite à un néo-isolationnisme dans le droit fil de la doctrine de Monroe. Pourquoi nous disent-ils, se préoccuper encore de ces Européens démissionnaires, incapables de tirer parti des leçons du passé, prêts à toutes les concessions, même à un désarmement unilatéral, alors que nous pourrions nous replier sur la forteresse *America* et les laisser croupir dans leur marasme aux prises avec leurs querelles de clocher ?

Vous avez, monsieur le ministre, dans votre remarquable intervention d'avant-hier, mis en garde la Haute Assemblée contre le danger que je viens de dénoncer. Fasse le ciel que votre vibrant appel soit entendu et que le clivage entre l'opinion publique américaine et européenne ne s'accroisse pas davantage.

Car, chers collègues, nous devons être à même de mesurer les conséquences d'un repli des troupes américaines d'Europe.

Nous leur devons trente-cinq ans de paix, plus encore qu'aux armes nucléaires. Comment comblerons-nous le vide ? Mais surtout, comment ne pas se souvenir qu'une constante de la stratégie soviétique a toujours été d'éviter l'affrontement direct avec les Américains.

J'aborde à présent la deuxième partie de mon intervention : l'absence tragique d'une stratégie globale et d'une politique étrangère qui en serait l'instrument.

Je voudrais illustrer mon propos par trois voyages récents, l'un à Washington, en septembre, avec quatre autres parlementaires européens, le deuxième en Amérique latine, à Santiago, Buenos Aires, Asunción et Sao Paulo et le dernier au Zaïre, fin novembre.

Monsieur le ministre, la stratégie que nous pratiquons, ou plutôt celle que pratique l'Alliance, n'a pas sensiblement évolué depuis plus de trente ans. Nous avons toujours le nez sur le rideau de fer, hypnotisés par le risque d'une agression directe contre l'Europe occidentale.

Tout se passe comme si le vaste encerclement stratégique passant par l'Angola, le Mozambique, l'Ethiopie, le Sud-Yémen et l'Afghanistan n'avait jamais eu lieu.

Tout se passe comme si la déstabilisation intervenue en Amérique centrale n'avait aucune influence sur la sécurité européenne. Tout se passe comme si la menace qui pèse sur nos approvisionnements énergétiques du Moyen-Orient et nos matières premières en provenance de l'Afrique du Sud, était immatérielle et n'existait que par les fantasmes de quelques illuminés, fauteurs de guerre de surcroît.

Hélas ! Il ne s'agit pas de rêves, mais de réalités, au même titre que *Mein Kampf* et le programme expansionniste du *Reich* d'Hitler étaient aussi une réalité. La seule différence, c'est que la scène où se déroule cette gigantesque partie est désormais mondiale et non européenne.

Je traiterai d'abord de l'interdépendance dans le cadre d'une stratégie globale.

Il est particulièrement affligeant, à une époque où la menace est devenue ubiquitaire et mondiale, de constater l'indifférence et plus souvent l'hostilité de certains milieux européens vis-à-vis des événements d'Amérique centrale.

Il est par trop simpliste, lorsqu'on évoque la Pologne, de répliquer « Salvador » ou de mettre sur le même pied le soi-disant « impérialisme américain » avec celui des Soviétiques.

Vision étroite des choses, propension suicidaire à se détacher de nos alliés traditionnels, aveuglement incroyable qui nous a déjà conduits aux pires catastrophes par manque de réalisme ou par l'espoir fallacieux que les relations des « monstres froids » que sont les Etats puissent être placées sous le signe de la philanthropie.

Qu'on puisse déplorer que sur les 158 membres de l'Onu, une vingtaine à peine répondent aux critères de la démocratie telle que nous la concevons, soit. Mais poursuivre le rêve insensé de changer le cours des choses par nos vaines protestations, tout en faisant litière de nos intérêts essentiels, voilà qui est impardonnable.

Si la subversion gagnait l'ensemble de l'Amérique centrale et s'étendait, par exemple, au Mexique, quelle pourrait être l'attitude américaine, en vue d'endiguer le flot de millions de réfugiés ou d'assurer une frontière de 2 000 kilomètres avec un Etat se réclamant de l'idéologie adverse ?

Où les Etats-Unis trouveraient-ils les moyens de faire face à ce problème d'un intérêt immédiat pour leur sécurité ? Il est évident qu'ils seraient forcés de puiser, quelque part dans le monde, les forces indispensables. Et, dans ce cas, un rapatriement total ou partiel des unités américaines stationnées en Europe n'est pas à exclure, loin de là.

Est-ce cela que les Européens souhaitent ? A en juger par le comportement de certains, on pourrait le penser. Dans le monde d'aujourd'hui, ce qui se passe au Salvador ou au Nicaragua a un impact direct sur la sécurité de l'Europe. Le Chili et l'Afrique du Sud commandent respectivement les passages de l'océan Atlantique vers le Pacifique et de l'océan Indien vers l'Atlantique. Le Zaïre est la clé de voûte de l'Afrique. Est-il tellement surprenant que ces trois môles géostratégiques fassent l'objet d'attaques incessantes.

A une toute autre échelle, rappelons-nous le trop fameux « nous n'irons pas mourir pour Danzig » qui nous a conduits là où vous le savez.

Qu'en est-il à présent de l'Amérique latine ?

Ma récente visite à Santiago où, quoi qu'en pensent certains, j'ai non seulement rencontré les officiels du gouvernement, mais aussi les leaders de l'opposition lors d'une soirée à notre ambassade, m'amène à faire le point sur la situation réelle et sur les perspectives à terme.

Il résulte d'un entretien avec le président du Conseil d'Etat, M. Schweitzer, que l'*apertura política* — l'ouverture politique — n'est pas un vain mot. Un train de lois est en chantier, portant sur les partis, la loi électorale, la vérification des élections et un référendum visant à

modifier la Constitution de 1980 en vue d'avancer la date des élections, prévue initialement en 1989, à 1985.

Compte tenu de ce climat nouveau, n'estimez-vous pas, monsieur le ministre, qu'il serait temps de mettre un terme à une situation où nous sommes à peu près les seuls à ne plus avoir d'ambassadeur, alors que la France, le Royaume-Uni, la République Fédérale d'Allemagne, les Pays-Bas, en ont un? Il me paraît que cette initiative serait particulièrement indiquée au vu des précisions que je viens de donner.

J'aborde à présent la stratégie globale dans le cadre de l'Eurafrrique.

C'est l'ambassadeur François de Rose qui, au cours d'un symposium privé, s'exprimait en ces termes: «Pour être à la mesure des grandes puissances, il manque deux choses à l'Europe: l'espace et les ressources.»

Rien de plus vrai si on se limite au «petit cap eurasiatique». Il n'en va plus de même si on envisage une symbiose entre l'Europe occidentale et le continent africain. Vous ne serez donc pas surpris que mes thèses s'écartent radicalement de celles défendues par mon honorable collègue M. Delmotte.

De régionale, notre stratégie actuelle deviendrait globale et serait capable de s'opposer à l'expansion soviétique en Afrique, aux tentatives de déstabilisation et aux menaces contre nos sources d'approvisionnement en matières premières stratégiques.

Dans ce contexte, la république du Zaïre me paraît être un élément clé de par sa position centrale, son étendue, ses ressources minérales. Que le Zaïre bascule ou soit livré à des troubles intérieurs majeurs et c'est le sort du continent tout entier qui est en jeu.

Dès lors, pourquoi ne pas envisager un accord de coopération et d'assistance mutuelle, bénéfique pour toutes les parties et susceptible de garantir la stabilité de cette pièce maîtresse sur l'échiquier africain?

Est-il chimérique de concevoir l'existence d'une base internationale où pourrait s'effectuer un entraînement permanent, offrant d'incomparables possibilités pour des manœuvres ou pour le tir, selon une formule analogue à celle qu'utilise la *Bundeswehr* dans les grands espaces du Canada?

Preuve de la solidarité de la défense de l'Afrique et de l'Europe, exemple de coopération du monde libre, une telle base pourrait prévenir toute déstabilisation future et éviter la répétition des événements du Shaba-Kolwezi, encore présents dans toutes les mémoires.

Si une telle solution avait été adoptée jadis, combien de vies humaines n'eussent-elles pas été épargnées?

Il est certain qu'il ne faut pas se dissimuler les difficultés de réalisation d'une telle entreprise au niveau politique comme au niveau militaire. Ceci n'infirme en rien l'urgente nécessité d'en arriver là si nous voulons que la stratégie globale ne soit pas un mot vide de sens et si nous opposons l'Eurafrrique à l'Eurasie sous dominante soviétique.

De cette brève analyse, il est permis de tirer deux conclusions. La première, c'est l'impérieuse nécessité de renforcer la cohésion du monde libre à une échelle globale. La seconde, c'est de revitaliser la stratégie de l'Alliance en l'adaptant aux circonstances actuelles et non plus à celles qui prévalaient à la fin de la deuxième guerre mondiale.

Je fais mienne cette émouvante parole d'un résistant afghan qui, devant la capacité d'oubli et d'indifférence des Européens, nous disait ceci: «Nous, qui combattons pour notre liberté qu'on étrangle, nous combattons aussi pour votre liberté qu'on menace.» (*Applaudissements sur les bancs de la majorité.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Geldolf.

De heer Geldolf. — Mijnheer de Voorzitter, mijnheer de minister, collega's, evenmin als de heer Close vermoedelijk heeft bedoeld dat ik één van die Pavlov-honden zou zijn waarover hij het had, heb ik daareven in mijn betoog of eergisteren tijdens een onderbreking, het persoonlijk leven van collega Close willen viseren. Ik heb enkel gedoeld op een artikel van het Chileense blad *El Mercurio* van 3 november 1983, artikel dat drie kolommen beslaat en de ronkende titel draagt — ik vertaal —: «Belgisch senator Close: een opening — *apertura* — zal het beeld van Chili bevorderen»; ondertitel: «Zegt dat wat hij in ons land heeft kunnen zien heel wat anders is dan wat in Europa daarover vertoond wordt». Boven dit alles een foto van collega Close samen met Pinochet in zijn kabinet.

Dezelfde bovenvermelde zinnen komen in het artikel uitgesponnen voor, maar ook de daarnet in de bespreking geciteerde zin over «de

beperking van de democratie in zekere noodtoestanden, ook in aloude democratieën».

Het staat de Senaat vrij te oordelen over het al dan niet persoonlijk karakter van deze verklaringen.

M. Close. — C'est exactement ce que j'ai déclaré dans mon intervention. Je n'ai d'ailleurs jamais fait mystère de mes voyages à l'étranger et dénie à quiconque le droit de s'en faire juge.

Je considère pour ma part que l'incident est clos.

M. Humblet. — Je constate que le Sénat a un nouveau président en la personne de M. Close puisqu'il déclare l'incident clos.

M. Close. — Je visais, monsieur Humblet, l'incident qui s'est produit entre M. Geldolf et moi-même.

De Voorzitter. — Het woord is aan mevrouw De Backer.

Mevrouw De Backer-Van Ocken. — Mijnheer de Voorzitter, mijnheer de minister, geachte collega's, tijdens een commissievergadering hebben wij onze bekommerning uitgesproken over de toename van het geweld in de wereld. Wij denken dan aan de vele grote en kleine regionale oorlogen, waarnaar de minister heeft verwezen. Wij denken aan de overtalrijke bomaanslagen, meestal met dodelijk gevolg. Wij denken aan de ontelbare ontvoeringen. Maar wij denken vooral aan de folteringen, die zelfs door sommige regeringen stelselmatig worden toegepast.

Wij weten, mijnheer de minister, dat deze bekommerning ook de uwe is. U hebt geantwoord door te verwijzen naar het fonds voor de slachtoffers van folteringen, naar de internationale conventie, die voorbereid wordt door de Commissie voor de mensenrechten en de demarches in die zin gedaan door de Tien. Maar wij vragen ons af of het niet de rol kan zijn van kleine landen aan deze actie een grotere bekendheid en stuwkracht te geven. Eerder naïef vragen sommigen zich af of men niet moest denken aan het verbreken van de diplomatieke betrekkingen met landen waarvan de regering zich duidelijk schuldig had gemaakt aan het toelaten van folterpraktijken door haar leger of gevangenispersoneel.

Maar wij denken al lang niet meer dat in deze richting de juiste oplossing te vinden is. Zo simpel is het niet, want dan zouden vele landen uit het diplomatieke bestel moeten worden geschrapt. Ik zal geen cijfers noemen om geen diplomatieke rel uit te lokken. Erger is nog dat juist de slachtoffers, de oppositie dus, in deze landen volkomen geïsoleerd zouden raken. Maar toch is het revolterend wanneer wij dag in dag uit in de massamedia geconfronteerd worden met mensonterende toestanden waarvan foltering van verdachten zeker het ergste is.

Als excuus wordt dikwijls aangevoerd dat het geweld bij alle partijen zit en dat het altijd bestaan heeft, ook tijdens ons eigen historisch verleden. Dit is natuurlijk geen verontschuldiging. We zouden een middel moeten vinden om het geweld van die orde, in welk kamp het zich ook bevindt, te veroordelen. Trouwens een vergelijking met het verleden gaat niet op, daar wij toch zouden mogen hopen dat na een lange humanisering, een verbetering van de materiële situatie, en vooral na 20 eeuwen christendom, de wereldgemeenschap eindelijk een beetje afstand zou hebben genomen van de primitieve en barbaarse «oog om oog, tand om tand»-gewoonten.

Wij weten dat verleden jaar de Uno België heeft voorgesteld een regionale verklaring omtrent de mensenrechten en een daarbijhorende internationale controle te aanvaarden. Dat is duidelijk een stap in de goede richting. Maar liever nog zagen we dat België, of eerder Europa, een zwaardere morele en sociale druk zou uitoefenen ter veroordeling van folteringen en geweld, in welke landen of onder welke regimes ze ook mogen plaatsvinden, — «zonder aanzien des persoons», zouden wij kunnen zeggen, of in dit geval «zonder aanzien van het kamp waarin deze wandaden gebeuren».

Wanneer wij erop aandringen dat niet België alleen deze initiatieven zou nemen maar dat zulks in Europees kader zou gebeuren, is dat omdat wij ervan overtuigd zijn dat vastheid van principes niet economisch mag worden gesanctioneerd. Het zou dan ook onmogelijk moeten zijn dat een land dat op de vingers wordt getikt, daarna het berispelende land economisch laat gevoelen daarmee niet akkoord te gaan en daarbij nog de medewerking krijgt van een aantal grote westerse of Westeuropese broers.

Wanneer men in Europa de mogelijkheid zou vinden van een sanctie tegenover die daden, of tegenover het regime dat dergelijke daden toereert, zou dit veel efficiënter zijn.

Maar er is meer. Tot ons groot ongenoegen, en angst ook, bemerken we, dat zelfs hier in West-Europa een neiging bestaat geweld te vergoelijken. Een chauvinistisch nationalisme of een intolerante ideologie vinden een excuus voor al wat gebeurt tegenover de tegenstrever of de vijand. Het oude adagium als «zou het doel de middelen eigenen», wordt impliciet gehanteerd, en bij de beoordeling van een toestand of feit moet de moraliteit het dikwijls afleggen tegenover de opportuniteit. En dit vergoelijken van het geweld vinden wij niet alleen in sommige lagen van de publieke opinie, maar ook dikwijls bij de uitvoerende en zelfs bij de rechterlijke macht. Hoe is het anders te verklaren dat men op een zelfde bladzijde van een krant, naast elkaar vindt: een veroordeling tot zes maanden voor een bejaard echtpaar dat uit een supermarkt een paar kartons melkpoeder had ontvreemd, en een bijna identieke veroordeling voor een echtpaar dat zijn baby had verwaarloosd en geslagen tot de dood erop volgde. Een man, die in een vlaag van jaloersheid zijn echtgenote doodt, komt er heel dikwijls meer genadig vanaf dan iemand die door het zetten van een valse handtekening zich enkele duizenden franken wederrechtelijk heeft toegeëigend. Dit wijst op een mentaliteit, die de eerbied voor het leven heel wat minder belangrijk vindt dan andere waarden. Daar schort het hem.

Wij weten ook, mijnheer de minister, dat dit alles niet tot uw bevoegdheid behoort en dat daarbij nog zo iets bestaat als «de scheiding der machten», maar wanneer wij iets willen ondernemen tegen de golf van geweld, die de wereld overspoelt, dan moet, wil het met succes gebeuren, dit gedragen zijn door de mentaliteit van een hele bevolking. Anders zullen deze initiatieven «dode letter» blijven. En deze eerbied voor de evenmens, kan slechts diepere wortels hebben in een beschaving en bij een bevolking, die huiverig staat tegenover het geweld, waar het zich ook voordoet.

Een ander voorbeeld: jaren ijveren we reeds om het geweld tegen te gaan in en rond de sportstadia. Officieel worden de enkelen, die zich voor deze actie inspannen gesteund door de regeringen, maar tot nu toe hebben de grote sportfederaties zich afzijdig gehouden en werden slechts in een paar landen — op een heel bescheiden manier — enkele preventieve maatregelen ingevoerd. Waarom kan dit alles niet sneller en efficiënter? En waarom bestaat er weinig of geen sociale sanctie, vanwege publiek en massamedia, tegenover geweld op dit terrein, maar wordt het eerder door beide vergoelikt?

Dit ook was maar een voorbeeld, mijnheer de minister. Maar wanneer we rondom ons kijken, vooral dan naar de landen waar de burgers elkaar uitmoorden, al is het dan met conventionele wapens, dan is het klaar dat wij nog niet ver staan met onze eerbied voor het leven en het respect voor elkaar, ondanks het vernisje beschaving, waarmee we erg oppervlakkig overgoten zijn.

En ik vraag mij soms af of een onjuist en verward spraakgebruik deze tolerantie tegenover geweld niet in de hand werkt. Sedert enkele jaren spreekt men over structureel geweld en de bedoeling is: sociaal onrecht als een plausible reden te laten dienen tegenover gewelddadige opstand en reactie. Hoe goed bedoeld ook heeft deze spraakverwarring veel kwaad gesticht. Immers, het gaat niet op te hoge huishuurprijzen, censuur en een niet-democratische staatsstructuur gelijk te stellen met ontvoering, foltering en moord. Beide zijn verwerpelijk, maar door deze totaal verschillende begrippen onder een zelfde noemer te plaatsen, werkt men de tolerantie in de hand tegenover de grootste schande die de mensheid dragen moet, namelijk het uitmoorden van elkaar en dit meestal nog op een sadistische, onmenselijke manier.

Daarom vraag ik u, mijnheer de minister, dat u als verantwoordelijke voor het buitenlands beleid in ons land, eventueel samen met uw Europese collega's, zoals we reeds vroegen, zou zoeken naar middelen om scherper te ageren tegen foltering en geweld, waar ze ook mogen plaatsgrijpen, en zo de sociale en morele druk op het internationale vlak te verhogen tegen misdaden tegen de mensheid.

Wij vragen dit juist aan een klein land om twee redenen: ten eerste, omdat een klein land gewoonlijk op dit vlak minder boter op het hoofd heeft, men kent elkaar en de sociale sanctie binnenin is groter; ten tweede, misschien ook omdat de economische belangen kleiner en meer verspreid zijn.

Ik meen dat het totaal onmogelijk is te werken aan de vrede in de wereld wanneer de mentaliteit waaruit deze vrede moet groeien op een dergelijke manier gewelddadig blijft.

Mijnheer de minister, wij waren zeer verheugd dat u, twee dagen geleden, in een zelfde zin gesproken hebt wanneer u de grotere oorzaak van de bewapeningswedloop zocht in de gewelddadigheid in de wereld.

Een grotere eerbied voor de evenmens is de werkelijke grondslag voor een meer duurzame vrede. (*Applaus op de banken van de meerderheid.*)

M. le Président. — La parole est à Mme Hanquet.

Mme Hanquet. — Monsieur le Président, monsieur le ministre, chers collègues, permettez-moi tout d'abord de féliciter notre rapporteur; il nous a donné un document complet et précis qui pourra servir de référence. Je tiens à remercier également le président de la commission, qui a bien compris les attentes des membres, ainsi que le ministre qui, tout au long de l'année, nous a fait participer au débat sur les grandes questions du monde et sur tous les problèmes qui se posent à notre humanité déchirée.

M. Lahaye. — Très bien.

Mme Hanquet. — Nous vivons maintenant un grand tournant de l'histoire de l'humanité. Le précédent avait eu lieu à la Renaissance.

Au XVI^e siècle, avec l'éclosion d'un système de valeurs qui prône la réalisation de l'individu, la maîtrise du marché, le développement des connaissances, de la puissance et de la richesse est née notre civilisation occidentale qui a entraîné dans son tourbillon la plupart des sociétés humaines. Mais déjà Tocqueville annonçait dans un texte célèbre la venue des deux superpuissances issues l'une du fond de la steppe, l'autre du fond de la prairie.

Avant la seconde guerre mondiale, les quatre cinquièmes des terres émergées et les trois quarts de la population du monde étaient contrôlés par l'Occident.

En 1939, commence l'invasion de la Pologne.

En 1965, la décolonisation est presque achevée.

Le tournant de l'histoire est amorcé.

Actuellement, le système international devient de plus en plus difficile à contrôler. Mais toute politique étrangère est faite de tactique et de stratégie.

La tactique s'impose pour gérer les crises, exploiter les différentes occasions, s'adapter au terrain toujours mouvant. Mais la tactique, vous le savez, monsieur le ministre, découle de la stratégie, seule capable d'interpréter les faits, d'influencer de façon durable les projets des autres, d'infléchir quelque peu le cours des choses. Nous n'ignorons pas que notre société est complexe et que les acteurs rêvent de priorités différentes.

Face à la situation du monde en cette fin de siècle, il est urgent d'établir clairement la hiérarchie de nos solidarités.

Le rapport qui nous a été transmis me dispense de revenir sur toutes les situations ponctuelles. Je m'en tiendrai donc à une synthèse globale.

Parmi ces solidarités, je songe, d'évidence, en priorité à l'Europe. Nous sommes inquiets devant les difficultés que rencontre la Communauté européenne, la pauvreté des moyens dont elle est dotée, et finalement, ce que j'appellerai — vous me le pardonnerez — le simulacre de démocratie qui donne aux populations l'illusion de participer démocratiquement à la construction européenne.

Nombreux sont les citoyens qui ont transféré sur elle l'image nationale. Ils ont été dupés. Et c'est très grave. Je suis inquiète car je n'ai pas l'assurance que les intérêts communs à long terme triompheront des conflits du quotidien immédiat.

Le groupe PSC croit dans le rôle de l'Europe, réducteur d'incertitude, levier capable de peser sur les affaires du monde. Mais, avec nos partenaires, serons-nous capables de mettre sur pied un secrétariat permanent pour les Affaires étrangères; une coopération militaire renforcée; un système monétaire européen capable d'absorber les chocs des variations; une politique commerciale qui, tout à la fois, amortisse les effets de la concurrence et favorise les adaptations; une politique agricole commune fidèle à ses principes, accueillante aux candidats à l'entrée dans le Marché commun, réformée dans ses moyens; une politique scientifique à effets industriels dans les domaines de pointe; un noyau commun dans les politiques énergétiques?

De notre solidarité avec les pays de l'Atlantique-Nord, j'ai parlé lors du débat sur les armes nucléaires. J'élargirai aujourd'hui mon propos à la solidarité: Europe occidentale, Japon, Amérique du Nord. Actuellement, dans cette relation trilatérale, le chaînon Europe-Japon reste faible, bien que de nombreuses initiatives tendent à le renforcer. Peut-on espérer une collaboration politique qui canalise et dépasse la concurrence économique? Je ne puis ici reprendre les raisons historiques de la position vulnérable du Japon dans les relations politiques internationales. Mais

une question se pose : l'Europe n'a-t-elle pas intérêt à aider le Japon à oser prendre conscience de ses responsabilités mondiales ?

Avec les Etats-Unis, notre approche est peut-être plus pragmatique. L'Europe doit essayer de renouer ou de conserver des relations équilibrées. En dépit des conflits d'intérêts et malgré l'affaiblissement de son leader, notre monde développé doit tenir coûte que coûte à la solidarité : solidarité dans la démocratie, solidarité technique, scientifique, économique, solidarité dans la protection militaire, solidarité dans l'approvisionnement en matières premières, en pétrole, notamment, solidarité dans la réforme du système monétaire international.

L'accroissement simultané de l'interdépendance et de la coopération entre nations pourrait demain amener les Etats-Unis à se tourner vers le Pacifique plutôt que vers l'Atlantique, exprimant ainsi le changement d'équilibre au sein des Etats-Unis eux-mêmes. On en devine les conséquences pour l'Europe.

M. Chabert. — Je crois que l'évolution est déjà en cours.

Mme Hanquet. — En effet, l'évolution est en cours. Lorsque j'entends plaider dans le sens contraire, certains voulant repousser les Américains, j'estime quant à moi que, devant l'évolution du monde, nous devons être attentifs au retrait éventuel des Américains.

Rappelons-nous aussi la proximité de l'Europe avec le monde arabe et avec l'Afrique noire, dont nous sommes à la fois séparés et rapprochés par la Méditerranée. Nous avons été modelés par un long passé historique durant lequel les influences ont joué réciproquement.

On a dit que rarement deux ensembles de pays ont été plus complémentaires. Nous n'ignorons pas combien les relations avec le monde arabe, en tout cas, peuvent être délicates mais nos griefs réciproques ne peuvent nous faire renoncer à des liens qui progressivement pourraient devenir privilégiés.

L'Afrique noire ne paraît pas présenter un enjeu économique décisif en cette fin du XX^e siècle — et je m'en étonne — malgré ses réserves en matières premières. Pour elle-même, pour nous aussi, pour les groupes modérés de monde arabe, il devient urgent que l'Afrique noire prenne son destin en main, assure sa stabilité politique, soit capable de résister aux influences étrangères et écarte définitivement le spectre d'une catastrophe alimentaire.

Comment exploitons-nous les possibilités de relations créées par les nouveaux pays industriels qui tantôt nous proposent de nouveaux marchés et tantôt se profilent comme concurrents ?

La question est encore plus difficile à l'égard des pays qu'on dénomme souvent tiers monde ou pays en voie de développement.

Nous connaissons ces pays où s'affrontent en luttes politiques des classes dirigeantes corrompues et des juntes populaires. Nous ne pouvons ignorer les violations des droits de l'homme, ni les enjeux de pouvoirs à l'échelle internationale, ni les particularités des pays concernés.

Monsieur le ministre, face à l'attente de tous ces peuples, nous ne pouvons nous contenter de répondre de manière pragmatique. Et je crains que les prochaines années n'apportent encore une aggravation de la situation.

Comment voyez-vous, monsieur le ministre, la possibilité, non seulement de ne pas compromettre, mais d'aider à la démocratisation et au développement de ces pays ?

Par sa situation, par l'importance de sa population, par la variété de ses provinces et la multiplicité de ses visages, l'Inde occupe une situation unique. Durant ces vingt-cinq dernières années, nos relations avec l'Inde n'ont guère été suivies, je crois. Néanmoins, j'estime souhaitable que se renforcent les relations de l'Europe avec cet immense pays.

Depuis la fin de la révolution culturelle, les relations de la Belgique avec la Chine se sont intensifiées aux plans technique, scientifique, culturel, économique et politique. Vouant un intérêt particulier à ce peuple au passé prestigieux, je me réjouis de tout ce qui peut rapprocher les Chinois des Européens, des Belges notamment. Ne négligeons pas les échanges, particulièrement universitaires, d'hommes et de femmes qui, demain, prendront les responsabilités du pouvoir et du développement de leur pays.

Tout en maintenant une conception globale de la détente, la Belgique ne renonce pas à ses convictions envers l'URSS au sein de la Communauté européenne et de l'Otan.

Monsieur le ministre, vous multipliez autant que vous le pouvez les contacts avec des pays éloignés politiquement de l'Europe occidentale.

Le gouvernement belge poursuit inlassablement la politique de dissuasion en ne transigeant pas sur les questions de défense face à une Union soviétique au visage de Janus, développant son commerce avec l'Occident et accumulant en même temps ses fusées et navires de guerre orientés vers lui.

Après ce trop bref tour du monde, j'en reviens au niveau européen où nous accumulons pour l'instant les handicaps : Dépendance énergétique, vulnérabilité pour les matières premières, précarité de notre défense, démographie vieillissante — on comptera plus de 20 p.c. de vieillards en 2050 —, diminution de la part de la Communauté dans le revenu mondial d'ici à la fin du siècle. Néanmoins, face à la crise tant conjoncturelle que structurelle, chaque pays a réagi.

On comprend, dès lors, les menaces qui pèsent sur les solidarités communautaires : menace sur la politique agricole commune jugée trop coûteuse et que n'apprécie guère la Grande-Bretagne, menace sur la politique commerciale commune, tant s'affrontent les tenants du libre-échange et ceux d'un certain protectionnisme, impossibilité de construire une politique énergétique commune, difficulté d'élaborer une politique industrielle et une politique de défense, nous en avons déjà abondamment parlé.

L'Europe a des atouts, tels le Marché commun, la puissance de l'appareil productif européen et surtout les qualités et aptitudes de ses populations.

Les jeunes générations attendent des aînés des raisons de vivre, d'étudier, de se former, de travailler, afin d'être à leur tour capables de puiser en eux-mêmes et dans tous leurs groupes d'appartenance, des raisons d'espérer, d'entreprendre et de construire l'avenir.

Malgré vos nombreuses responsabilités et vos séjours obligés à l'extérieur, monsieur le ministre, vous veillez à nous tenir au courant des résultats, éventuellement des échecs, des sommets et des rencontres, des espoirs et des doutes auxquels vous vous efforcez d'apporter inlassablement une réponse sans vous laisser décourager. Vous savez que le PSC soutient et continuera à soutenir votre action. (*Applaudissements sur les bancs de la majorité.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer de Bruyne.

De heer de Bruyne. — Mijnheer de Voorzitter, mijnheer de minister, geachte collega's, het is geen voordeel, in een lang debat als dit, als zevende of achtste spreker aan het woord te komen. Het enige middel om dit enigszins goed te maken is herhaling te vermijden en een groot gedeelte te schrappen wat men van plan was te zeggen.

In de eerste plaats wens ik de rapporteur te danken voor het verslag dat hij ons heeft voorgelegd en dat in moeilijke voorwaarden is tot stand gekomen, onder meer wegens de omstandigheden waarin de werkzaamheden in de commissie zich hebben moeten voltrekken.

De start van dit debat, mijnheer de rapporteur, werd gekenmerkt door een incident uitgelokt door de heer Wyninckx. Wij konden wel enigszins begrijpen dat hij protesteerde tegen het feit dat u het woord voerde als rapporteur en tevens als gemandateerd spreker. Nochtans had de heer Chabert duidelijk het ogenblik aangeduid waarop hij niet langer sprak als rapporteur.

De heer Wyninckx. — Dat is een zeer betwistbare methode.

De heer de Bruyne. — Indien dit zo is, moet ik mij nederig op de borst kloppen want ik heb in het verleden als rapporteur ook op dezelfde manier gehandeld als de heer Chabert.

De heer Wyninckx. — Het ging dan echter niet om een begroting die zo belangrijk was als de begroting van Buitenlandse Zaken.

De heer de Bruyne. — Ik wou alleen geen verstoppertje spelen en toegeven dat ik in dergelijke omstandigheden op dezelfde manier pleeg op te treden.

Mijnheer de minister, ten einde geen tijd te verliezen, zal ik mij beperken tot wat door voorgaande sprekers nog niet werd behandeld.

België voert een buitenlands beleid via het ministerie van Buitenlandse Zaken met zijn binnen- en buitendiensten, dat feitelijk onvoldoende bemand en waarvan de begroting ontoereikend is. Het blijft mij steeds verbazen hoe twee klassieke departementen op budgettair gebied weinig belangstelling genieten en weinig steun ondervinden van politici en vooral van de openbare opinie.

Het betreft hier enerzijds het ministerie van Justitie dat, ofschoon de rechtsbedeling een bij uitstek sociale aangelegenheid is nog steeds benadeeld is inzake personeelsbezetting. Anderzijds gaat het om het ministerie van Buitenlandse Zaken waar gewerkt wordt in omstandigheden die zeer ongunstig en moeilijk zijn, wat spijtig genoeg enkel bekend is bij degenen die reeds contact hebben gehad met dit ministerie.

Ik heb er mij persoonlijk van kunnen overtuigen hoe België op afgelegen plaatsen en in verre landen zijn belangen op een dergelijke elementaire manier vertegenwoordigt dat men enkel woorden van lof kan hebben voor degenen die dit dan toch nog met succes kunnen doen. Zij doen het soms beter, of minstens even goed als de Nederlanders, die voor de verdediging van belangen in het buitenland meer mensen en meer geld over hebben.

Het is treurig in het verslag te moeten vaststellen welke diplomatieke posten werden gesloten om financiële redenen. Verschillende consulaten verdwenen ofschoon zij gelegen waren in landen of landsgedeeltes waar wij, vooral op handelsgebied, een actieve politiek voeren. Het gaat niet op, commerciële doelstellingen op wereldvlak te willen nastreven en terzelfder tijd te verhinderen dat instrumenten van vertegenwoordiging worden geschapen die opgewassen zijn tegen hun taak.

De heer Chabert. — Sta mij toe u even te onderbreken, mijnheer de Bruyne, om te onderstrepen wat u hier zegt en waarmee ik het volkomen eens ben. Wij hebben zelfs ons consulaat-generaal te San Francisco moeten sluiten dat aan de poort ligt van Silicon Valley. Dit betreurt ik ten zeerste.

De heer de Bruyne. — Wij hebben het consulaat-generaal in San Francisco moeten sluiten ofschoon het onder andere één van de middelen was om aanwezig te zijn in het deel van de Verenigde Staten waar de economie zich het sterkst ontwikkelt. Het was juist in een gebied waar sedert vele jaren — het zal echter door u niet worden tegengesproken, geachte collega Toussaint, die minister van Buitenlandse Handel is geweest —, een infrastructuur nodig was om de kansen te grijpen die er zich aanboden. Juist daar is men verplicht geweest financiële beperkingen te doen, die u, mijnheer de minister, waarschijnlijk als eerste betreurt.

De heer Wyninckx. — Het was ook de poort naar het Verre Oosten.

De heer de Bruyne. — Wij hopen dat dit op korte termijn zal kunnen worden verholpen.

Ik wil vervolgens overstappen naar de mislukte Europese top te Athene. U heeft er zelf uitvoerig over gesproken bij verschillende omstandigheden in de commissie en daarbuiten. In een zekere zin is het verslag een soort van kroniek van de ontwikkeling van sommige politieke problemen in de loop van het jaar.

Over de mislukking van die bijeenkomst in Athene wil ik u de volgende overwegingen voorleggen.

Ik neem aan dat het mogelijk is in de volgende maanden budgettair op de ene of andere manier met lapmiddelen de activiteiten van de EEG verder te zetten. Ik hoop dat gedurende het Franse voorzitterschap oplossingen zullen worden gevonden voor begrotingsaangelegenheden en ook voor een aantal financieel-technische problemen, waarover trouwens in de Senaatscommissie uitvoerig werd gesproken en waarop ik niet zal terugkeren.

Zelfs aangenomen dat men aan de budgettaire kant van de zaak een oplossing kan geven blijven er ten gronde, wat de Europese landbouwpolitiek betreft en de vorm die deze politiek heeft aangenomen, verstrekende problemen die men altijd op zijn weg zal ontmoeten, ook wanneer de EEG haar momentele crisis te boven komt.

Er is iets in de Europese landbouwpolitiek dat haar onvermijdelijk in conflict brengt met de landbouwpolitiek in de Verenigde Staten. Wanneer men bij het oriënteren van het Europese landbouwbeleid, er geen rekening mee houdt dat vice versa de Verenigde Staten een landbouwpolitiek volgen die afgestemd is op een bepaalde markt, met alles wat dat meebrengt aan verschillende vormen van protectionisme zal men zien hoe de Verenigde Staten en de EEG steeds vaker met elkaar in botsing zullen komen, niet alleen in verband met de landbouwexport waarover wij het nu hebben, maar over de export in het algemeen.

Dit zal tot gevolg hebben dat de twee voornaamste financiële economische machten in de wereld, Europa en de Verenigde Staten, steeds opnieuw uit elkaar lopende belangen zullen hebben. Men moet er tijd voor zorgen dat tussen de landbouwpolitiek van de Verenigde Staten en van de EEG een coördinatie tot stand komt. Zoniet zal men belangen-

conflicten hebben die erger zijn dan een incident dat na enkele weken of maanden zijn belang verloren heeft.

Mijnheer de minister, er is een tweede opmerking ten gronde die ik zou willen maken in verband met de Europese landbouwpolitiek. Wij zijn met die Europese landbouwpolitiek in tegenspraak gekomen met wat wij voorhouden inzake onze relaties met de derde wereld, de ontwikkelingslanden. Hoe vaak werd hier in de Senaat niet gezegd dat de ontwikkelingslanden het vooral via een landbouwbeleid moeten zoeken, dat zij op die wijze in hun meest elementaire behoeften moeten voorzien en dat dit de eerste voorwaarde is om ooit te kunnen verwachten dat zij op een volwaardige wijze deelnemen aan de internationale economie.

Mijnheer de minister, wanneer de EEG doorgaat landbouwprodukten, dank zij exportpremies, te verkopen op markten in de derde wereld, dan schept zij ontegensprekelijk een rechtstreeks beletsel voor de ontplooiing van de normale landbouwbedrijvigheid in de ontwikkelingslanden zelf.

U weet hoe dikwijls de betrekkingen met landen van de derde wereld worden bezwaard door het feit dat wij de binnenlandse produktie in die landen concurrentie aandoen, ook op landbouwgebied, met produkten die wij slechts kunnen exporteren dank zij exportsubsidies.

Ik weet niet of de collega's-senatoren wier belangstelling niet in die richting gaat, zich voldoende rekenschap geven van de gevolgen op lange termijn die aan die politiek verbonden zijn. Mijnheer de minister, ik had graag dat u ons uw mening geeft over de manier waarop onze Europese landbouwpolitiek, in de veronderstelling dat zij budgettair kan worden gedepanneerd, in overeenstemming kan worden gebracht, enerzijds met het landbouwbeleid van de Verenigde Staten en anderzijds met de doelstellingen die wij sociaal-economisch en humanitair nastreven in de ontwikkelingslanden, in de derde wereld.

Ik schakel nu over op een volgende probleem dat u hebt aangeraakt, mijnheer de minister, en waarvan de actualiteit van uur tot uur verscherpt, namelijk de spanning in het Nabije en het Midden-Oosten.

Griekenland, lid van de Navo en lid van de EEG ligt in de onmiddellijke nabijheid van wat wij thans zonder overdrijving een permanent slagveld mogen noemen, namelijk Libanon. Dit slagveld kan zich uitstrekken tot Syrië. Het kan tot een rechtstreeks conflict leiden tussen de Verenigde Staten en Syrië. Ik vraag mij af of wij niet te lichtvaardig hopen dat het slechts een lokale oorlog blijft.

Het verheugt mij dat België niet deelneemt aan de vredesmacht die daar is opgesteld. Indien wij daaraan hadden deelgenomen, zouden thans Belgische soldaten zich bevinden op een gevechtsterrein waarvan wij niet meer kunnen voorspellen hoe het zich zal ontwikkelen, en ten aanzien waarvan de Verenigde Staten een politiek toepassen waarvan zelfs een Engels minister, antwoordend op vragen vorige maandag in het Lagerhuis, moest bekennen dat hij de inhoud niet kende. De Britse regering bleek niet op de hoogte te zijn van de inhoud van het akkoord tussen Israël en de Verenigde Staten, akkoord dat bepalend zal zijn voor de omvang en de oriëntering van het uitermate gevaarlijke conflict dat de Middellandse-zeeruimte direct betreft bij een mogelijke wereldoorlog.

Dat heeft een zeer verstrekkende betekenis, in die zin dat in het Nabije en het Midden-Oosten een machtsbasis ontstaat die van zeer grote betekenis zal zijn voor de beoordeling van de internationale toestand door de Sovjetunie.

Aldus kom ik tot mijn derde punt. De Navo-top is pas voorbij en u, mijnheer de minister, hebt vermoedelijk de gelegenheid gehad om een aantal strategische problemen van levensbelang samen met uw collega's te overlopen.

Wanneer men zegt dat de toestand ernstig is maar dat men de Sovjetunie wel terug aan de onderhandelingsstafel zal krijgen, wil ik die hoop wel delen. Ik heb echter de indruk dat men nogal optimistisch is wanneer men veronderstelt dat men de Sovjetunie gemakkelijk aan de onderhandelingsstafel zal terugzien.

Het zal, mijns inziens, uitermate moeilijk zijn en ik vraag mij zelfs af of dit ooit zal gebeuren.

In de Sovjetunie stelt men iets vast dat historisch steeds terugkomt, namelijk het trauma van de onsingeling dat zichtbaar wordt bij elke grootmacht. Men ziet dit door de eeuwen heen, ook toen de dimensies nog niet zo bovenmenselijk waren als nu, ingevolge het bestaan van zeer krachtige wapens.

U houdt van geschiedenis, mijnheer de minister. Welnu, als wij nagaan welke rol het onsingelingscomplex heeft gespeeld in de Franse geschiedenis, een complex dat zich over de eeuwen heen heeft uitgestrekt, dan komen wij tot de conclusie dat men eigenlijk de Franse politiek militair

en internationaal niet kan verklaren wanneer men vergeet wat het heeft betekend voor Frankrijk in Pavia de slag te verliezen tegen Karel V.

De Habsburgers omsingelden Frankrijk zowel langs de Spaanse kant als langs die van Duitsland en van de Verenigde Nederlanden. De koning van Frankrijk François II werd terloops gezegd gevangen genomen door een landgenoot van ons. Hij overhandigde zijn degen aan graaf de Lannoy. Pavia heeft bij de Franse machthebbers een angstcomplex veroorzaakt. Nooit zouden zij Frankrijk nog zo laten omsingelen! De politiek die daarna werd gevolgd, in de geest van kardinaal de Richelieu tot en met de houding in 1870 in het geschil met Pruisen, is daar een gevolg van. U herinnert zich de vrees van Napoleon III om de Spaanse troon te zien bestijgen door een lid van de familie der Hohenzollern. Hij had het schrikbeeld voor ogen dat Frankrijk, zijn land, andermaal zou worden omsingeld, zoals op het hoogtepunt van de Habsburgse macht. Het is bepalend geweest voor het ontstaan en de afloop van de oorlog van 1870.

De geschiedenis van Duitsland is een recenter voorbeeld van het omsingelingscomplex. Dit complex is de ondergang geworden van het Duitse Rijk.

In het Kiemlin speelt mijns inziens op het ogenblik die historische verklaarbare psychologische bezetenheid andermaal een rol. Zij zien zich omsingeld op wereldschaal. Zij zien in het Nabije Oosten een nieuwe machtspositie ontstaan die hun zuidelijke grens bedreigt. Ik ben natuurlijk niet op de tribune gekomen om de Sovjetrussische politiek te verdedigen. Ik doe enkel een poging om ze te verklaren. Het vertrek van de sovjetonderhandelaars te Genève en het feit dat zij er zich niet willen toe verbinden de onderhandelingen te hervatten op een bepaalde datum, is niet zomaar een incident. Het zal veel moeite kosten en een groter solidariteit tussen de westerse landen vereisen, om een situatie te scheppen waarin de onderhandelingen met de Sovjetunie op een normale wijze weer mogelijk zullen zijn.

Ik vind precedenten terug in de sovjetdiplomatie die mij tot onrust en wantrouwen stemmen. Wanneer Rusland van politiek verandert, zegt men in het Westen steeds dat het een incident is dat voorbij zal gaan en dat men de hele zaak niet moet overdrijven.

U herinnert zich wellicht het verdrag van Rapallo. U behoort immers tot een generatie aan wie nog geschiedenis werd onderwezen. De relaties tussen de toenmalige Russische minister van Buitenlandse Zaken, Tjitjerin, Rathenow en von Brockdorf-Rantzau hebben in de Duitse politiek een streven bestendigd dat tenslotte heeft geleid tot het akkoord Molotov-von Ribbentrop.

Mijnheer de minister, u was in die tijd reeds dagbladlezer. U weet dus dat men tijdens de onderhandelingen over dat akkoord in de westerse pers steeds heeft verzekerd dat het onmogelijk was dat deze twee ideologische vijanden elkaar ooit zouden vinden. Zelfs op het ogenblik dat het akkoord reeds was ondertekend, kon men in deze kranten nog geruststellende berichten lezen. Dit was natuurlijk ook gedeeltelijk te wijten aan de trage communicatie in die tijd.

In de mate dat België kan bijdragen tot een objectieve en juiste kijk op de Russische politiek, kan een klein land dat niets te winnen, maar alles te verliezen heeft, erop wijzen hoe gevaarlijk een mogendheid kan worden wanneer zij ten prooi valt aan het omsingelingstrauma en niet aarzelt alle middelen te gebruiken, zelfs wanneer zij aanvankelijk niet die bedoeling had.

Mijnheer de minister, ik wens niet langer misbruik te maken van uw tijd en van die van de collega's. U hebt een uitermate moeilijke week achter de rug. De volgende generatie zal nooit geloven in welke omstandigheden de ministers in onze tijd hun functie uitoefenden. Wanneer men vaststelt dat zelfs de meest elementaire tijd ontbreekt om zich voldoende voor te bereiden op conferenties waar moeilijke dossiers moeten worden verdedigd, komt men tot de conclusie dat het bijna een uiting van sadisme zou zijn u langer op uw zetel houden dan de omstandigheden het vereisen.

Mijnheer de minister, ik vertegenwoordig een partij die tot de oppositie behoort en zal dus vanzelfsprekend uw begroting niet goedkeuren. Dat is het gevolg van de geldende opvatting over de spelregels van een parlementaire democratie. Het is normaal dat wij ons aan deze regel houden. Ik zou er u echter willen op wijzen dat de algemene verbanden waarin de Belgische politiek zich afspeelt ook door mijn partij niet worden betwist. De wijze waarop de regering in die algemene omkadering te werk gaat, is een andere aangelegenheid. Daarover kan men van

mening verschillen, ofwel om objectieve redenen inzake inhoud, ofwel ingevolge de constellatie van het Belgische politieke leven met meerderheden en minderheden die in het land komen en gaan.

Uit de wijze waarop het raketten debat is geëindigd, hebt u kunnen opmaken — en mijnheer Chabert, het is in zekere zin spijtig dat de oppositie haar eigen lof moet zingen, want ik had het liever gehoord uit uw mond — dat werkelijk niet kan worden gezegd dat in de Senaat de oppositiepartijen, zowel de socialisten als de Volksunie, niet opengestaan hebben voor het algemeen belang. Ik meen zelfs te mogen zeggen dat de oppositiepartijen tot de alleruiterste grenzen gegaan zijn...

Mme Pétry. — En effet.

De heer de Bruyne. — ... om toch te eindigen met een tekst waarvan wij hopen, mijnheer de minister, dat hij u in de onderhandelingen die de dag daarop te Evere plaatshadden, in een gemakkelijker en steviger positie heeft geplaatst. (*Applaus op verscheidene banken.*)

De heer Chabert. — Mijnheer de Bruyne, ik zal even aan autokritiek doen. Alhoewel ik in deze gelegenheid geen rapporteur ben, had ik toch deze verdienste van de oppositie mogen vermelden. Ik vind het dus de moeite waard te onderstrepen dat de oppositie samen met de meerderheid vorige woensdag deze resolutie goedkeurde. Ik apprecieer dit bijzonder.

De heer Tindemans, minister van Buitenlandse Betrekkingen. — Ik dank de heer de Bruyne voor wat hij daarnet heeft gezegd. Aangezien het om een ontwerp-resolutie ging, was het een aangelegenheid van de Senaat en geen dialoog tussen regering en Senaat, zoniet zou ik de heer de Bruyne namens de regering hebben bedankt. (*Applaus op talrijke banken.*)

De heer Chabert. — Wij zitten dus op dezelfde golftegen.

M. le Président. — La parole est à M. Michel Toussaint.

M. M. Toussaint. — Monsieur le Président, monsieur le ministre, chers collègues, le moins qu'on puisse dire est que l'année 1983 s'achève dans un sentiment général de précarité et de vulnérabilité qui ne pousse pas à l'optimisme de la raison.

Dans cette conjoncture politique, il est parfois hasardeux de mesurer les réactions de l'opinion publique.

Certes, il y a, en Europe, un sentiment de peur de la guerre mais un tout récent sondage, effectué au même moment en Europe occidentale, aux Etats-Unis et au Japon, a fait apparaître qu'en Europe et au Japon, la peur du chômage est plus importante que celle de la guerre.

Il convient d'observer, en outre, que l'opinion publique américaine semble avoir une vue générale plus optimiste que la nôtre.

Il apparaît qu'à Washington, à l'égard des grandes questions internationales, un sentiment de confiance prévaut avec, évidemment, des points d'inquiétude, et plus particulièrement concernant le Moyen-Orient.

La partie de bras de fer «Est-Ouest», qui commence, trouve les Américains déterminés.

Certes, dans six mois commencera aux Etats-Unis, la campagne présidentielle, par la tenue des conventions chargées de désigner les candidats des deux grands partis à l'élection d'un nouveau président, en novembre 1984.

En cette année électorale, comme toujours aux Etats-Unis, les problèmes économiques intérieurs seront sans doute au premier plan des préoccupations en dépit des circonstances actuelles, mais il y aura aussi la position de principe de l'actuel président, M. Reagan, c'est-à-dire la fermeté face à Moscou.

A Moscou précisément, se posent des problèmes de taille: la santé de Youri Andropov, et la question de savoir s'il y aura réellement en Russie, une «ère Andropov».

Quant à nous, nous continuons à suivre une ligne qui s'inspire du rapport sur l'avenir de l'Alliance datant de 1967, adapté aux circonstances — bien sûr! — et souvent appelé «doctrine Harmel», c'est-à-dire, comme le rappelle, il y a quelques jours, l'ancien chancelier d'Allemagne fédérale, M. Helmut Schmidt: d'un côté assurer la sécurité vis-à-vis de la menace soviétique et, de l'autre, défendre la détente.

« C'est pourquoi, disait M. Schmidt, je veux m'en tenir aux principes énoncés dans l'Acte final de la conférence d'Helsinki, et concrétisé plus tard à Madrid : Sécurité et coopération en Europe. »

Quoi qu'il en soit, les relations entre les deux grands atteignent rapidement un point de crise aiguë et on peut craindre des situations aussi dangereuses que la crise de Berlin ou celle de Cuba.

En ces temps difficiles, il faut souligner les efforts des chefs d'Etat ou de gouvernement comme M. François Mitterrand ou Pierre-Elliot Trudeau.

Dans le même cadre de réflexions, on peut s'interroger et vous l'avez fait longuement, monsieur le ministre, sur l'avenir de la Conférence pour la sécurité et la coopération en Europe. Comme vous l'avez dit, c'est une occasion pour l'Est et l'Ouest de se rencontrer et de tenir un dialogue ouvert même s'il est dur.

Pour des raisons technico-militaires, nous traverserons, au cours des années 1985-1990, un lustre particulièrement dangereux.

D'après de nombreux experts, en effet, c'est durant cette période que la puissance militaire soviétique atteindra son maximum. Cette situation prendrait fin au début des années 90, tant en raison de l'essoufflement de l'économie soviétique que du déploiement des nouveaux systèmes de défense américains.

C'est pourquoi certains, assez unanimes à ce sujet, craignent que les Soviétiques ne soient tentés d'exploiter — tant qu'ils en ont la possibilité — le déséquilibre relatif et éphémère en leur faveur, en jargon stratégique, cela s'appelle la *window of opportunity*!

Mais cela ne signifie pas que les Russes déclencheront soudainement — *out of the blue*, disent les experts — un conflit nucléaire. Pendant plusieurs années encore, aucun des deux Grands n'aura la capacité de détruire la totalité des forces militaires de l'adversaire.

Le système central des forces stratégiques reste en équilibre suffisant et la dissuasion continue donc à opérer. La probabilité d'un conflit nucléaire surprise est donc pratiquement nulle et les vrais risques de guerre proviennent de la possibilité de voir un conflit dégénérer en conflit général.

Le Moyen-Orient montre toutefois qu'un tel conflit peut rester limité, spécialement au niveau nucléaire.

En ce qui concerne le théâtre européen, les risques proviennent de la possibilité de voir l'Otan se désintégrer ou de se diviser. C'est la tactique soviétique du découpage Europe-Etats-Unis. Les présidents Kohl et Mitterrand ont clairement affirmé, le 24 novembre, à Bonn, qu'ils étaient très conscients de ce danger pour l'Europe et, parlant en présence de son hôte allemand, le président Mitterrand a insisté sur la nécessité pour l'Europe de maintenir l'Alliance atlantique.

Toute faiblesse de l'Alliance atlantique créerait un déséquilibre que les Soviétiques pourraient être tentés d'exploiter, non pas nécessairement sur le plan militaire, mais sur le plan politique, c'est-à-dire par la neutralisation de l'Europe, prélude à sa mise sous tutelle.

La dissuasion est donc fondée sur la notion d'équilibre. Cet équilibre n'est pas statique, mais dynamique et complexe. L'étude des conflits montre que la probabilité de guerre est plus élevée dans les systèmes en déséquilibre que dans ceux qui restent équilibrés.

En ce sens, on peut dire que le pacifisme, dans la mesure où il prône ou accepte des attitudes unilatérales, augmente les risques de guerre.

A la veille du lustre dangereux qui s'annonce, deux points retiennent plus particulièrement notre attention.

Parmi les multiples foyers de tension dans le monde — Afghanistan, Tchad, Amérique centrale, Angola, etc. —, le Moyen-Orient se situe au premier plan.

Le Liban, ce malheureux pays, est occupé, déchiré, martyrisé et on y a même commis des attentats contre des soldats de la paix. Son voisin, la Syrie, se prévaut de l'alliance soviétique et le gouvernement de Damas n'a jamais eu d'ambassade à Beyrouth, ce qui porterait à croire que, pour lui, les rapports entre les deux pays sont *sui generis*.

Par-delà le cas du Liban — et nous retombons dans l'hypothèse du régional au général, dont je parlais tout à l'heure —, nous voyons que la région est en guerre depuis 35 ans. Nous voyons un pays, Israël, dont l'existence est contestée, et nous voyons un peuple, les Palestiniens, qui n'ont pas de patrie et dont le sort se résume en un dilemme : l'occupation ou l'exil. Enfin — c'est un élément favorable —, la paix a été conclue entre l'Egypte et Israël, mais c'est une paix froide, à laquelle il manque

quelque chose, et l'Egypte a été mise à l'écart — provisoirement, sans doute — du monde arabe, alors qu'un Arabe sur trois est Egyptien.

Cette situation est extrêmement périlleuse et, de plus en plus, on voit se profiler les superpuissances derrière les acteurs immédiats du drame. Plus que jamais, les événements de ces derniers jours ont fait craindre une escalade fatale.

Et pourtant, il y a un peu plus d'un an, le président Reagan avait pris une initiative courageuse en énonçant son fameux plan du premier septembre, qui avait le mérite d'être cohérent et d'essayer de rencontrer toutes les préoccupations.

Il prévoyait notamment une formule d'association, d'ailleurs non définie, avec la Jordanie, pour les Palestiniens de la rive occidentale du Jourdain et de la bande de Gaza. Huit jours plus tard, et pour la première fois depuis qu'Israël existe, les Arabes se mettaient d'accord sur un plan de paix, à l'unanimité des délégués présents : c'était l'accord de Fez.

Maintenant, la situation semble bloquée et l'on se demande ce que les hommes de bonne volonté pourraient faire, ce que pourrait faire l'Europe. La coopération politique est un domaine où la machine européenne a bien fonctionné, et l'influence de la Belgique y a toujours été importante. Mais comme tout se tient, il est à craindre que nos difficultés intérieures européennes, ne compromettent notre crédibilité politique. Quel poids auront encore les appels européens adressés à des gouvernements, alors que nous n'avons pas démontré notre capacité à gérer les affaires de notre propre région ? Pouvons-nous donner des avis ou même des conseils, alors que nous n'avons pas balayé devant notre porte ?

De surcroît, il y a un autre conflit du Moyen-Orient, celui qui oppose l'Iran et l'Irak depuis plus de trois ans. Cette guerre est extrêmement grave, elle aussi. D'abord, parce que tous les jours, il y a de nombreux morts et des destructions, ensuite parce qu'elle pourrait déstabiliser les Etats voisins et enfin parce qu'elle se déroule à proximité d'une source d'énergie vitale pour l'Occident.

L'attitude que la Belgique a adoptée en présence de ce conflit me paraît fort sage puisque nous veillons à maintenir la balance égale entre les belligérants et que nous avons mis sous embargo nos exportations d'armes à destination de l'un et de l'autre.

Le second problème qui doit retenir plus particulièrement notre attention, c'est le nôtre, c'est-à-dire celui de l'Europe.

Que dire au lendemain d'Athènes ? Caricaturant les attitudes, un journal belge, *Le Soir*, titrait, hier : « Europe : Tindemans a peur et Davignon demeure serein. »

M. Wyninckx. — M. Tindemans est ministre et M. Davignon, fonctionnaire !

M. M. Toussaint. — Puis-je dire que les « bons mots » du vicomte Davignon ne m'ont pas toujours paru de bon goût de la part d'un fonctionnaire européen, encore moins de la part d'un éventuel candidat aux élections européennes ?

M. Humblet. — M. Davignon est un fonctionnaire, pas un homme politique !

M. Wyninckx. — C'est cela son problème !

M. M. Toussaint. — Effectivement.

J'ai beaucoup mieux compris vos inquiétudes, monsieur le ministre, et je suis persuadé que les événements que nous venons de vivre ont été une source de vives préoccupations, et même de tristesse, pour l'auteur du rapport de 1975 sur l'union européenne.

Ce n'est pas la fin de la Communauté, c'est un grave échec et il faut réagir au plus vite. Il faut que, de l'épreuve, nous sortions avec une volonté nouvelle, une volonté politique de faire rapidement l'Europe. Entre autres choses, c'est peut-être la première condition de paix pour le monde.

En effet, ces malheurs de l'Europe sont inquiétants, à beaucoup de points de vue.

Du point de vue belge, la construction européenne correspondait à la vocation et aux intérêts de la Belgique, pays carrefour et pays d'échanges. Il est remarquable d'ailleurs que, chez nous, l'œuvre européenne ait été accomplie par des personnalités venues de tous les horizons politiques.

En face, si j'ose m'exprimer ainsi, la politique du bloc socialiste reste ferme, et c'est le moins qu'on puisse dire. Des commentateurs optimistes,

voire téméraires, ont cru pouvoir parler, lors de certain changement de règne, de l'apparition d'un certain libéralisme. Jusqu'à présent, les faits n'ont pas confirmé ces prévisions.

Le manque de cohésion de l'Europe et ses querelles byzantines la rendent vulnérable vis-à-vis du bloc de l'Est. Sans doute, l'Europe fait-elle partie de l'Alliance atlantique et c'est évidemment un élément de réconfort. Mais pourra-t-elle encore constituer un pilier solide de l'Alliance, selon l'expression consacrée, si elle ne se ressaisit pas ?

Mais il est un autre phénomène dans lequel on peut voir une menace — ou en tout cas la possibilité d'une vive concurrence — à l'échelon planétaire cette fois. Je parle de la possibilité de voir se développer toute une organisation économique autour du bassin de l'océan Pacifique. Le véritable bouillonnement technologique auquel on assiste aussi bien au Japon qu'en Californie et auquel M. de Bruyne faisant allusion partiellement tout à l'heure en parlant de San Francisco, est un phénomène stimulant en soi, mais il ne faudrait pas que l'Europe soit irrémédiablement dépassée, ni qu'elle devienne, comme n'a pas craint de l'écrire le commissaire Pisani, « la laissée pour compte du XXI^e siècle ».

Si l'on veut sortir de la problématique de Yalta, il n'y a, comme l'a montré Arthur Conte, qu'une formule: l'européenne, les Etats-Unis d'Europe.

Raymond Cartier terminait son *Histoire mondiale de l'après-guerre* en affirmant: « L'Europe du XXI^e siècle sera la plus grande puissance du monde. » Il ajoutait: « Il faudrait, pour qu'il n'en soit pas ainsi, que les Européens refusent systématiquement leur destin. »

La réponse doit être donnée maintenant. Michel Albert, dans le rapport destiné au Parlement européen et publié sous le titre « Un pari pour l'Europe », démontre, de façon lumineuse, qu'il n'y a plus de solution nationale pour les pays européens, aux points de vue économique ou social.

On peut ajouter, sans crainte de se tromper, qu'il y a encore moins de solution nationale aux problèmes de politique extérieure. L'Europe peut et doit être un sujet — et non un objet — dans le jeu de la politique internationale.

Une conclusion d'ensemble!

A travers toutes les interventions entendues au Sénat sur les problèmes internationaux, on peut trouver de nombreux points de vue communs à la toute grande majorité des sénateurs. Le vote quasi unanime de la motion de mercredi soir est, à la fois, indicatif et encourageant.

Certes — et c'est un signe de démocratie — il y a des divergences entre nous. Mais peu contestent la nécessité de l'Alliance atlantique, la ligne de la « doctrine Harmel », la profonde volonté de paix de tous les citoyens et de tous les parlementaires belges.

Je crois sincèrement que ce gouvernement continue une politique axée sur un consensus général. Quelle différence fondamentale y a-t-il entre ce qui a été fait par Paul-Henri Spaak, Pierre Harmel, Henri Simonet, ou vous-même, monsieur Tindemans ?

Certes, suivant l'usage parlementaire, dans la majorité on vote le budget, dans l'opposition on le refuse. Et c'est comme cela que cela « doit » se passer contrairement à ce qu'on peut penser parfois si on analyse sommairement la vie parlementaire.

Peut-on sourire un instant, en un si grave débat, en rappelant ce que disait un grand homme d'Etat anglais: « Un bon discours a rarement pu modifier mon opinion, jamais mon vote! ».

Je termine donc mon intervention en vous demandant de pouvoir faire trois brèves citations de Raymond Aron:

La première:

« Je n'ai besoin ni de Nietzsche, ni de Heidegger pour savoir que le devenir de l'humanité n'obéit pas à la raison. »

La seconde, extraite des *Mémoires*, publiés peu de temps avant sa mort, hélas!:

« Mais je ne veux pas céder au découragement. Les régimes pour lesquels j'ai plaidé et dans lesquels certains ne voient qu'un camouflage de pouvoir, par essence arbitraire et violent — il parle évidemment des régimes démocratiques —, sont fragiles et turbulents; mais, tant qu'ils resteront libres, ils garderont des ressources insoupçonnées. »

Et la dernière, en fin de ses *Mémoires*: « Pourtant, l'espoir subsiste, peut-être l'illusion, que la rivalité Est-Ouest finira par s'user sans une grande guerre menée avec des armes nucléaires. »

Je vous remercie. (*Applaudissements sur les bancs de la majorité et sur certains autres bancs.*)

M. le Président. — Mesdames, messieurs, je vous propose d'interrompre ici nos travaux et de les reprendre à 19 h 30, pour écouter l'intervention de M. Lahaye.

M. Lahaye. — Monsieur le Président, dois-je attendre 19 h 30 pour intervenir en tant que porte-parole de mon groupe ?

Compte tenu du fait que j'habite Ypres, ne serait-il pas possible que j'intervienne dès maintenant ?

M. le Président. — Je regrette, monsieur Lahaye, mais des dispositions ont été prises afin de permettre aux membres et au personnel du Sénat de se restaurer.

De heer Wyninckx. — Normaal wordt dit soort debat gespreid over twee dagen. Ik neem aan dat het belangrijk is dat bepaalde dingen worden gezegd.

PROJET DE LOI — ONTWERP VAN WET

Dépôt — Indiening

M. le Président. — Le gouvernement a déposé un projet de loi portant approbation de l'Accord portant création du Fonds commun pour les produits de base, et des Annexes, faits à Genève le 27 juin 1980.

De regering heeft ingediend een ontwerp van wet houdende goedkeuring van de Overeenkomst tot instelling van het Gemeenschappelijk Fonds voor Grondstoffen, en van de Bijlagen, opgemaakt te Genève op 27 juni 1980.

Ce projet de loi sera imprimé et distribué.

Dit ontwerp van wet zal worden gedrukt en rondgedeeld.

Il est renvoyé à la commission des Relations extérieures.

Het wordt verwezen naar de commissie voor de Buitenlandse Betrekkingen.

Le Sénat se réunira ce jour, à 19 h 30 m.

De Senaat vergadert opnieuw vandaag, te 19 u. 30 m.

La séance est levée.

De vergadering is gesloten.

(La séance est levée à 18 h 45 m.)

(De vergadering wordt gesloten te 18 u. 45 m.)

538